

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

จะเห็นได้ว่ากิจวัตรประจำวันหนึ่งของคนทั่วโลก ที่ทำอยู่เป็นประจำอย่างสม่ำเสมอก็คือ การอยู่หน้าจอโทรทัศน์ สังคมไทยก็เช่นเดียวกับสังคมโลกอื่น สิ่งที่คนไทยทั้งประเทศสนใจก็คือ การนั่งรับชมรายการโทรทัศน์ และสิ่งที่รายการโทรทัศน์นำเสนอ นั้นมีความหลากหลายมีทุกรูปแบบของความสัมพันธ์ของมนุษย์ เช่น รายการTalk show เกมโชว์ วาไรตี้ ภาพยนตร์เรื่องสั้น เรื่องยาว โฆษณา ละครโทรทัศน์ รายการเพลง มิวสิกวิดีโอ ฯลฯ รายการต่าง ๆ เหล่านี้ ต่างให้ความสนใจแตกต่างกันไป แต่รายการที่ถือปอดที่สุดในเมืองไทย ที่โฆษณาต่างต้องทุ่มงบประมาณจำนวนสูงก็คือ รายการละครโทรทัศน์หลังข่าวภาคค่ำ ซึ่งจะเป็นละครที่เสนอแพร่หลายอยู่ทุกสถานีโทรทัศน์ และเป็นละครที่นำเสนอหลายสิบตอนจบ จะต้องมีการเฝ้าติดตาม ตามวันและเวลาของแต่ละเรื่องที่กำหนด

ลักษณะของละครจะเป็นแบบการนำเสนอเรื่องราวความสัมพันธ์ภายในสังคมไทย ซึ่งมีเรื่องครอบครัว ชีวิตรัก การงาน การเมือง การศึกษา การกีฬา เข้ามาเกี่ยวข้องรวมถึงการเป็นละครที่เรียดหรือละครย้อนยุค แล้วแต่ว่าจะกำหนดส่วนไหนเป็นจุดเด่นของเรื่อง และถ้าหากว่ามีละครโทรทัศน์ซึ่งกำลังมาแรงเป็นที่สนใจติดตามของคนทั่วประเทศ เช่น คู่กรรม นางทาส ดาวพระศุกร์ มนต์รักลูกทุ่ง เป็นต้น เรื่องราวกำลังดำเนินไปถึงตอนไกลแมกซ์ แล้วอู๋ ๆ เกิดการปฏิวัติหรือมีรายการพิเศษมาเบียดเวลาของละครแล้วก็เชื่อได้เลยว่าจะต้องถูกประชาชนค่าว่าอย่างแน่นอน จึงเป็นที่สนใจได้ว่าทำไมคนไทยจึงนิยมที่จะดูละครโทรทัศน์มากกว่ารายการอื่น ๆ และเรื่องราวเกี่ยวกับตัวละครในเรื่องนั้น ๆ ก็จะเป็นสิ่งที่นำมาพูดถึงวิพากษ์วิจารณ์กันว่าเป็นอย่างไร มีการแสดงออกทั้งความคิดและความรู้สึกของผู้วิจารณ์ รวมทั้งปรากฏการณ์การเสียชีวิต การแต่งงาน ชีวิตส่วนตัวของเหล่านักแสดงสิ่งเหล่านี้จะเป็นที่สนใจและนำมาพูดถึงกันอย่างมากในสังคมไทย

และหากกล่าวถึงกลุ่มผู้ชมละครโทรทัศน์แล้วในอดีตจะเป็นกลุ่มแม่บ้านเป็นหลัก แต่ปัจจุบันกลุ่มผู้ชมละครโทรทัศน์ได้มีความหลากหลายออกไปทุกสาขาอาชีพ ทุกเพศ ทุกวัย ต่างให้ความสนใจในการรับชมละครโทรทัศน์ และยังไปกว่านั้นในเมืองไทยยังเกิด

ปรากฏการณ์ที่แปลกประหลาดในวงการสื่อมวลชนคือการที่หนังสือพิมพ์ฉบับต่าง ๆ นำเรื่องย่อแต่ละตอนของละครโทรทัศน์มาตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ของตน คอลัมน์นี้ถือเป็นคอลัมน์ที่ฮิตของประชาชนที่จะเปิดอ่านก่อนข่าวหน้าหนึ่งด้วยซ้ำไป โดยเฉพาะในกลุ่มสตรีทุกวัย และคนดูบางกลุ่มอ่านเพื่อที่จะรู้เนื้อเรื่องก่อนที่จะชมละครโทรทัศน์

จากบทความของ กาญจนา แก้วเทพ (2536) ได้กล่าวถึงผู้ชมละครโทรทัศน์จำนวนไม่น้อยทั้ง ๆ ที่รู้ว่าละครโทรทัศน์ไม่ใช่เรื่องจริง แต่ก็มีความหึงหวงและปฏิบัติต่อละครราวกับเป็นเรื่องจริง จึงเกิดปรากฏการณ์ประหลาดในสังคมไทยอีกอย่างก็คือการเกิดอาการ “in” (อิน) เข้าไปในเนื้อเรื่องของละคร คิดว่านั่นคือเหตุการณ์จริง ดังที่ปรากฏเป็นข่าวอยู่บ่อย ๆ ว่า ถ้าดาราคณโชนรับบทร้ายและแสดงได้สมจริงแล้วละก็ ถ้าเดินเข้าไปในตลาดจะถูกแม่ค้าค้าและทำร้ายร่างกายได้ จึงเป็นปรากฏการณ์ที่น่าสนใจ แต่ปรากฏการณ์นี้ไม่ได้เกิดเฉพาะคนระดับล่างเท่านั้น มีนักธุรกิจบางคนที่เกิดอาการ “in” ได้เหมือนกัน เช่น นักธุรกิจคนหนึ่งชมละครโทรทัศน์เรื่อง “รักในรอยแค้น” แล้วโทรศัพท์ไปถามนักแสดงที่แสดงเป็นผู้ประสบความสำเร็จว่ามีเคล็ดลับทางธุรกิจอย่างไร เป็นต้น ตัวอย่างนี้แสดงให้เห็นว่าอาการ “in” ไม่ได้จำกัดเฉพาะในกลุ่มวัยรุ่นเพื่อฝัน หรือกลุ่มผู้ชมที่มีอาชีพระดับล่าง หรือการศึกษาต่ำเท่านั้น หากแต่การซัดถือนาละครเป็นเรื่องจริงนั้นแทรกซึมเข้าไปในกลุ่มชนทุกชั้น ทุกระดับ ทุกเพศ ทุกวัย

จากบทความของศิวรักษ์ ศิวารมย์ “ทีวีของสื่อมวลชน” 2538 ได้กล่าวถึงละครโทรทัศน์ว่าเป็นสื่อของวัฒนธรรมสมัยนิยมที่แสดงให้เห็นถึงความน่า “ทึ่ง” และน่า “ดีใจ” มากทีเดียว กล่าวถึงผู้ชมที่ซื้อหนังสือพิมพ์มาอ่านละครทีวีล่วงหน้า และโดยปกติของเนื้อเรื่องธรรมะข่มชนะอธรรม พระเอกต้องแต่งงานกับนางเอก คนร้ายต้องชดใช้กรรม ฯลฯ ซึ่งเป็นเรื่องทั่วไปที่ต้องจบลงแบบนี้ แต่คนดูและผู้อ่านบางคนก็ยังเกิดอาการ “เกร็ง” และ “ลุ้น” ว่าเนื้อเรื่องขั้นตอนจะดำเนินไปอย่างไร และจะเกิดความรู้สึกตราตรึงของการแสดงพร้อมทั้งรู้สึกโล่งใจและสบายอยู่ลึกๆ เมื่อละครนั้นจบตอนลงอย่างที่คาดหมาย ซึ่งปกติคนดูจะมีการคาดเดา (ที่ตายตัว) อยู่ในใจก่อน แต่ผู้ชมจะไม่มีภาพ (visual) ในใจมาก่อนว่า acting จะเป็นอย่างไร ดังนั้นการเฝ้าติดตามหน้าจอทีวี จึงเป็นการดูภาพที่ทำให้เกิดอาการ “ลุ้น” “เต็มตื่น” และนี่ก็คือเหตุผลหนึ่งที่ว่าทำไมคนอ่านนวนิยายมาแล้ว ยังต้องดูละครทีวีเรื่องนั้น ๆ อีก

จากบทความเรื่อง “โทรทัศน์คือการนำเสนอมายาคติของสังคมไทย” สิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2538) ได้ค้นพบว่าสิ่งที่ละครโทรทัศน์พูดถึงได้แก่ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในแง่มุมต่าง ๆ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เศรษฐกิจ วัย ภูมิภาค การเมือง อาชีพ ฯลฯ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือมนุษย์ และสรรพสิ่งอื่น ๆ แวดล้อมตัวเราที่ไม่ใช่มนุษย์ ด้วยเหตุนี้ละครโทรทัศน์จึงนำมาเป็นตัวอย่างสังคมวัฒนธรรมไทยได้บางส่วน แม้จะไม่สมบูรณ์นักที่สำคัญคือละครโทรทัศน์ไม่ใช่เรื่องจริง แต่เป็นเรื่องราวประเภทหนึ่งที่มีเค้าโครงเรื่องหรือจินตนาการโดยผู้เขียน แต่ขณะเดียวกัน ฉากละคร การแต่งกาย บทสนทนาล้วนเป็นความจริง เพราะตัวละครใช้ประโยค และสถานที่เหมือนคนจริงๆ ดังนั้นละครโทรทัศน์จึงเป็นทั้งความจริงและไม่จริงที่ถูกผสมดัดขึ้น

จากสภาพการศึกษาละครโทรทัศน์ของนักวิชาการที่กล่าวมาเบื้องต้น ทำให้เห็นได้ว่าละครโทรทัศน์ที่นั่งชมกันอยู่ทุกเมื่อเชื่อนี้ นอกจากจะเป็นสื่อที่ให้ความบันเทิงชั่วคราว เป็นสื่อที่ผู้ชมเข้าถึงและติดใจมากที่สุดก็ยังเป็นอย่างอื่น ๆ ที่ยิ่งกว่าความบันเทิงได้ ดังนั้นจึงเป็นการสมควรที่จะสนใจศึกษาหรือตั้งคำถามเกี่ยวกับละครโทรทัศน์ เรื่องราวต่าง ๆ นั้น ผู้ดูมีทัศนคติและมุมมองต่อบทบาทของผู้แสดงทั้งบทดี และบทร้ายเหล่านั้นอย่างไร และถ้านำกรอบของชนชั้นในสังคมมาจับมุมมองทัศนคติของการมองบทบาทการแสดงนั้นจะมีความแตกต่างกันหรือไม่ในระหว่างชนชั้นต่าง ๆ ในสังคม รวมถึงปัจจัยตัวใดที่มีผลทำให้มุมมองหรือทัศนคติที่มีต่อบทบาทของผู้แสดงนั้นแตกต่างกัน

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

วัตถุประสงค์การวิจัย

1. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อผู้แสดงบทดีและบทร้าย ของผู้ชมละครโทรทัศน์ ว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่
2. เพื่อศึกษาทัศนคติต่อผู้แสดงบทดีและบทร้ายของผู้ชมละครโทรทัศน์ในแต่ละชนชั้นทางสังคมว่ามีความแตกต่างกันหรือไม่
3. เพื่อศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อทัศนคติที่แตกต่างกันของผู้ชมละครโทรทัศน์

ขอบเขตการวิจัย

สำหรับงานวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้กำหนดขอบเขตของกลุ่มประชากรที่ศึกษาโดยกำหนดเฉพาะประชากรตัวอย่างที่ชมละครโทรทัศน์ในเขตกรุงเทพมหานคร ซึ่งจะมีทั้งสิ้นประมาณ 400 คน โดยจะเป็นการสุ่มตัวอย่างตามจุดหมาย เลือกเฉพาะผู้ที่รับชมละครโทรทัศน์เป็นประจำเท่านั้น

ประโยชน์ที่คาดว่าจะได้รับ

ผลจากการวิจัยครั้งนี้ นอกเหนือจากผู้วิจัยจะได้รับทางด้านความรู้และประสบการณ์ในระเบียบวิธีวิจัยแล้ว ประโยชน์ที่จะได้รับคือ

1. ได้ทราบถึงทัศนคติของผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายนั้นจะแตกต่างกันหรือไม่อย่างไร
2. ะเป็นแนวทางให้ทราบว่า ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีสถานภาพทางชนชั้นแตกต่างกันจะมีความรู้สึกในการรับรู้ความจริง และทัศนคติต่อผู้แสดงในละครโทรทัศน์แตกต่างกันมากน้อยเพียงใด
3. จะเป็นเอกสารทางวิชาการที่ช่วยเพิ่มความรู้ความเข้าใจแก่ผู้สนใจ

กรอบแนวคิดและทฤษฎี

แนวคิดและทฤษฎีที่เกี่ยวข้องในงานวิจัยครั้งนี้ จะแบ่งแยกออกได้เป็น 6 แนวคิด ดังนี้

1. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)
2. ทฤษฎีสารสนเทศ (Informationism)
3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม
4. ทฤษฎีลำดับชั้นทางสังคม
5. แนวคิดการรับรู้ความเป็นจริง
6. แนวคิดสถานภาพและบทบาททางสังคม

1. ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ (Symbolic Interactionism)

ทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นทฤษฎีหนึ่งในทฤษฎีของสังคมวิทยา โดยเริ่มจากการพิจารณาปฏิสัมพันธ์ระหว่างบุคคลคู่หนึ่ง แล้วจึงขยายฐานของคำถามออกไปสู่ระดับสังคม เช่น มนุษย์คิดว่ามนุษย์คนอื่นเป็นอย่างไร สังคมแต่ละสังคมหล่อหลอมบุคลิกภาพของมนุษย์แต่ละคนอย่างไร มนุษย์ผู้เป็นสมาชิกของสังคมทั้งหลายสร้างสรรค์สังคมขึ้นมาอย่างไร บำรุงรักษาสังคมไว้ได้อย่างไร หรือเปลี่ยนแปลงสังคมไปอย่างไร นอกจากจะสนใจสังคมแล้ว จุดเด่นของทฤษฎีนี้ ก็คือ ให้ความสนใจกับจิต (mind) อัตตา (Self) บุคลิกภาพของตัวมนุษย์ โดยเฉพาะในส่วนขององค์ประกอบของตัวมนุษย์นั้นมีปฏิสัมพันธ์ต่อสังคมอย่างไรบ้าง

สิ่งที่ควรทำความเข้าใจเป็นเรื่องแรกก็คือความแตกต่างระหว่าง “ปฏิสัมพันธ์เข้าสังคม” (social interaction) และ (Symbolic interaction) เวลาที่มนุษย์ 2 คน มาดำเนินการทางสังคมต่อกันและกัน เราจะเห็นกระบวนการปฏิสัมพันธ์ทั้ง 2 ชนิด ซ้อนกันอยู่เสมอ เช่น การที่คนไทย 2 คน มาพบกันและยกมือไหว้กันนั้น การไหว้เป็นการกระทำของบุคคลที่มีผลอย่างใดอย่างหนึ่งต่อความคิดหรือการกระทำของบุคคลอีกคนหนึ่งในที่นี้คือ “ปฏิสัมพันธ์เชิงสังคม” และในการกระทำระหว่างการไหว้กันนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์ร่วมอยู่ด้วย คือมีความหมายบรรจุอยู่ในการดำเนินการนั้น ในการยกมือไหว้อาจจะมีความหมายหลายอย่างบรรจุอยู่นับตั้งแต่แสดงการทักทาย แสดงความเคารพ ทำอย่างเสียมิได้ ฯลฯ ในขณะที่การแสดงพฤติกรรมระหว่างกันเป็นคุณสมบัติของการดำเนินการทั่วไป การ

มีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์เป็นลักษณะพิเศษของมนุษย์ และเนื่องจากปฏิสัมพันธ์คือ การสื่อความคิด การรู้ระบบความหมายของกลุ่มสัมพันธ์ ดังนั้นการที่ผู้ชมละครโทรทัศน์มองบทบาทของตัวแสดงในละครโทรทัศน์แล้วผู้ชมนั้นจะมีปฏิสัมพันธ์ต่อการแสดงของตัวละครโทรทัศน์นั้นอย่างไรจึงเป็นเรื่องที่ต้องสนใจศึกษา

องค์ประกอบของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์เชิงสัญลักษณ์

Jerome Manis และ Bernard Meltzer ได้จัดหมวดหมู่ของข้อเสนอทางทฤษฎี และข้อเสนอทางวิธีการศึกษาเฉพาะตัวของทฤษฎีปฏิสัมพันธ์ฯ ได้เป็น 7 กลุ่ม

- 1) องค์ประกอบด้าน “ความหมาย” ในการกระทำของมนุษย์ พฤติกรรม และปฏิสัมพันธ์ของมนุษย์มีลักษณะเด่นชัดประการหนึ่งคือ ดำเนินไปโดยผ่านตัวสื่อกลางอัน ได้แก่ สัญลักษณ์ และความหมายของสัญลักษณ์นั้น
- 2) ต้นกำเนิดทางสังคมของความเป็นมนุษย์ บังเอิญบุคคลได้กลายเป็นมนุษย์ด้วยการมีปฏิสัมพันธ์กับคนอื่น ๆ
- 3) สังคมเป็นกระบวนการอย่างหนึ่ง เป็นทัศนะที่มองสังคมมนุษย์ว่าประกอบไปด้วยผู้คนที่กำลังมีปฏิสัมพันธ์กันอยู่
- 4) องค์ประกอบด้าน “ความสมัครใจ” ในการกระทำของมนุษย์ มนุษย์เป็นผู้กำหนดการดำเนินเป็นพฤติกรรมของตนเองตามใจสมัคร (active)
- 5) ลักษณะวิภาษวิธีของจิตใจ ภายในจิตสำนึกหรือภายในความคิดก็มีลักษณะของปฏิสัมพันธ์ซ่อนอยู่ภายในนั้นด้วย คือคิดตอบโต้กลับไปกลับมาได้
- 6) การก่อตัวขึ้นมาของการกระทำของมนุษย์ มนุษย์เราสร้างสรรค์พฤติกรรมของคนขึ้นมาท่ามกลางการลงมือปฏิบัติ
- 7) ความจำเป็นที่จะต้องใช้วิธีการศึกษาแบบมองย้อนลึกเข้าไปภายในจิตใจของตนเอง (Sympathetic introspection) ในการทำความเข้าใจกับการกระทำของมนุษย์ จำเป็นต้องมีการศึกษาพฤติกรรมภายใน (พฤติกรรมที่มีได้แสดงออกมาให้เห็นปรากฏภายนอก) ของผู้แสดงพฤติกรรมนั้นด้วยเป็นที่มาของแนวคิดการแบ่งแยกระหว่าง over/covert behavior

2. ทฤษฎีสารสนเทศ

สารสนเทศ (Information) มีความสำคัญในกระบวนการสื่อสาร ซึ่งปัจจุบันสารสนเทศที่จัดว่าเป็นสื่อส่วนหนึ่งที่มีผลต่อพฤติกรรมของบุคคลมากที่สุดก็คือ “โทรทัศน์” ถ้ามองในแง่ผล (Effect) ของกระบวนการสื่อสาร คือกระบวนการให้ความรู้ (Knowledge) ทักษะ (Attitude) และพฤติกรรม (Behavior) ของบุคคล

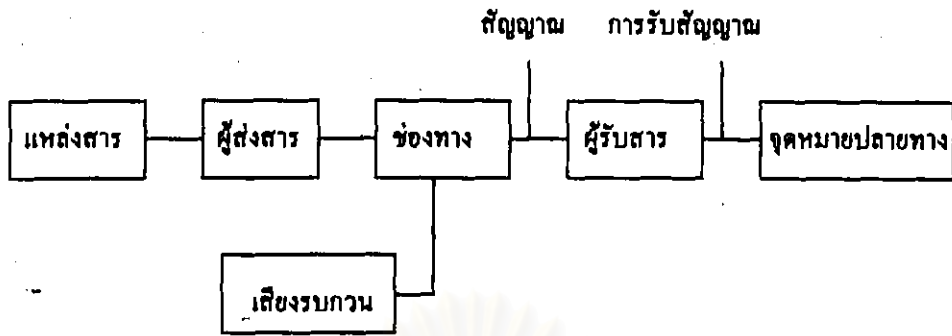
สารสนเทศ คือ สิ่งที่จะช่วยให้การใช้ข้อความ ข่าวสาร ในการสื่อสารนั้นเกิดความเข้าใจมากขึ้น ระบบสารสนเทศเกี่ยวข้องกับการกลั่นกรองสาร (Message) ก่อนที่จะส่งไปยังผู้รับ ทั้งในลักษณะเนื้อหาและใจความสำคัญ ลักษณะสำคัญของสารสนเทศก็คือ เราจะให้ข้อมูลอย่างไรจึงจะสื่อสารกับผู้รับได้ดี ระบบสารสนเทศจึงเกี่ยวข้องกับข้อความซึ่งอาจเป็นข้อมูล หรือสารสนเทศที่รับมาแล้วส่งต่อให้แก่บุคคลที่จะรับ Richard Leiber ได้ให้คำนิยามของสารสนเทศไว้ว่า “สารสนเทศเป็นส่วนที่ส่งไปยังผู้รับ โดยผู้ส่งจะตกแต่งและปรับปรุงไว้แล้ว แต่ข้อมูลที่ได้จากแหล่งต่าง ๆ นั้น ยังไม่ได้รับการปรับปรุง”

นอกจากนั้น มีนักวิชาการได้นิยามสารสนเทศว่าเป็น “ความคิดทุกอย่างข้อเท็จจริง และงานสร้างสรรค์ของจิตใจซึ่งได้มีการสื่อสารออกไป เช่น ดีพิมพ์เผยแพร่ หรือแจกจ่ายอย่างเป็นทางการหรือไม่เป็นทางการในทุกรูปแบบ” เป็นที่เข้าใจกันว่าสาร ซึ่งมีอยู่นั้น จะเป็นข้อมูลข่าวเหตุการณ์ ข้อเท็จจริงหรือความคิด ความรู้สึก จินตนาการ หรือวิชาการต่าง ๆ ถ้ายังไม่ได้มีการแสดงออกด้วยวิธีใด ๆ เพื่อบันทึกหรือถ่ายทอดให้ผู้อื่นได้ทราบก็ยังไม่นับว่าเป็นสารสนเทศ

การถ่ายทอดสารสนเทศ (Information Transmission)

แนวคิดพื้นฐานที่เกี่ยวข้องกับทฤษฎีสารสนเทศในส่วนนี้ก็คือ ความถูกต้องหรือประสิทธิภาพในการถ่ายทอดที่แม่นยำ ไม่ได้หมายถึงความหมายของข่าวสาร แต่เกี่ยวข้องกับการรับและการส่ง ซึ่งมีความสำคัญยิ่งสำหรับการสื่อสารอิเล็กทรอนิกส์

แบบจำลองการสื่อสารซึ่งเป็นพื้นฐานทฤษฎีนี้ คือ แบบจำลองการสื่อสารของ Shannon และ Weaver ดังแผนภาพ

ตามแบบจำลองนี้ การสื่อสารเริ่มจากผู้ส่งสารเป็นผู้กำหนดหรือเลือกสารจากแหล่งสารและแปลสารให้เป็นชุดสัญญาณส่งผ่านช่องทางหรือสื่อไปยังผู้รับสาร แบบจำลองนี้สามารถนำมาประยุกต์ใช้ได้หลายสถานการณ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสื่อสารผ่านสื่ออิเล็กทรอนิกส์ เช่น ทรานส์มิสชัน ผู้ผลิตรายการ เป็นผู้กำหนดสาร และส่งผ่านคลื่นอากาศไปยังบ้านของผู้รับ ซึ่งจะแปลงคลื่นแม่เหล็กกลับไปเป็นภาพที่สามารถมองเห็นได้

องค์ประกอบตัวหนึ่งในแบบจำลองของ Shannon และ Weaver คือเสียงรบกวน ซึ่งจะทำให้สัญญาณบิดเบือนไปจากความเป็นจริง หรือเกิดขวางสัญญาณนั้น ๆ เสียงรบกวนอาจจะเป็นเสียงในการสื่อสารที่อาศัยการพูดและการฟัง รวมทั้งสิ่งรบกวนอื่น ๆ ด้วย เมื่อนำแบบจำลองนี้มาอธิบายสารสนเทศ (ซึ่งถูกจำกัดความไว้ในฐานะของมาตรวัดความไม่แน่นอนในสถานการณ์) จะพิจารณาว่าตัวข่าวสารนั้น ๆ เปรียบเสมือนเป็นสถานการณ์หนึ่ง ๆ ข่าวสารจะประกอบด้วยสัญลักษณ์และสัญญาณที่จัดระเบียบเรียบร้อยแล้ว สารสนเทศจะเป็นรหัสของข่าวสารสำหรับภาษาเขียน จะเห็นได้ว่า การเรียงประโยคแต่ละประโยคนั้น ประกอบด้วยพจน์ชนิดต่าง ๆ มากมาย ถ้าพจน์จะถูกจัดเรียงอย่างไม่มีกฎเกณฑ์ การคาดเดาหรือถอดรหัสจะทำได้ยาก ซึ่งหมายถึงว่า "entropy" สถานการณ์ยุ่งเหยิงต้องใช้การจัดระบบให้ประโยคนั้นมาก ถ้าพจน์จะถูกจัดเรียงเป็นอย่างดี การคาดเดาก็เป็นไปได้ง่าย

ไม่ว่าข่าวสารนั้น ๆ จะถูกลบรหัสโดยใช้ภาษาธรรมชาติ สัญญาณทางอิเล็กทรอนิกส์หรือรหัสที่เป็นอวัจนภาษา ปัญหาของการถ่ายทอดสารที่เหมือนๆ กันคือ ต้องสร้างข่าวสารขึ้นให้ถูกต้อง เพื่อถึงจุดหมายปลายทางคือผู้รับสาร ให้มีประสิทธิภาพมากที่สุด ถูกต้องและแม่นยำ และปัจจัยอีกประการหนึ่งที่กำหนดความถูกต้องแม่นยำของการถ่ายทอดสารคือความสามารถของสื่อที่สามารถถ่ายทอดสารสนเทศได้ในปริมาณมากที่สุด

Semantic Information

เพื่อให้ทฤษฎีสารสนเทศมีความสัมพันธ์เกี่ยวข้องกับการสื่อสารของมนุษย์มากขึ้นจึงได้มีการพัฒนา การตีความด้านภาษา และการให้ความหมายของสารสนเทศขึ้น ซึ่งจะทำให้มนุษย์เกิดความเข้าใจร่วมกันมากขึ้น

Semantic Information เกี่ยวข้องกับระดับความรู้ของบุคคล ซึ่งหมายถึง การรับเอาทางเลือกต่าง ๆ ที่ได้จากข่าวสาร เมื่อบุคคลได้รับชุดของสารจำนวนหนึ่งบุคคลอาจจะได้รับสารที่ถูกเรียบเรียงไว้อย่างเป็นระบบ หรือสารที่ไม่มีการเรียบเรียงหรือจัดระเบียบเลข สารประเภทแรกจะทำให้บุคคลได้รับสารสนเทศได้ปริมาณมากขึ้น อย่างไรก็ตาม บางครั้งข่าวสารที่ส่งไปยังผู้รับ มีความซ้ำซ้อนกัน เช่น เราอาจได้ข่าวว่าครอบครัวหนึ่งไปพักผ่อน และมีข่าวที่สองว่า พ่อกำลังพักผ่อนอยู่กับลูก ในขณะที่หลาน ๆ กำลังอยู่บ้านด้วยกันและทะเลาะกัน ในกรณีนี้เกิดความซ้ำซ้อนในข้อมูลที่ได้รับจากข่าวสาร 2 ข่าว คือ พ่อกับลูก ๆ กำลังพักผ่อน การซ้ำกันเช่นนี้ช่วยให้ผู้รับสารเรียนรู้ได้ง่ายขึ้น

เราอาจสรุปได้ว่าในส่วนนี้อธิบายให้เห็นความสามารถในการตีความจัดระเบียบของสารสนเทศ ถ้าสามารถจัดระเบียบได้มาก ก็หมายถึงว่า ปริมาณสารสนเทศในข่าวสารถูกถ่ายทอดไปยังบุคคลได้มากขึ้น ช่วยให้ผู้รับสารมีทางเลือกในการรับสารมากขึ้น กล่าวง่าย ๆ ว่ามีข้อมูลที่จัดระเบียบแล้วมากขึ้นนั่นเอง

Effectiveness of Information

Ackoff ได้อธิบายความคิดของเขาด้วยเรื่องจุดมุ่งหมายของบุคคล เมื่อบุคคลมีจุดมุ่งหมายแสดงว่า บุคคลมีความต้องการบางอย่าง เมื่อมีความต้องการจะบรรลุจุดมุ่งหมายก็ต้องมีการกระทำให้บรรลุจุดมุ่งหมายนั้น บุคคลจำเป็นต้องอาศัยทางเลือกเพื่อให้การกระทำนั้นบรรลุจุดมุ่งหมายอย่างมีคุณค่าและเป็นไปได้

สารสนเทศจะมีผลต่อจุดมุ่งหมายต่าง ๆ ของบุคคลได้ 3 ประการ คือ

- 1) สารสนเทศให้ความรู้เกี่ยวกับทางเลือกที่เป็นไปได้
- 2) สารสนเทศให้คำแนะนำเกี่ยวกับประสิทธิภาพของการกระทำ
- 3) สารสนเทศกระตุ้นให้เปลี่ยนแปลงหรือกำหนดคุณค่าของผลลัพธ์จากการกระทำ

แต่ละคนมีวิธีการสื่อสารแตกต่างกันออกไปตามระดับของการรวบรวม ถ้าบุคคลมีระดับการรวบรวมต่ำ ความคิดของบุคคลนั้นจะกระทำอย่างมีระเบียบแบบแผน โดยมีความสร้างสรรค์และความมั่นใจในตนเองน้อยมาก ความคิดมีลักษณะเป็นขาว-ดำ การต่อสู้ระหว่างสิ่งเร้ามีน้อยมาก เนื่องจากไม่มีความรู้สึกถึงความแตกต่าง มิติจะตายตัว การทำให้เกิดช่องว่างมีมาก ถ้าบุคคลใดมีระดับการรวบรวมสูง จะมีอิสระในการเลือกพฤติกรรม และมีการปรับตัว มีความคิดสร้างสรรค์ และมีการตัดสินใจในระดับสูง

สำหรับข้ออ้างที่สำคัญของทฤษฎีนี้คือขั้นตอนของการรวบรวมที่ใช้กระบวนการสารสนเทศ ขึ้นอยู่กับความโน้มเอียงของบุคคล และสภาพของสิ่งแวดล้อม หรือกล่าวได้ว่า เราจะจัดกระบวนการสารสนเทศกับสถานการณ์ต่าง ๆ อย่างไรก็ขึ้นอยู่กับความซับซ้อนของระบบความเข้าใจของเรา และความต้องการของสถานการณ์หรือสภาพแวดล้อมในสังคมนั้น

Welter Crockett (1965) มีความคิดสอดคล้องกับ Schroder และคณะ แต่หลักสำคัญของเขาคือ การประยุกต์ลักษณะของกระบวนการสารสนเทศกับการรับรู้ของบุคคลซึ่งจะทำให้เราเห็นความสัมพันธ์โดยตรงระหว่างกระบวนการสารสนเทศกับพฤติกรรมสื่อสาร Crockett มีความคิดเช่นเดียวกันว่า ระบบความเข้าใจของมนุษย์ประกอบด้วยองค์ประกอบในเรื่อง เนื้อหา และความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยทั้ง 2 ตัวนี้จะเป็นตัวกำหนดให้บุคคลแต่ละคนมีระดับความเข้าใจที่แตกต่างกันออกไป บุคคลที่มีระดับความเข้าใจที่ซับซ้อนมากก็จะมีความสามารถพิเศษในการเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้มากกว่า บุคคลที่มีระดับความเข้าใจที่ซับซ้อนน้อย

Crockett เชื่อว่าระดับความเข้าใจของแต่ละบุคคลจะเปลี่ยนแปลงไปได้ตามประสบการณ์ และการเรียนรู้ เช่นเดียวกับที่เด็กมักจะมี ความเข้าใจต่อเรื่องต่าง ๆ อย่างง่าย ๆ ในขณะที่ผู้ใหญ่ซึ่งมีโลกทัศน์กว้างขวางกว่า ก็จะมี ความเข้าใจในเรื่องเดียวกันนั้นได้หลายแง่หลายมุมมากกว่าเด็ก นอกจากนั้น Crockett ยังมีความสนใจกับกระบวนการสารสนเทศในการสื่อสารระหว่างบุคคล การศึกษาของเขาพยายามหาคำตอบเกี่ยวกับความสัมพันธ์ระหว่างระบบความเข้าใจของบุคคลกับความสามารถในการสื่อสารระหว่างบุคคล เขาได้พบว่าไม่มีความสัมพันธ์กันระหว่างระบบความเข้าใจแบบซับซ้อน กับความสามารถในการคาดคะเนพฤติกรรมผู้อื่น แต่อย่างไรก็ตามบุคคลที่มีระบบความเข้าใจแบบซับซ้อนจะมีลักษณะเด่นในการสร้างความประทับใจกับบุคคลอื่นได้มากกว่า นอกจากนั้นยังพบว่า บุคคลที่มีระบบ

ความเข้าใจแบบซับซ้อนมากจะสามารถยอมรับความคิดเห็นที่แตกต่างได้ดีกว่า เพราะบุคคลประเภทนี้จะมีโลกทัศน์และความเข้าใจในแง่มุมกว้าง ผลการศึกษาของเขายังพบอีกว่าบุคคลที่มีระดับความเข้าใจที่ซับซ้อนจะมีความสามารถในการรับข่าวสารได้อย่างมีประสิทธิภาพมากกว่าด้วย

จากทฤษฎีนี้ถ้านำมาเชื่อมโยงกับระดับความรู้ความเข้าใจของแต่ละบุคคลว่าบุคคลแต่ละคนย่อมจะมีความเข้าใจในบทบาทการแสดงของผู้แสดงแตกต่างกันเล็กน้อยเพียงใดนั้นขึ้นอยู่กับมิติการรับรู้ต่อสารสนเทศที่ผู้ชมแต่ละคนได้รับ และขึ้นอยู่กับโครงสร้างในระบบการรับรู้ของแต่ละบุคคล คนต่างวัย ต่างการศึกษา ต่างประสบการณ์มุมมองที่มีต่อนักแสดงแต่ละบทบาทนั้นก็ย่อมมีความแตกต่างกันตามไปด้วย จนทำให้บุคคลแต่ละคนแสดงออกทั้งทางพฤติกรรมและแนวความคิดทัศนคติที่แตกต่าง กันไป

3. ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม Bandura (1986)

องค์ประกอบทางปัญญามีส่วนกำหนดตัดสินใจว่าจะสังเกตเหตุการณ์สิ่งแวดล้อมใด บุคคลเข้าใจเหตุการณ์และได้รับความรู้ใหม่ด้วยการที่ได้รับข่าวสารจากประสบการณ์ตรง และประสบการณ์ทางอ้อมที่อยู่ในรูปสัญลักษณ์ ความคิดของบุคคลมีอำนาจมากในการเข้าใจและเกี่ยวข้องกับสิ่งแวดล้อมอย่างมีประสิทธิภาพ ช่วยให้ได้รับความรู้อย่างมากในรูปของตัวแทนประสบการณ์ ความรู้เหล่านี้ใช้มากในการตัดสินใจสร้างและเลือกการกระทำ ความคิดใช้แทนข่าวสารที่ได้รับข่าวสารที่เป็นรูปธรรมจะถูกจัดกระบวนการแทนรูปภาพในใจ ขณะที่ข่าวสารที่เป็นคำพูดจะถูกแทนที่ในรูปที่เป็นถ้อยคำ ต่อจากนั้นบุคคลจะเก็บข่าวสารรายละเอียดเกี่ยวกับบุคคล สถานที่ สิ่งของ และเหตุการณ์ที่ได้ประสบมาไว้ในรูปสัญลักษณ์ และวิธีการที่บุคคลจะเสนอข่าวสารก็โดยการได้เห็นและได้ฟัง

บุคคลสร้างความคิดรวบยอดเกี่ยวกับตนเองและโลกรอบตัว โดยได้รับข่าวสารมาจากประสบการณ์ตรงและประสบการณ์ทางอ้อมเกี่ยวกับเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นความคิดของบุคคลเกิดขึ้นโดยผ่านกระบวนการตรวจสอบความจริง (Verification process) การตัดสินใจเกี่ยวข้องกับความจริงและค่านิยมของความคิดของตน โดยการเปรียบเทียบการเข้ากันได้ของการเข้าคู่ระหว่างความคิดและมาตรฐานบางอย่างของความจริง (verity) ถ้าสอดคล้องกันก็ยืนยันความคิด ถ้าไม่สอดคล้องก็มีแนวโน้มจะปฏิเสธความคิดนั้น การตรวจสอบความจริงของความคิดนี้มีหลายวิธี ได้แก่ จากการกระทำด้วยตนเอง (Enactive Verification)

จากประสบการณ์ทางอ้อม (Vicarious Verification) จากการใช้ชักชวน (Persuatory Verification) และจากการคิดเชิงเหตุผล (Logical Verification)

1. การตรวจสอบโดยการกระทำด้วยตนเอง (Enactive Verification)

บุคคลรับความรู้อย่างมากจากประสบการณ์ตรงของผลของการกระทำ เช่น เมื่อจุดไม้ขีดไฟก็จะได้เปลวไฟ จากประสบการณ์ตรงนี้ก็ทำให้ทราบคุณสมบัติของไม้ขีดไฟและจะพัฒนาความคิดเกี่ยวกับไฟ ความคิดเกี่ยวกับเหตุและผลพัฒนามาด้วยวิธีนี้ อย่างไรก็ตามนักจิตวิทยากลุ่มพิอาเจต์ก็เห็นว่าบุคคลจะได้ข่าวสารต่าง ๆ ด้วยการกระทำของตนเอง การกระทำอย่างเดียวกันสามารถให้ผลแตกต่างกันในแต่ละบุคคล หรือในบุคคลเดียวกันอาจให้ผลแตกต่างกันในโอกาสที่ต่างกัน

2. การตรวจสอบทางอ้อม (Vicarious Verification)

ความรู้เกี่ยวกับธรรมชาติของสิ่งต่างๆ มักจะได้รับจากประสบการณ์ทางอ้อม การสังเกตผลจากการกระทำของบุคคลอื่นช่วยให้ได้ตรวจสอบความคิดของตนเอง การดูโทรทัศน์เกี่ยวกับชีวิตของคนช่วยให้ได้ข่าวสารเกี่ยวกับสถานที่ บุคคลและสิ่งต่างๆ ที่ช่วยขยายประสบการณ์ส่วนตัว ตัวแบบทางสิ่งพิมพ์และโทรทัศน์ช่วยให้ได้ประสบการณ์ทางอ้อมมากยิ่งขึ้น ในส่วนที่ไม่อาจจะได้จากประสบการณ์ตรงอันเนื่องมาจากการห้ามของสังคมหรือความจำกัดของความเปลี่ยนแปลงเวลา แห้ง และความสามารถ ประสบการณ์ไม่เพียงแต่ให้แนวทางที่จะตรวจสอบความถูกต้องของความเชื่อของคนแต่อิทธิพลทางอ้อมยังสามารถเปลี่ยนแปลงค่านิยมของประสบการณ์ตรงได้

3. การตรวจสอบจากการชักชวน (Persuatory Verification)

วิธีนี้ขึ้นอยู่กับเปรียบเทียบความคิดของคนหนึ่งกับการตัดสินใจของคนอื่น แต่ละคนอาจมีทรรศนะที่แตกต่างกันซึ่งขึ้นอยู่กับประสบการณ์ และความเชี่ยวชาญ เป็นการตัดสินใจโดยใช้ความคิดของหลาย ๆ คนที่เห็นตรงกัน

4. การตรวจสอบด้วยเหตุผล (Logical Verification)

บุคคลอาจตรวจสอบความคิดโดยใช้เหตุผลเชิงตรรก ถ้าข่าวสารที่บุคคลรับเข้ามานั้นว่าตรง ถูกต้อง บุคคลก็จะสร้างข้อความที่สามารถนำไปใช้วัดความถูกต้องของข้อความที่ได้รับมา

4. ทฤษฎีลำดับชั้นทางสังคม

แนวความคิดของ Max Weber มองลำดับชั้นทางสังคม คือสิ่งที่ถูกกำหนดโดยปัจจัยหลายอย่างผสมผสานกัน นับตั้งแต่เรื่องกรรมสิทธิ์ อาชีพ อำนาจหน้าที่ การศึกษา ไปจนถึงสถานภาพทางสังคมหรือเกียรติยศ ชั้นชั้นเป็นเรื่องที่ครอบคลุมทั้งปัจจัยทางระบบเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัจจัยทางด้านจิตวิทยา ชั้นชั้นเป็นเรื่องของความสัมพันธ์ในการผลิต ในการตลาด วิถีชีวิต และลีลาการบริโภค

การที่บุคคลจะอยู่ในชั้นสูงหรือต่ำนั้นต้องดูที่สถานภาพทางสังคมของเขา ซึ่งมิได้ถูกกำหนดจากรายได้หรือความเป็นเจ้าของในปัจจัยการผลิตเพียงด้านเดียว เราต้องดูด้วยว่า "โอกาสชีวิต" ของเขาเป็นอย่างไร (หมายถึงโอกาสที่จะได้รับสิ่งตอบแทนหรือรางวัลชีวิต) โอกาสชีวิตนี้ถูกกำหนดโดย "สถานการณ์ตลาด (market situation) ของบุคคลนั้น ซึ่งเกี่ยวข้องกับสถานภาพในตลาดแรงงาน (เช่น ฐานะได้เปรียบทางการศึกษา หรือการฝึกอบรม) และสิ่งที่สำคัญคือ โอกาสชีวิตของบุคคลยังถูกกำหนดโดยปัจจัยทางวัฒนธรรม และการเมืองด้วย (เช่น ตระกูล หรืออำนาจนิยม)

จากกรอบทฤษฎีที่เกี่ยวกับชนชั้น สถานภาพ และอำนาจของเวเบอร์นี้ นักทฤษฎีและนักวิจัยสังคมสมัยใหม่ได้ทำการวิเคราะห์ปัญหาความเหลื่อมล้ำในสังคม (stratification research) รวมทั้งปัญหาชน ชั้นกลางด้วย ซึ่งเราพอจะสรุปได้ดังนี้

1) ชั้นกลางในทฤษฎีชนชั้นแนวเวเบอร์เรียน (Weberian class analysis) หมายถึงกลุ่มคนที่อยู่ตรงกลางของโครงสร้างแห่งการจัดลำดับความสูงต่ำทางด้านสภาพของสังคม ส่วนใหญ่เป็นบุคคลที่อยู่ในอาชีพ white-collar employee เส้นแบ่งชนชั้นก็เห็นจะเป็นหลักเกณฑ์ manual - nonmanual

2) แรงงาน manual กับ nonmanual มีลักษณะเหมือนกันในแง่ที่เป็นบุคคลไร้ปัจจัยการผลิต และอาจมีรายได้เท่า ๆ กัน แต่ทั้ง 2 กลุ่มอยู่กันคนละชั้นการมีจิตสำนึกต่าง

กัน เป็นผลผลิตมาจากปัจจัยหลายอย่าง มองจากแง่นี้แล้ว ชั้นชั้นในการวิเคราะห์แบบเวเบอเรียนจะถูกกำหนดโดยกลุ่มตัวแปร 3 กลุ่มคือ

- สถานการณ์ทางตลาด (market situation) หมายถึง แหล่งที่มา และระดับรายได้ ความมั่นคงของงาน โอกาสที่จะปรับปรุงฐานะ

- สถานการณ์ทางการทำงาน (work situation) หมายถึง ความสัมพันธ์ทางสังคมในระบบการแบ่งงานทำ และตำแหน่งหน้าที่การงาน

- สถานการณ์ทางสถานภาพ (status situation) หมายถึง ระดับสูงต่ำในโครงสร้างของการประเมินสถานภาพทางสังคม

3) นักวิเคราะห์แนวเวเบอเรียน เน้นว่าในสังคมแบบทุนนิยมสมัยใหม่บุคคลทั้ง 3 กลุ่มคือ นายทุน แรงงาน และชนชั้นกลางถูกกำหนดโดยสถานการณ์ทั้ง 3 แบบที่แตกต่างกันอย่างสิ้นเชิง และไม่อาจเข้ามาผสมผสานปะปนกันได้เลย แต่ละชนชั้นมีวิถีชีวิตการดำรงอยู่ที่เป็นของตนเอง โดยเฉพาะทุนนิยมสมัยใหม่ ต้องการชนชั้นกลาง ซึ่งก็คือชนชั้นที่มีความรู้ มีการศึกษา และความสามารถทางด้านเทคนิค ถ้าไม่มีชนชั้นนี้แล้วทุนนิยมก็ดำรงอยู่ไม่ได้

4) ชนชั้นกลางประกอบไปด้วยกลุ่มอาชีพหลายกลุ่ม ซึ่งมีความหลากหลายอย่างมาก และในความหลากหลายนี้มีแนวโน้มว่า กลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมสูง และอีกกลุ่มหนึ่งจะมีสถานภาพทางเศรษฐกิจสังคมต่ำ แต่ชนชั้นกลางส่วนนี้ก็ยังเป็นชนชั้นกลางอยู่ตลอดเวลาคือมีจิตสำนึกที่แตกต่างกับชนชั้นกรรมมาชีพ

แนวความคิดการจัดชนชั้นของ Melvin M. Tamin

Melvin M.Tamin (1967) ได้กล่าวว่า ความแตกต่างระหว่างชนชั้นในสังคมมนุษย์มาจากการจัดช่วงชั้นในสังคม ซึ่งจะสังเกตได้จากปรากฏการณ์สำคัญ 5 ประการคือ

1) ลักษณะแบบแผนทางสังคมของการให้ความสำคัญและยอมรับในสภาพทางชีววิทยา บรรทัดฐานทางสังคมและกระบวนการอบรมสั่งสอนมีค่านิยมที่ไม่มีความเท่าเทียมกัน

2) ความเป็นมาในอดีตตามบันทึกทางประวัติศาสตร์พบว่า ประชาชนได้รับอำนาจ ทรัพย์สิน และเกียรติภูมิแตกต่างกัน จึงสร้างการแบ่งช่วงชั้นที่ชัดเจน

3) รูปแบบการกระจายสินค้า และบริการที่พึงพอใจในสังคมมีขนาดไม่เพียงพอ และจำเป็นต้องขยายออกไปถึงจุดของความมีและไม่มี ในระดับที่แตกต่างกัน

4) รูปแบบสัมพันธภาพของปัจเจกบุคคลในสังคม กำหนดตามสถานภาพและบทบาทที่แตกต่างกัน และมีระบบเรียงลำดับความสูงต่ำแบ่งเป็นช่วงชั้น จึงทำให้มีโอกาสการรับรู้และการเลื่อนชั้นแตกต่างกันด้วย

5) การดำรงชีวิตสืบทอดปัจเจกบุคคลที่มีความนึกคิด และเลือกใช้แบบแผนชีวิตแบบใด ส่วนใหญ่จะดำเนินไปตามประสบการณ์ในช่วงชั้นที่ตนอยู่ ซึ่งแต่ละช่วงชั้นมีความแตกต่างกัน และผลทำให้เกิดความแตกต่างกันในโอกาสชีวิตที่จะสร้างความสุขหรือทุกข์ รวมตลอดถึงกำหนดแบบแผนชีวิตที่จะเลือกใช้ หรือประพฤติดำเนินชีวิต นอกจากนี้อาจสามารถกำหนดแบ่งแยกรูปแบบ และแบบแผนของชีวิตทางสังคมได้จากเหตุการณ์และปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้น

ฉะนั้นโอกาสชีวิตจึงเป็นตัวกำหนดทั่ว ๆ ไปในการดำเนินชีวิต ส่วนแบบแผนชีวิตมีผลต่อความแตกต่างของการปฏิบัติที่แสดงออกในรสนิยมและคุณค่า ซึ่งจะเป็ปรากฏการณ์ที่เกิดความแตกต่างกัน สามารถแบ่งเป็นช่วงชั้นได้ และสำหรับสังคมไทยถ้าจะใช้เกณฑ์ของ Tamim ในการพิจารณาลักษณะแบบแผนทางสังคมก็อาจได้ดังนี้

1) ในสังคมไทยให้ความสำคัญและการยอมรับรู้ในสภาพทางชีววิทยา ซึ่งเป็นส่วนที่ได้มาจากความเชื่อ ทศนคติ และคุณค่าที่มนุษย์สร้างและกำหนดขึ้นมาในสังคม เพื่อความเหมาะสมของบทบาทและสถานภาพ ลักษณะทางชีววิทยาของมนุษย์ที่เกิดมา มีความแตกต่างกันทั้งในด้านรูปร่าง ลักษณะทางร่างกาย บุคลิกลักษณะ ความแข็งแรง-อ่อนแอทางด้านพลังงานมัย ความเฉลียวฉลาด อายุ และเพศ ปัจจัยเหล่านี้น่าจะเป็นพื้นฐานสาเหตุที่จะก่อให้เกิดความแตกต่างระหว่างกันได้ นอกจากนี้การที่ปัจเจกบุคคลมีสถานภาพใดก็ตาม สถานภาพที่บุคคลแต่ละคนครองอยู่นั้นย่อมมีความแตกต่างกัน จึงมีผลให้การแสดงบทบาทแตกต่างกันด้วย สถานภาพหนึ่งอาจมีความสำคัญเป็นหนึ่งโดยครองอำนาจ ทรัพย์สิน และเกียรติภูมิมากกว่าอีกสถานภาพหนึ่งที่มีความสำคัญรองลงมา

ในสังคมไทย “อายุ” เป็นลักษณะทางชีววิทยาอันหนึ่งที่กำหนดความแตกต่างของสถานภาพ และบทบาทตามความอาวุโส โดยถือว่าผู้ที่มีอายุสูงกว่าเป็นผู้ที่มีประสบการณ์และทักษะเหนือกว่าผู้ที่มีอายุน้อยกว่า นอกจากนี้ความสัมพันธ์ระหว่างคนไทยด้วยกันเอง มีรูปแบบเครือญาติซึ่งจะสังเกตได้จากปรากฏการณ์การใช้คำพูดทักทาย แม้แต่

บุคคลที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนยังใช้คำสรรพนามเรียกแทนชื่อผู้อาวุโสว่า น้ำ ป้า ลุง ยาย ตา เป็นต้น ขึ้นกับระดับอายุมากน้อย ลักษณะแบบแผนของสังคมที่ถือความอาวุโสทางอายุ และการสร้างสัมพันธภาพแบบเครือญาติเป็นส่วนหนึ่งที่ทำให้สังคมไทยสร้างค่านิยมของการให้ความเกรงใจซึ่งกันและกันเพราะมีความเคารพในความอาวุโสซึ่งกันและกัน การปฏิบัติในบทบาทจึงแตกต่างกันตามสถานภาพทางอายุ แม้จะสร้างความแตกต่างกันจนเห็นเป็นการจัดช่วงชั้น อย่างไรก็ตาม ด้มองในแง่ของระบบอุปถัมภ์แล้ว “อายุ” เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างระบบความเกรงใจและนำไปสู่สัมพันธภาพอันมีความมุ่งหวังในผลประโยชน์ซึ่งกันและกัน

ในปัจจุบันนี้ปัญหาอยู่ที่ว่าการยอมรับและให้ความสำคัญในความอาวุโสของ “อายุ” จะเป็นตัวกำหนดสถานภาพและบทบาทของบุคคลในสังคมไทยได้หรือไม่ ค่านิยมในการอยู่ร่วมกันอย่างมีผลประโยชน์ซึ่งกันและกันในระบบอุปถัมภ์อาจเป็นสิ่งที่สังคมยอมรับและให้ความสำคัญเหนือลักษณะทางชีววิทยาด้าน “อายุ” แต่ “อายุ” จะต้องเป็นส่วนหนึ่งที่เป็นองค์ประกอบของระบบอุปถัมภ์ แต่ยังไม่มีความชัดเจนว่าเป็นตัวกำหนดที่สำคัญประการใด เพียงพอที่จะมีผลกระทบไปถึงผลประโยชน์ที่แตกต่างกันจนนำไปสู่ความสำคัญในความแตกต่างระหว่างชนชั้นได้หรือไม่ในสังคมไทย

2) เกณฑ์ทางบรรทัดฐานและผลตอบแทนทางสังคมซึ่งสังคมได้กำหนด กฎเกณฑ์ข้อบังคับต่าง ๆ เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติตน พร้อมทั้งกำหนดการให้รางวัลแก่ผู้ทำตามกฎเกณฑ์ที่กำหนด และลงโทษผู้ที่ละเมิดกฎเกณฑ์ ปัญหาอยู่ที่ว่าใครหรือกลุ่มบุคคลใดในสังคมที่เป็นตัวแทนสังคมกำหนดกฎเกณฑ์ขึ้น และกลุ่มบุคคลเหล่านี้จะมีอำนาจเพียงพอที่จะกำหนดกฎเกณฑ์ โดยวินิจฉัยและพิจารณากฎเกณฑ์ที่ตราออกมานั้นเห็นว่าเป็นที่ยุติแล้ว แต่กฎเกณฑ์นั้นจะครอบคลุมให้เกิดผลประโยชน์อย่างทั่วหน้ากันทั้งสังคมยอมเป็นไปไม่ได้ กลุ่มผู้ที่ถูกรีดถอนผลประโยชน์จะมีความรู้สึกว่าคุณอีกกลุ่มหนึ่งเหยียบย่ำ เพื่อรักษาผลประโยชน์ในกลุ่มของตนไว้จึงสร้างกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานของกลุ่มของตนขึ้นใหม่ โดยฉีกกำลังเข้าล้มล้างอีกกลุ่มหนึ่งซึ่งเป็นผู้ออกกฎเกณฑ์เดิมเสีย เมื่อกลุ่มของตนได้รับการสนับสนุน การปฏิรูปควบคุมกฎเกณฑ์ และข้อกำหนดผลตอบแทนใหม่จะมีขึ้น และจะถือว่าเป็นกฎเกณฑ์ที่เหมาะสมที่สุด ปราบปรามการฝ่าฝืนนี้จะเกิดขึ้นและหมุนเวียนเปลี่ยนไปเช่นนี้อยู่ตลอดมาทุกยุคทุกสมัยในทุกสังคม ความสงบสุขบางช่วงเกิดขึ้นเมื่อระยะที่แต่ละคนหรือกลุ่มคนยอมผ่อนปรนปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ที่สังคมมีอยู่ เพื่อให้เหมือนกับผู้อื่น (conformity) ฉะนั้นจึงมีคำกล่าวที่ว่า ชนชั้นใดกำหนดกฎเกณฑ์ และสร้างผลตอบแทนทาง

สังคม สิทธิ และผลประโยชน์จะตกอยู่ในมือของกลุ่มคนในชนชั้นของตนเองเท่านั้น นั่นคือกฎเกณฑ์หรือบรรทัดฐานและผลตอบแทนทางสังคมจะเป็นตัวกำหนดที่สำคัญในการจำแนกแจกแจงการจัดชนชั้นให้เกิดความแตกต่างกันออกไป

ในสังคมไทยเป็นที่น่าสังเกตว่า เกณฑ์ทางบรรทัดฐาน และผลตอบแทนที่เกิดการหมุนเวียนเปลี่ยนไปอยู่เสมอเพื่อหากฎเกณฑ์ที่เหมาะสมที่สุดนั้น ตัวอย่างที่เห็นได้ชัดเจนได้แก่ สถาบันการเมืองการปกครองที่ถือหลักของแนวความคิดแบบประชาธิปไตยซึ่งได้เริ่มมีขึ้นเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครอง พ.ศ. 2475 สถาบันนี้มีองค์ประกอบหลักได้แก่ รัฐธรรมนูญ รัฐสภา พรรคการเมือง และการเลือกตั้ง เป็นต้น ได้ดำเนินมาโดยขาดความต่อเนื่องไม่ยี่ห่วย ล้มลุกเปลี่ยนไปอยู่เสมอ - สถานภาพและบทบาทของบุคคลที่เข้าไปดำเนินงานในด้านสถาบันหลักนี้ ซึ่งเรียกว่า “ผู้ปกครอง” ได้เป็นเหตุหนึ่งที่สร้างภาพพจน์และความรู้สึกที่ขาดความเลื่อมใสศรัทธาในหมู่ประชาชนทั่วไปที่มีสถานภาพและบทบาทเป็น “ผู้ได้รับการปกครอง” ซึ่งเป็นผู้มีความคาดหวังที่ต้องการให้ระบบการเมือง และแนวความคิดทางประชาธิปไตยผลิตคุณค่าและผลประโยชน์ โดยให้ผู้ปกครองสามารถแก้ไขปัญหาพื้นฐานได้ เช่น ปัญหาความยากจน และความเหลื่อมล้ำค่าสูงในสังคม เป็นต้น แต่ลักษณะเด่นของสถาบันหลักดังกล่าวไม่ดำเนินตามที่คาดหวัง เพราะผู้ดำเนินการขาดเอกภาพและขาดอุดมการณ์ร่วม ผู้ดำเนินการหรือผู้ปกครองได้แสดงบทบาทเพียงการนำเอารูปแบบของประชาธิปไตยมาอยู่บนพฤติกรรมดั้งเดิมที่เป็นอำนาจนิยม เกิดการขัดแย้งในตัวเองอยู่เสมอ กฎหมายหลักคือรัฐธรรมนูญ ไม่มีลักษณะเป็นรัฐธรรมนูญตามความหมายที่แท้จริงเป็นเพียงเครื่องมือในการรักษาฐานะทางอำนาจของคณะผู้ปกครองที่สืบทอดมรดกทางการเมืองต่อเนื่องกันมาโดยยึดถือวิธีการใช้อำนาจเด็ดขาดทั้งสิ้น ชัยอนันต์ สมุทวณิช (2519)

ดังนั้นบรรทัดฐานและผลตอบแทนในกรณีดังกล่าว เช่น ระบบการปกครองจึงมีความขัดแย้งระหว่างผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง แต่ครั้งที่มิ่กลุ่มบุคคลผลักดันขึ้นมาทำการปกครอง มีรัฐประหารบ่อยครั้งเกิดขึ้น กลุ่มบุคคลเหล่านั้นมักจะคำนึงบรรทัดฐานและผลตอบแทนในทางสังคม สิทธิ และผลประโยชน์ส่วนตัว ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชนชั้นผู้ปกครองและผู้อยู่ใต้ปกครอง แต่เมื่อผู้ปกครองได้รวมตัวขึ้นมาได้เป็นกลุ่มผู้ปกครองใหม่ ล้มล้างกลุ่มผู้ปกครองเก่า ช่องว่างระหว่างชนชั้นทั้ง 2 ก็ได้เปลี่ยนแปลง คงดำเนินไปเช่นเดิม การเปลี่ยนแปลงจึงเป็นไปเพื่อผลประโยชน์ส่วนตัว แต่เนื่องจากคนไทยมีความรู้สึก

ที่รักสงบ และสามารถผ่อนปรนเข้าหากันได้ตามกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น จึงไม่ก่อให้เกิดความสำคัญในความแตกต่างระหว่างชนชั้นที่ชัดเจน

3) เกณฑ์ในการอบรมสั่งสอนของกลุ่มคนในแต่ละช่วงอายุของคนบรรทัดฐานอบรมสั่งสอนจากคนช่วงอายุหนึ่งไปสู่คนอีกช่วงอายุหนึ่งจะมีความต่อเนื่องกัน และทุก ๆ สังคมย่อมจะต้องสร้างบรรทัดฐานการอบรมสั่งสอนใหม่ในแต่ละรุ่น แต่อย่างไรก็ดี แนวการอบรมสั่งสอนจะดำเนินสืบต่อเนื่องกันเสมอมา เพื่อให้บุคคลอยู่ในสังคมร่วมกันได้ การที่คนรุ่นหนึ่งยินยอมและปฏิบัติตามกฎเกณฑ์ทางสังคม เพราะเกรงการลงโทษในสังคมหรือเพราะมีความเชื่อว่ามันเป็นสิ่งที่ถูกต้องแล้วที่บุคคลต้องทำเช่นนี้ และไม่ยอมมองถึงสิ่งที่จะสร้างความแตกต่างกันออกไปจากเดิม คนในรุ่นต่อมาจะเรียนรู้การยินยอมปฏิบัติตามคนรุ่นก่อนหรือรุ่นพ่อและแม่เพราะเชื่อในแบบอย่างที่พ่อแม่ได้สอนไว้ว่าเป็นสิ่งที่มีความถูกต้อง นอกจากนี้ยังกลัวถูกลงโทษ หรือปรารณาให้พ่อและแม่รัก และให้สิ่งอันพึงปรารณา หรือไมก็เพราะยังมองไม่เห็นทางเลือกอื่นที่ดีไปกว่านี้

กล่าวโดยสรุปแล้วแนวการอบรมสั่งสอนทำให้เกิดการยอมรับและสืบต่อแนวความคิดเดิม ซึ่งสังคมยังคงรักษาและมีกฎเกณฑ์ความแตกต่างทางสถานภาพและบทบาทอันเป็นโครงสร้างพื้นฐานของการจัดช่วงชั้นที่ปรากฏอยู่ แม้ว่ารูปแบบการอบรมสั่งสอนจะมีวิธีการใหม่ และสร้างแนวคิดใหม่ในแต่ละช่วงชั้นอายุที่ใหม่ ๆ ก็ตาม

ในสังคมไทยการดำรงรักษาสืบต่อแนวความคิดเดิมของการแบ่งช่วงชั้นที่ทำให้เกิดความแตกต่างทางสถานภาพ และบทบาทยังคงเป็นเช่นเดิม มีนักวิชาการศึกษาสังคมไทยพบว่า สังคมไทยมีโครงสร้างในทางสัมพันธภาพไม่เปลี่ยนแปลง เพียงแต่มีรูปแบบความสัมพันธ์เปลี่ยนไปเท่านั้น ยกตัวอย่างเช่นในรัชสมัยของพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้ทรงให้มีการเลิกทาส แต่การยกเลิกระบบนี้ถือได้ว่าเป็นการเปลี่ยนแปลงรูปแบบของสังคมไทยครั้งยิ่งใหญ่ในประวัติศาสตร์ ซึ่งทำให้ภาพพจน์ของบรรยาการแบ่งชนชั้นหายไป อย่างไรก็ตาม "ของความกตัญญู" ทำให้สายสัมพันธ์ที่เป็นตัวโครงสร้างพื้นฐานทางสถานภาพ และบทบาทระหว่างนายกับบ่าวยังคงมีอยู่ ความรักและภักดีที่บ่าวมีกับนายยังคงได้รับการสืบทอดมาถึงปัจจุบัน นอกจากนี้ความเป็นทาสในสังคมไทยไม่ได้สร้างความสำคัญในความแตกต่างระหว่างชนชั้นที่รุนแรงเพียงพอที่จะรับและสืบต่อกำนิยมของ "ความกตัญญู" ไม่ได้ เพราะทาสส่วนใหญ่ในสังคมมาจากทาสเชลย (ซึ่งไม่ใช่เป็นคนในสังคมไทยโดยแท้) และทาสสินไถ่ (ซึ่งเป็นผู้ที่เคยมีฐานะพอมีพอกินมาก่อน แต่เกิดล้มละลายจึงต้อง

ขายตัวให้ตกเป็นทาส (คาวาเบ โดชิโอะ, 1970) ฉะนั้นจึงเห็นว่าในสังคมไทยระบบการอบรมสั่งสอนที่สืบทอดกันมาเปลี่ยนแปลงได้ยาก แม้การอบรมสั่งสอนจะทำให้ผู้รับการอบรมสั่งสอน เกิดความไม่เท่าเทียมกันในสถานภาพและมีขอบเขตจำกัดทางบทบาท แต่ค่านิยมของ ความกตัญญูเป็นส่วนหนึ่งอันสำคัญที่เป็นกลไกให้คนไทยผู้รับการอบรมสั่งสอนประพฤติปฏิบัติในสิ่งที่ทำให้ตนเองเกิดความแตกต่าง สร้างลำดับชั้นทางสังคม และยอมรับในสิ่งนั้นว่าเป็นสิ่งที่ดีงาม จึงไม่เกิดความรู้สึกและสร้างความสำนึกในความแตกต่างทางชนชั้นได้ ระดับความรู้สึกสูงสุดของคนไทยที่มองเห็นความแตกต่างทางชนชั้นอยู่ได้ในระดับความตระหนักในความแตกต่างระหว่างชนชั้นเท่านั้น

4) เกณฑ์ความผันแปรของการจัดระเบียบในสังคม เนื่องจากกระบวนการสืบทอดบรรพบุรุษ และการยอมรับในผลตอบแทนไม่เป็นไปตามกฎเกณฑ์ คือไม่เกิดความรู้สึกผิด และมีความแปรปรวน จากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง ทำให้ทุก ๆ ระบบของการจัดช่วงชั้นมีการเปลี่ยนแปลงต่อ ๆ มา

5) เกณฑ์การจัดช่วงชั้นมีความเกี่ยวข้องกับสถาบันอื่นๆ ความเกี่ยวข้องระหว่างการจัดช่วงชั้นกับสถาบันอื่นๆ นั้น เป็นเสมือนความสัมพันธ์ระหว่างกัน หรือมีความเกี่ยวข้องซึ่งกันและกันกับทางสถาบัน ซึ่งหมายความว่า การจัดระเบียบทางช่วงชั้นจะเกิดผลกระทบกระเทือนเกี่ยวข้องกับสถาบันอื่น ๆ ด้วย เช่น สถาบันทางการเมืองการปกครอง เศรษฐกิจ การศึกษา และศาสนา

ในสังคมปัจจุบันการแบ่งชนชั้นก็ดูจะเป็นสิ่งที่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงได้ สุภาวศ์ จันทวนิช (2535) ได้กล่าวถึงการแบ่งชนชั้นในสังคมไทยปัจจุบันสามารถพิจารณาได้จากเกียรติภูมิที่ได้รับจากการประกอบอาชีพ

5. แนวคิดการรับรู้ความเป็นจริง

เป็นกระบวนการตีความสิ่งที่เห็น สิ่งที่ได้ยิน และสิ่งที่รู้สึกด้วยประสาทสัมผัสอื่น ๆ เพื่อให้รู้ว่าเป็นอะไร ชัยพร วิชาวุธ (2525)

แสงสุรีย์ สำอางค์กุล (2528) ได้ให้ความหมายของการรับรู้ว่าการรับรู้คือการที่บุคคลใช้ระบบภายในของเขารับเอาข้อมูลจากระบบภายนอกเข้ามาอย่างกระตือรือร้น (Active) โดยจิตวิสัย (Subjective) และมีการสร้างสรรค์ (Creative) ซึ่งมีการเกิดกระบวนการ 3 อย่างคือ การเลือกสิ่งเร้า (Selective) การจัดหมู่ให้แก่สิ่งเร้า (Organization) และการตี

ความหรือการประเมินค่า (Inter-pretation of Evaluation) หรืออาจกล่าวได้ว่า การรับรู้เป็นเหตุการณ์ภายในจิตใจของบุคคล หรือประสบการณ์ทางจิตในขณะใดขณะหนึ่ง โดยปลายประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้าเข้าสู่ระบบประสาทส่วนกลาง เพื่อผสมผสานให้เกิดความเข้าใจ และความเข้าใจที่เกิดขึ้นโดยการรับรู้โดยตรงเกิดจากการใช้สติปัญญา การคิด การรู้ มากกว่าการใช้อารมณ์และแรงจูงใจ

จำเนียร ช่วงโชติ (2515) กล่าวว่า กระบวนการรับรู้จะเกิดขึ้นต้องประกอบด้วย

1. การสัมผัสหรืออาการสัมผัส คนเรารับรู้สิ่งเร้าโดยทางหู ตา จมูก ลิ้น และผิวหนัง อวัยวะเหล่านี้เป็นเครื่องมือหรืออุปกรณ์สำคัญในการรับสัมผัสแล้วส่งต่อไปเป็นประสบการณ์ทางสมองเพื่อให้เกิดการรับรู้ต่อไป

2. ชนิดและธรรมชาติของสิ่งเร้ากับการรับรู้ ตามปกติบุคคลมักเกิดการรับรู้ได้โดยไม่ต้องสัมผัสกับสิ่งเร้าทั้งหมด ทั้งนี้เนื่องมาจากประสบการณ์ที่บุคคลได้รับจากการรับรู้และเรียนรู้จากสิ่งแวดล้อมสะสมกันเรื่อย ๆ จนเกิดเป็นความรู้ความเข้าใจได้ทันที แม้ว่าจะสัมผัสสิ่งเร้าเพียงบางส่วนหรือส่วนใดส่วนหนึ่งเท่านั้น นอกจากนี้การจัดระเบียบของสิ่งเร้าทำให้มองเห็นภาพส่วนรวมได้ชัดเจน

3. การแปลความหมายของการสัมผัสกับการรับรู้ มักดำเนินไปคู่กับการรับสัมผัสเสมอ ถ้าเราถูกเร้าด้วยสิ่งที่ไม่เคยพบเห็นมาก่อน เราก็มักแปลความหมาย โดยเปรียบเทียบกับสิ่งที่เคยพบเห็นมาแล้ว

4. ประสบการณ์เดิมกับการรับรู้ ในการแปลความหมาย หรือตีความหมายของความรู้สึกรับจากการสัมผัสเพื่อให้เกิดการรับรู้ในสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น บุคคลจำเป็นต้องใช้ประสบการณ์เดิมหรือความรู้เดิม หรือความชัดเจนที่เคยมีมาแต่หนหลัง บางทีการขาดความรู้หรือประสบการณ์เดิมก็ทำให้บุคคลเกิดการรับรู้ที่คลาดเคลื่อนไปจากความจริงได้มาก เช่น เด็กที่ไม่เคยเห็นตะขาบมาก่อน อาจไล่จับเล่น โดยที่ไม่รู้ว่ามันอันตราย

ซึ่งจะเห็นได้ว่า การรับรู้เป็นกระบวนการภายในที่ประสาทสัมผัสรับสิ่งเร้าเข้ามา แล้วตีความเป็นความรู้ความเข้าใจโดยอาศัยประสบการณ์เดิมความรู้ความเชื่อของแต่ละบุคคล ช่วยในการตีความและแปลความหมายสิ่งเร้านั้น

ความเป็นจริงในทัศนะของคนหนึ่ง อาจไม่ตรงกับความเป็นจริงในทัศนะของคนอีกคนหนึ่ง ความเป็นจริงเกี่ยวข้องกับความเชื่อ เนื่องจากคนมีความเชื่อในสิ่งต่าง ๆ ต่าง

กัน ดังนั้นความเป็นจริงในทัศนะของคนต่าง ๆ จึงต่างกัน นั่นคือ “ความเป็นจริงคือสิ่งที่คนเชื่อว่าเป็นจริง” ชัยพร วิชชาวุธ (2525)

จะเห็นได้ว่าเป็นจริงเป็นความเชื่อของแต่ละบุคคลขึ้นอยู่กับประสบการณ์เดิมของบุคคลในการที่จะตีความสิ่งต่าง ๆ

การรับรู้ความเป็นจริงในละครโทรทัศน์ ละครโทรทัศน์จัดเป็นสื่อที่แสดงให้เห็นว่าเหมือนกับชีวิตจริงมากที่สุด แม้ว่ารูปแบบบริบทจะดูว่าเหมือนอย่างเห็นได้ชัดก็ตาม แต่บางคนก็ไม่สามารถที่จะแยกความจริงและความเหมือนออกจากกันได้ การรับรู้บทบาทการแสดงของนักแสดงเหล่านี้ ไม่เพียงแต่ในจอโทรทัศน์เท่านั้น ความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับตัวแสดงเหตุการณ์ สิ่งของและสภาพการณ์ ซึ่งใช้ความรู้เดิมและความรู้ที่ได้จากสื่อต่าง ๆ เช่น หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ดังนั้นการที่ดารานักแสดงผู้หนึ่งรับบทร้ายในละครโทรทัศน์แล้วในชีวิตจริงของนักแสดงผู้นั้นเป็นข่าวในหนังสือพิมพ์รายวันเกี่ยวกับพฤติกรรมและประวัติส่วนตัวที่ไม่ดี เช่น ทำร้ายภรรยา หรือจ่ายเช็คเค็ง ทำให้ผู้ชมมองนักแสดงผู้นั้นไปในทางลบ เพราะข่าวสารข้อมูลที่ได้รับมาบวกกับบทบาทที่ได้รับในละคร นักแสดงผู้นั้นจึงเป็นตัวร้ายทั้งในจอและนอกจอของผู้ชมไปในที่สุด

Door A. (1983) ได้สรุปความหมายของความเป็นจริงไว้ 2 ประการ

1) ความเป็นจริงที่มีอยู่จริง อยู่ในระดับรูปธรรมมากที่สุด เช่น แก้วที่ตัวแสดงนั่งเป็นแก้วจริง คนที่แสดงเป็นคนจริง ๆ เป็นภาพที่สะท้อนความเป็นจริงในชีวิต (Magic Window Reality)

2) ความเป็นจริงที่เป็นไปได้ (Possible) หรือน่าจะเป็นไปได้ (Probability) แม้ว่าจะไม่ป็นสิ่งปกติธรรมดา เช่น มนุษย์ไฟฟ้าอาจจะเป็นจริง นักแสดงตัวร้ายอาจจะร้ายจริง เป็นต้น ซึ่งเป็นเกณฑ์ที่ใช้อ้างความรู้ทั่วไปของบุคคลเกี่ยวกับความเป็นจริงทางกายภาพและทางสังคม

6. แนวคิดสถานภาพและบทบาททางสังคม

งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้ให้ความหมายของสถานภาพและบทบาทไว้อย่างชัดเจน โดยกล่าวถึงบรรทัดฐานทางสังคมซึ่งถือได้ว่าเป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่ผูกพันอยู่กับปรากฏการณ์ทางสังคมอีกอย่างหนึ่งที่เรียกว่าสถานภาพ (status) ได้นิยามสถานภาพ

ว่าคือ ตำแหน่งที่ได้จากการเป็นสมาชิกของกลุ่มต่าง ๆ ในสังคม นักสังคมวิทยาบางคนให้ความหมายของสถานภาพในความหมายของระดับ คือ ความสูงต่ำ

สถานภาพมีความสำคัญอย่างยิ่งจะเห็นได้ว่าการติดต่อของคนในสมัยปัจจุบันคนจำนวนมากแต่ละคนจำเป็นต้องติดต่อกับคนอื่นที่ไม่รู้จักในแต่ละวันเป็นจำนวนไม่น้อย ในบางกรณีเช่นการลงทะเบียนเข้าเรียนในระดับมหาวิทยาลัย คนบางคนต้องติดต่อกับคนอื่น ๆ เป็นจำนวนพันจำนวนหมื่นขึ้นไป การติดต่อกันของคนในสังคมสมัยใหม่เป็นความสัมพันธ์แบบทางการ ผู้ติดต่อกันไม่จำเป็นต้องรู้จักกันเป็นส่วนตัว ลองคิดถึงสิ่งเหล่านี้ว่าเป็นไปได้หรือไม่ เช่น นิสิตใหม่โดยเฉพาะที่มาจากต่างจังหวัดไม่เคยเข้ามากรุงเทพฯเลย แต่สามารถลงทะเบียนเข้าเรียนในมหาวิทยาลัยต่าง ๆ ในเทอมแรกได้ นอกจากนั้นก็อาจเช่าห้องพัก ชื่อของยิมหนังสือจากห้องสมุด ไปดูกีฬาและเรียนกับอาจารย์ที่ไม่เคยรู้จักกันมาก่อนได้ การที่คนจำนวนมากติดต่อกันได้ก็เพราะสถานภาพ นับว่าเป็นการติดต่อระหว่างตำแหน่งกับตำแหน่ง

อีกตัวอย่างหนึ่งจะแสดงให้เห็นถึงความสำคัญของสถานภาพอย่างชัดเจน เมื่อหมอบพูดกับคนไข้ที่เข้าใจว่าเป็น “นาง” ว่ามีข่าวดีจะบอก แต่พอคนไข้บอกว่าเธอเป็นนางสาว หมอบเปลี่ยนคำพูดว่าถ้าเป็นเช่นนั้นคงเป็นข่าวร้ายมากกว่า จะเห็นว่าข่าวอย่างหนึ่งเป็นข่าวดีสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพหนึ่ง แต่กลายเป็นข่าวร้ายสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพอีกอย่างหนึ่ง และสถานภาพของนักแสดงกับคนทั่วไปจะต่างกันอย่างไรเห็นได้ชัดเจนที่สุด จะเห็นได้ว่าเมื่อเปลี่ยนสถานภาพเป็นนักแสดงแล้วคนจะให้ความสนใจติดตามข่าวสาร เรื่องราวต่าง ๆ ทั้งส่วนดีและไม่ดีที่เป็นเรื่องส่วนตัวของนักแสดงจะเป็นเรื่องที่น่าสนใจของผู้คนไปหมด

การติดต่อกันของคนในสังคมสมัยใหม่ในแต่ละวัน มักเป็นความสัมพันธ์แบบเป็นทางการ บางคนติดต่อกับคนเป็นหมื่น ๆ คนได้ก็เพราะสถานภาพและความสัมพันธ์แบบ τυδικυμι ซึ่งรากฐานความสัมพันธ์ของคนขึ้นอยู่กับสถานภาพ ดังนั้น เมื่อเราพบคนที่ไม่รู้จักกันมาก่อน เช่น ในงานสัมมนาทางวิชาการ สิ่งแรกที่เราต้องคิดคือ จะพูดจาปราศรัยและปฏิบัติต่อกันอย่างไร สิ่งแรกที่ต้องทำคือ เรียนรู้สถานภาพของคนอื่นก่อนจะมีการกระทำระหว่างกันทางสังคมขึ้นได้ ถ้าไม่ทราบสถานภาพของกันและกัน การกระทำระหว่างกันทางสังคมจะเป็นไปด้วยความยากลำบาก เช่น ไม่ทราบว่าจะใช้คำพูด กิริยามารยาทต่อกันอย่างไร สำหรับการติดต่อแบบไม่เป็นทางการหรือเป็นเรื่องส่วนตัวนั้น สถานภาพของผู้มาติดต่อกันยังมีความจำเป็น เพราะบอกให้รู้ว่าแต่ละฝ่ายมีสิทธิหน้าที่บางอย่างและทำอะไร ได้บ้างหรือไม่ ได้บ้าง เป็นต้น

อีกกรณีหนึ่ง เมื่อเราคาดหมายสถานภาพของคนอื่นผิด เราจะรู้ถึงความสำคัญ
ของสถานภาพได้ดี เช่น เข้าไปซื้อของในร้านขายของ และถามลูกค้าคนหนึ่งว่าสิ่งนั้นราคา
เท่าไร เมื่อเห็นสิ่งผิดปรกติ เช่น ไม่มีคำตอบ หน้าอ หรือพยายามเดินเลี่ยงไป จึงรู้ว่าเข้าใจ
ผิด ไม่ใช่เจ้าของร้านหรือลูกจ้าง แต่บรรทัดฐานทางสังคมมีอยู่ในกรณีแบบนี้ คือ การกล่าว
คำขอโทษที่เข้าใจผิด

-ประเภทของสถานภาพ สถานภาพมี 2 ประเภท คือ สถานภาพที่ได้มาโดย
กำเนิด (ascribed status) และสถานภาพสัมฤทธิ์ (achieved status)

สถานภาพที่ได้มาโดยกำเนิด หรือสถานภาพที่ติดตัวเรามา เป็นสถานภาพที่
ได้จากการเป็นสมาชิกกลุ่มที่เราเลือกไม่ได้ เป็นสถานภาพหรือตำแหน่งที่ได้มาตั้งแต่เกิด
เมื่อแรกเกิดเราได้สถานภาพต่างๆ เหล่านี้ เช่น ตำแหน่งทางเพศเป็นชายหรือเป็นหญิง
ตำแหน่งทางเครือญาติเป็นพ่อ แม่ ลูก ลุง ป้า น้า อา นอกจากนั้นเป็นตำแหน่งทางชนชั้น
ศาสนา และสัญชาติ ซึ่งได้ตามบิดาหรือมารดา รวมทั้งตำแหน่งทางอายุ เป็นคนในวัยต่าง ๆ
วัยทารก เด็ก เยาวชน ผู้ใหญ่ วัยกลางคนและวัยชรา เป็นต้น

สถานภาพสัมฤทธิ์หรือสถานภาพที่ได้มาด้วยความสามารถ เป็นสถานภาพที่
ไม่ได้มาตั้งแต่เกิด แต่ได้มาในภายหลัง สถานภาพประเภทนี้มักได้มาเพราะความพยายาม
ความอดทนอดกลั้นต่อความยากลำบากต่าง ๆ มีการฝึกอบรมเป็นเวลานานและได้มาจากการ
แข่งขันกัน ตัวอย่างของสถานภาพสัมฤทธิ์ เช่น นักเรียน นิสิต ครูอาจารย์ บัณฑิต
มหาบัณฑิต ข้าราชการ นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี เลขานุการ ผู้จัดการบริษัท อธิการบดี คณ
บดี เสมียน คนงาน ภารโรง และนักแสดง เป็นต้น

ลักษณะทั่วไปของสถานภาพโดยทั่วไป คนแต่ละคนในสังคมหนึ่งๆจะมี
สถานภาพจำนวนหนึ่ง บางคนมีตำแหน่งไม่กี่ตำแหน่งแตกต่างกันไป ขึ้นอยู่กับเพศ วัย
สถานภาพทางสังคมและชนชั้น ทารกและเด็กมีตำแหน่งต่างๆ น้อยกว่าผู้ใหญ่ นิสิตจุฬาลง
กรณ์มหาวิทยาลัยอาจมีตำแหน่งต่างๆ เหล่านี้คือ ตำแหน่งอาจารย์ ภรรยา แม่บ้าน ลูก พี่น้อง
ลูกสะใภ้ น้องสะใภ้ เลขานุการ คณะกรรมการวิจัย ประธานสโมสรอาจารย์ เภรวิทยุภิสมาคม
สตรี และตำแหน่งอื่น ๆ อีกมาก

นอกจากแต่ละคนมีตำแหน่งจำนวนหนึ่งแล้ว คนแต่ละคนมีสถานภาพหลัก
(Key status) ของตนเองด้วย เมื่อแต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย ลักษณะอีกอย่างหนึ่ง
ของสถานภาพคือ ตำแหน่งต่างๆของเขามีความสำคัญไม่เท่ากัน ตำแหน่งบางอย่างจะสำคัญ

กว่าตำแหน่งอื่นๆ แต่ละสังคมมีปัจจัยต่างๆกัน ที่จะกำหนดว่าตำแหน่งใดสำคัญที่สุด ฮิลเลอร์ (Hiller) นักสังคมวิทยาเป็นผู้ให้มโนภาพ “สถานภาพหลัก” ที่สำคัญนี้ ในกรณีผู้หญิงแต่งงานแล้วที่เป็นทั้งภรรยา แม่และแม่บ้าน ตำแหน่งที่สำคัญที่สุดของเธอคือแม่บ้าน ในสังคมสมัยใหม่สถานภาพทางอาชีพจะเป็นสถานภาพที่สำคัญที่สุด คนส่วนมากเรียนรู้ตำแหน่งสำคัญของตนและกันในเรื่องของอาชีพมากกว่าอย่างอื่น คือมันเป็นตำแหน่งที่บ่งบอกว่าเขาอยู่สูงกว่าหรือต่ำกว่าคนอื่น ๆ อย่างไร ในสังคมไทยเมื่อเรารู้ว่าใครมีตำแหน่งอาจารย์ ผู้จัดการบริษัท รัฐมนตรี นายธนาคาร ก็จะทราบว่าเขาอยู่ในสถานภาพที่สูงเมื่อเทียบกับตำแหน่งเสมียนหรือภารโรง เป็นต้น

ลักษณะอีกอย่างหนึ่งของสถานภาพคือระดับสูงต่ำ (rank) ระดับสูงต่ำนี้เป็นส่วนสำคัญของโครงสร้างสังคม สถานภาพแต่ละอย่างจะเกี่ยวพันกับเกียรติยศ อภิสถิธิ อำนาจและสิ่งอื่น ๆ ที่สัมพันธ์กับสถานภาพอื่น ๆ ในกลุ่มเดียวกัน และมักมีแบบแผนชัดเจนทำให้เราทราบว่าใครอยู่เหนือใคร ใครต้องเชื่อฟังใคร ใครมีอำนาจมากกว่าใคร เช่น ประธานผู้จัดการบริษัทมีอำนาจเหนือลูกจ้าง เสมียนของบริษัท หรือในโรงเรียน ครูใหญ่มีอำนาจเหนือครูน้อย แต่อยู่ภายใต้ผู้บริหาร ต้องเชื่อฟังคำสั่งผู้บริหารหรือเจ้าของ ส่วนครูมีอำนาจเหนือนักเรียน เสมียนและภารโรง เป็นต้น สถานภาพบางอย่างอาจขัดแย้งกันได้ (status inconsistency) ลักษณะต่อมาของสถานภาพคือ เมื่อปัจเจกชนแต่ละคนมีตำแหน่งต่างๆตั้งแต่สองอย่างขึ้นไป ดังนั้นในบางครั้งสถานภาพเหล่านี้ อาจขัดแย้งกันได้เช่น นิโกรที่เป็นหมอในอเมริกา จะมีความรู้สึกที่ขัดแย้งเนื่องจากตำแหน่งทั้งสองที่เขาครองอยู่ขัดแย้งกันเอง นิโกรเป็นสถานภาพต่ำและมักได้รับการดูถูกเหยียดหยาม ส่วนสถานภาพอีกอย่างของเขาคือหมอ เป็นตำแหน่งสำคัญในสังคมอเมริกัน คนอเมริกันยกย่องนายแพทย์มาก แต่คนที่มีตำแหน่งทั้งเป็นนิโกรและเป็นหมอด้วยจะลำบากใจและไม่สบายใจ ในสังคมไทยถ้าอาจารย์กลายเป็นฆาตกรขึ้นมา เขาจะอยู่ในฐานะเดียวกันกับนิโกรที่เป็นหมอ ตำแหน่งอาจารย์ในสังคมไทยเป็นตำแหน่งมีเกียรติ ได้รับการยกย่องอย่างสูง ตรงกันข้ามกับตำแหน่งฆาตกรเป็นตำแหน่งที่ต่ำจะได้รับการดูถูกดูแคลน ผู้ที่อยู่ในตำแหน่งอาจารย์ที่เป็นฆาตกรจะมีความรู้สึกขมขื่นเพราะตำแหน่งที่เขาครองอยู่ขัดแย้งกัน

ลักษณะประการสุดท้ายของสถานภาพคือ สถานภาพต่าง ๆ อาจเห็นได้ด้วยสัญลักษณ์ (symbol) สถานภาพบางอย่างจะดูได้ด้วยสัญลักษณ์ต่าง ๆ เช่น เสื้อผ้าเครื่องประดับ สถานภาพบางอย่างจะเห็นได้ง่าย โดยเฉพาะที่เกี่ยวข้องกับลักษณะทางชีววิทยา เช่น เพศ อายุ

และเชื้อชาติ ตำแหน่งทางเพศดูได้จากสัญลักษณ์บางอย่างตั้งแต่เสื้อผ้า เครื่องแต่งกาย ชื่อ คำนำหน้าชื่อ เสียง และการพูดจา ตำแหน่งทางสัญชาติ ดูได้จากเสื้อผ้าและภาษา ตำแหน่งท้องถิ่นดูจากสำเนียงและสำนวนที่ใช้ ตำแหน่งทางการสมรสดูจากคำนำหน้าชื่อและแหวนหมั้น บางสังคมดูได้จากเสื้อผ้า เช่น ในเผ่ากะเหรี่ยงผู้หญิงโสดและที่แต่งงานแล้ว แต่งกายต่างกัน สำหรับสมาคม สโมสรต่างๆ จะมีสัญลักษณ์ที่เป็นรูปธรรมเป็นเครื่องหมายแสดงการเป็นสมาชิก เช่น นิสิตจุฬาลงกรณ์-มหาวิทยาลัยมีตราพระเกี้ยว นิสิตมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์มีรูปโคมเป็นสัญลักษณ์ ร้านค้าบริษัทต่างๆมีสัญลักษณ์แตกต่างกันไป สถานภาพทางอาชีพ จะมีสัญลักษณ์ต่างๆ เช่น เสื้อผ้าที่เป็นแบบเดียวกัน เช่น ทหาร ตำรวจ หมอ พยาบาล พระเณร และซี หมวกเป็นสัญลักษณ์ของนักการทูตและทนายความระดับสูงตำในอาชีพ อาจดูได้จากการแต่งกาย เช่น นายสิบและนายร้อยแต่งกายต่างกัน ยศที่บำหรือที่แขนเสื้อบอกระดับสูงต่ำได้ เมื่อไม่มีเสื้อผ้าและเครื่องแบบที่จะบอกอาชีพได้ จะมีสัญลักษณ์อย่างอื่น คือ วัฒนธรรมทางวัตถุ คนแปลกหน้าที่เดินเข้าไปในบริษัทห้างร้านต่างๆ จะบอกได้ว่าใครมีสถานภาพสูงกว่าใคร โดยดูที่วัฒนธรรมทางวัตถุ เช่น โต๊ะทำงานและเครื่องอำนวยความสะดวกต่าง ๆ ที่จะเป็นสัญลักษณ์อย่างดี บ่อยครั้งที่ตำแหน่งทางกายภาพเป็นสัญลักษณ์ด้วย เช่น เข้าไปในร้านอาหาร ร้านทำผม จะบอกได้ว่าใครเป็นลูกค้าหรือเป็นเสมียน ผู้เป็นเสมียนหรือบอยมักอยู่หลังเคาน์เตอร์ ลูกค้าอยู่ข้างหน้า ในสังคมสมัยใหม่สัญลักษณ์เหล่านี้จะชัดเจนมาก การเข้าใจผิดจะมีน้อย วัฒนธรรมทางวัตถุเป็นสัญลักษณ์ของตำแหน่งต่าง ๆ ในทุกสังคม ดูที่สัญลักษณ์จะทราบได้ว่าใครมีสถานภาพอย่างไร

บทบาท (role) งามพิศ สัตย์สงวน (2538) ได้อธิบายว่าสถานภาพเป็นตำแหน่ง แต่บทบาทคือการกระทำตามสิทธิและหน้าที่ของสถานภาพ สถานภาพและบทบาทมักเป็นของคู่กัน คือ เมื่อมีสถานภาพจะต้องมีบทบาทด้วยแต่ไม่เสมอไป

บทบาท คือ พฤติกรรมที่คาดหวังสำหรับผู้อยู่ในสถานภาพต่าง ๆ ว่าจะต้องปฏิบัติอย่างไร (role expectation) เป็นบทบาทที่คาดหวังโดยกลุ่มคนหรือสังคมเพื่อทำให้ผู้สัมพันธ์มีการกระทำระหว่างกันทางสังคมได้ รวมทั้งสามารถพยากรณ์พฤติกรรมที่จะเกิดขึ้นได้ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อจะได้รับการคาดหวังจากสังคมให้แสดงบทบาทหรือหน้าที่ต่าง ๆ ของพ่อ เช่น เลี้ยงดูกล่ ส่งเสียให้เล่าเรียน อบรมสั่งสอน ให้ความรัก ความเอ็นดู และอื่นๆอีก หรือผู้ที่มีสถานภาพเป็นคารา จะต้องมีบทบาทเป็นคนของประชาชน ให้ความเป็นมิตร มีการแสดงออกทางมนุษยสัมพันธ์ที่ดี เพื่อที่จะเป็นที่นิยมของประชาชน เป็นต้น ตำแหน่งอื่น ๆ ก็

เช่นเดียวกัน เช่น ครูอาจารย์ เสมียน ภารโรง ต่างก็มีบทบาทที่คาดหวังจะต้องทำในฐานะที่
ครองตำแหน่งต่าง ๆ เหล่านั้นอยู่

ลักษณะทั่วไปของบทบาท งามพิศ สัตย์สงวน (2538)

ประการแรก บทบาทเป็นการทำตามสิทธิและหน้าที่ของผู้อยู่ในตำแหน่ง
ต่าง ๆ คือ หน้าที่ที่เขาต้องทำในฐานะที่ครองตำแหน่งนั้น ๆ อยู่ ส่วนสิทธิหมายถึงสิ่งที่เขา
พึงได้รับตอบแทนจากการปฏิบัติหน้าที่ตามตำแหน่งนั้น ๆ บทบาทจึงเป็นสิ่งต่าง ๆ ที่เขาทำ
ในตำแหน่งที่เขาครองอยู่ เช่น ผู้มีตำแหน่งเป็นพ่อแม่ มีบทบาทหน้าที่ที่จะต้องทำหลายอย่าง
เช่น เลี้ยงดูลูก ให้การศึกษาอบรม ให้ความอบอุ่นทางใจ และมีสิทธิที่จะได้รับอะไรตอบ
แทนหลายอย่าง เช่น ความภูมิใจ สบายใจ ความเคารพยกย่อง และความกตัญญูเป็นต้น
ตำแหน่งอื่น ๆ เช่น ครูอาจารย์ก็เช่นเดียวกัน

เราอาจคิดว่า บทบาทเป็นเรื่องของสังคม แต่มีจิตวิทยาของบุคคลเข้ามาเกี่ยวข้อง
ข้อ ความคิดนี้ช่วยให้เข้าใจได้ว่าทำไมผู้ครองตำแหน่งเดียวกันจึงแสดงบทบาทต่างกันไป
เช่น ตำแหน่งประธานาธิบดี นายกรัฐมนตรี รัฐมนตรี อธิการบดี คณบดี และตำแหน่งอื่น ๆ
เป็นตำแหน่งที่มีบรรทัดฐาน กำหนดสิทธิและหน้าที่ต่าง ๆ เอาไว้ ผู้อยู่ในตำแหน่งเหล่านั้น
จะต้องทำหน้าที่หลายอย่าง และจะได้รับสิ่งตอบแทนหลายอย่าง แต่ผู้อยู่ในตำแหน่งเดียวกัน
เหล่านั้น เช่น นายกรัฐมนตรี หรือคณบดี จะแสดงบทบาทแตกต่างกันไป เพราะแต่ละคนมี
ลักษณะทางจิตและบุคลิกภาพต่างกันไป รวมทั้งมีปัจจัยสำคัญอีกหลายอย่างเข้ามาเกี่ยวข้อง
เช่น กาลเวลาและสถานการณ์เฉพาะต่างๆ เช่น เมื่อมีบรรทัดฐานใหม่ ๆ เกิดขึ้น หรือเมื่อเลิก
ใช้บรรทัดฐานอันเก่า ดังนั้น นายกรัฐมนตรีบางคนมีอำนาจตัดสินใจมากในการทำสงคราม
การค้า การติดต่อกับต่างประเทศและอื่นๆ ขณะที่นายกรัฐมนตรีอีกคนทำไม่ได้เพราะรัฐสภา
ไม่ยินยอม ตลอดเวลาที่ผ่านมาจะมีหน้าที่และความรับผิดชอบใหม่ๆ เพิ่มขึ้นมาในสถานการณ์
ต่างๆ ทำให้สถานการณ์นั้น ๆ มีบทบาทเพิ่มขึ้น ทั้งสถานการณ์และบทบาทจึงเปลี่ยนแปลงได้
สถานการณ์เป็นส่วนหนึ่งของวัฒนธรรมแต่บทบาทนั้นเป็นพฤติกรรม

ในบางครั้งบทบาทอาจขัดแย้งกันได้ (Role Conflicts) เมื่อแต่ละคนมีหลาย
สถานการณ์ แต่ละคนจึงมีหลายบทบาทด้วย ดังนั้นอาจมีบทบาทที่ขัดกันได้ในบางครั้ง เมื่อ
ต้องแสดงบทบาทที่ต่างกันในเวลาเดียวกัน เช่น มารดาที่ทำงานด้วยจะมีความขัดแย้งในบท
บาทเมื่อลูกไม่สบาย เพราะถ้าไปทำงานจะได้ชื่อว่าเป็นแม่ที่ไม่ดี แต่ถ้าดูแลลูกที่บ้านอาจทำ

ให้งานเสียได้ หรือกรณีอาจารย์หรือครูที่ต้องคุมสอบลูกตัวเอง จะทำให้เกิดความขัดแย้งในบทบาทขึ้นได้ในตำแหน่งของพ่อเขาคควรมีบทบาทที่ต้องช่วยเหลือลูก แต่ในเวลาเดียวกันมีตำแหน่งเป็นครูอาจารย์ ซึ่งเป็นบทบาทที่ต้องรักษาความยุติธรรม

ในบางครั้งบทบาทอาจทำให้เกิดความเครียดได้ เนื่องจากว่าในสังคมสมัยใหม่มักมีการคาดหวังในบทบาทต่าง ๆ มากไป แต่ละคนมีตำแหน่งต่าง ๆ มากมาย แต่ไม่สามารถแสดงบทบาทได้ดีทุกบทบาท เพราะขาดเงินทองเวลาและปัจจัยอื่น ๆ ทำให้เกิดความรู้สึกที่ตึงเครียดได้ ไบเซนซ์ และ ไบเซนซ์ (Biesanz & Blesanz) ได้เสนอแนวทางแก้ไขปัญหานี้โดยเสนอโมโนภาพ “บทบาทต่อรอง” (role bargain) ขึ้น โมโนภาพนี้หมายถึงการเลือกแสดงบทบาทใดบทบาทหนึ่งให้ดีที่สุด สำหรับบทบาทอื่นๆ เอาแค่ผ่านไปเท่านั้น หรือบางครั้งต้องทิ้งบทบาทใดบทบาทหนึ่งไปชั่วขณะ เช่น อาจารย์ผู้หญิงที่กำลังเขียนผลงานวิจัย ถ้างานวิจัยไม่เร่งมากจะแสดงบทบาทของมารดาอย่างเต็มที่ บทบาทของนักวิจัยเป็นบทบาทรอง แต่เมื่องานวิจัยเร่งมาก อาจต้องทิ้งบทบาทของมารดาโดยสิ้นเชิงไปชั่วขณะหนึ่ง และแสดงบทบาทของนักวิจัยอย่างเต็มที่

สถานภาพและบทบาททางสังคมเป็นสิ่งสำคัญที่อยู่คู่กันในสังคมทุกสังคมทุกสังคมไม่ว่าจะเป็นสังคมแบบใด ปัจเจกชนที่อยู่ในสังคมนั้นย่อมมีทั้งสถานภาพและบทบาทการได้รับสถานภาพของนักแสดงเป็นที่ตั้งที่ประชาชนจะให้ความสนใจทั้งในเรื่องชีวิตส่วนตัวและการเฝ้าติดตามข่าวคราว ทำให้บุคคลที่มีสถานภาพเป็นนักแสดงจำเป็นต้องมีพฤติกรรมที่จะต้องถูกกำหนดโดยการเฝ้าติดตามและรายงานข่าวคราวความเคลื่อนไหวทั้งจากนักข่าวและสายตาของประชาชนที่อยู่รอบข้าง ที่จะเฝ้าติดตามว่านักแสดงแต่ละคนย่างก้าวไปทางไหน มีพฤติกรรม กิจวัตรประจำวันอย่างไร โดยเฉพาะผู้ที่แสดงเป็นพระเอก/นางเอก หรือผู้ที่รับบทบาทสำคัญ ยังต้องมีความระมัดระวังพฤติกรรมส่วนตัวเป็นพิเศษ จนกลายเป็นบรรทัดฐานทางสังคมของนักแสดงไป เพื่อป้องกันข่าวในทางลบออกสู่สายตาสาธารณชน นักแสดงจำนวนไม่น้อยที่ต่างต้องตกเป็นข่าวทางลบแล้วทำให้งานการแสดงต้องตกต่ำลงหรือต้องเปลี่ยนไปรับบทบาทอื่น ซึ่งอาจเป็นเพียงตัวประกอบทำให้รายได้ลดลง หรือเปลี่ยนบทบาทมารับบทร้าย หรืออาจเป็นตัว พ่อ/แม่ ทั้งที่วัยยังไม่เหมาะสม

งานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้อง

ผู้วิจัยได้แบ่งงานวิจัยและเอกสารที่เกี่ยวข้องออกเป็น 3 หัวข้อ ดังนี้คือ

1. อิทธิพลของละครโทรทัศน์
2. ประวัติความเป็นมาของละครโทรทัศน์ไทย
3. การรับรู้ความเป็นจริงในละครโทรทัศน์

1. อิทธิพลของละครโทรทัศน์

ปฏิพัทธ์ กระแสนินทร์ (2509) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของภาพยนตร์โทรทัศน์ต่อพฤติกรรมของเด็กวัยรุ่นทั้งชายและหญิง โดยแจกแบบสอบถามไปยังนักเรียนอายุระหว่าง 12-20 ปี จำนวน 438 ชุด พบว่าอิทธิพลของโทรทัศน์ในแง่ดี คือช่วยในด้านการเข้าถึงคบกับเพื่อนและให้ความรู้ที่เป็นประโยชน์ ผลเสียก็คือทำให้เด็กวัยรุ่นชอบเลียนแบบพระเอกและผู้ร้ายและยังมีผลต่อจิตใจและสุขภาพของเด็กวัยรุ่น

นพรัตน์ ศรีประชุม (2512) และ ศิริรัตน์ เจริญศักดิ์ (2513) พบว่า สำหรับนักเรียนมัธยมศึกษาตอนปลายและนิสิตเห็นว่ามีนักเรียนได้ข้อคิดจากโทรทัศน์มาปรับปรุงตนเองให้ดีขึ้นในด้านการแต่งกาย กิริยาท่าทางและการพูดแต่ไม่มีอิทธิพลต่อการเรียนเพราะเมื่อชมโทรทัศน์เป็นประจำทุกวันแล้วปรากฏว่าผลการเรียนของนักเรียนส่วนมากเป็นปกติ

พัชร รังสิกุล (2511) พบว่า นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนต้นเห็นว่าไม่มีอิทธิพลต่อจิตใจ แต่ทำให้เสียเวลาดูหนังสือ และ รัญจวน มีนประดิษฐ์ (2513) พบว่าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการใช้ภาษาของเด็กในชั้นประถมตอนปลายมาก เช่น การนำเอาคำที่เป็นภาษาสะแลงมาใช้พูดกันในชีวิตประจำวันของเด็ก

สมพงษ์ แดงตาด (2518) ได้ทำการศึกษาผลของโทรทัศน์ที่มีต่อพฤติกรรมของเด็กในด้านการศึกษาและบุคลิกภาพ โดยส่งแบบสอบถามไปยังผู้ปกครองที่มีอาชีพเป็นครูในกรุงเทพมหานคร จำนวน 384 คน ผลการศึกษาสรุปได้ว่า ผู้ปกครองมีความคิดเห็นว่าโทรทัศน์มีอิทธิพลต่อเด็กในด้านการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของเด็กทางด้านการศึกษาและบุคลิกภาพคือทำให้รู้จักแสดงความคิดเห็น การวิพากษ์วิจารณ์และทำให้การเรียนดีขึ้นด้วย

ภัทรภวี ประยูรเกียรติ (2520) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ ต่อการอ่านของเด็กโดยได้เสนอแนวความคิดของนักวิชาการชาวต่างประเทศที่ได้ทำการศึกษาเกี่ยวกับเรื่องนี้ไว้หลายท่าน ดังนี้

Gordon N. Ray (1973) ได้ให้ความเห็นว่า โทรทัศน์ก็เป็นสื่อที่เด็กติดอกติดใจมาก เพราะการดูโทรทัศน์เด็กใช้เพียงตา และหูก็จะได้เห็นภาพที่เคลื่อนไหวติดต่อกันได้ ได้ยินทั้งเสียงได้เห็นทั้งภาพที่มีชีวิตชีวาสนุกสนาน โดยไม่ต้องใช้ความสามารถ ส่วนการอ่านนั้นเด็กต้องใช้ความสามารถและความพยายามจับสายดาบนตัวหนังสือเพื่อหาความเข้าใจกับข้อความที่อ่าน สำหรับเด็กที่ชอบอ่านหนังสือนั้น เนื่องจากเด็กได้อ่านหนังสือสักครั้งหนึ่งแล้วจำได้แม่นยำ เด็กก็จะชอบอ่าน เพราะเกิดความสนุกสนานตื่นเต้นที่จะเอาชนะความยากลำบาก และรู้สึกว่าการอ่านหนังสือนั้นท้าทายความสามารถ

Hiled T. Himmelweit (1969) และผู้ร่วมงานได้ทำการวิจัยเรื่อง “โทรทัศน์และเด็ก” โดยส่งแบบสอบถามไปยังเด็กอายุ 10-14 ปี จำนวน 4,500 คน พบว่าเด็กส่วนใหญ่ใช้เวลาว่างให้หมดไปด้วยการดูโทรทัศน์ โทรทัศน์ให้ข่าวสาร ให้ความสนใจ ปรับปรุงรสนิยมให้ดีขึ้น และให้ประสบการณ์แก่เด็กมากขึ้น แต่ขณะเดียวกันทำให้เด็กสนใจการเรียนน้อยลง ตลอดจนมีอิทธิพลต่อสภาวะทางอารมณ์ของเด็กโดยเฉพาะ เด็กที่ขาดที่พึ่งทางใจและขาดความมั่นคงในชีวิต นอกจากนี้ยังพบว่าโทรทัศน์ทำให้ความสนใจในการอ่านของเด็กวัยต้น ๆ ลดลง แต่เมื่อโตขึ้นเด็กจะหันมาอ่านหนังสือเหมือนเดิม หลังจากที่ขาดช่วงไปจะกลับมาสู่การอ่านระดับเท่าเดิม และจะกระตุ้นให้เด็กอ่านมากขึ้นหลังจากได้ดูโทรทัศน์หลายปี เด็กประเภทที่ดูโทรทัศน์แล้วอ่านน้อยลงเมื่อกลับมาอ่านอีก จะอ่านหนังสือสารคดีมากกว่าหนังสือการ์ตูน

Penelope Jenkins (1971) ได้ทำการศึกษา “การอ่านและการดูโทรทัศน์ของเด็ก” พบว่าเมื่อเด็กเริ่มดูโทรทัศน์สักครั้งหนึ่งแล้วเด็กก็จะลดการอ่านหนังสือลง แต่จะน้อยลงเท่าใดขึ้นกับความแตกต่างระหว่างเด็กแต่ละคน ขึ้นกับบุคลิกลักษณะ ภูมิหลังทางบ้าน ระดับสติปัญญา และอายุที่แตกต่างกัน ยิ่งกว่านั้นยังขึ้นกับความสามารถรับรู้และการตอบโต้ที่ต่างกันต่อรายการโทรทัศน์ รายการที่เกี่ยวกับอิทธิพลของรายการโทรทัศน์ที่มีต่อการอ่านจะเกิดมากกับเด็กสติปัญญาปานกลาง แต่มีผลน้อยมากต่อเด็กฉลาด ถ้าเด็กที่ไม่

เคยชมโทรทัศน์มาก่อนแต่อ่านหนังสือการ์ตูนมาก เมื่อเขาได้ชมโทรทัศน์แล้ว โทรทัศน์จะดึงเขาให้ห่างออกจากการอ่านหนังสือการ์ตูน การอ่านหนังสือการ์ตูนจะลดลงเพราะว่าเด็กชมรายการการ์ตูนจากโทรทัศน์จนเบื่อแล้ว เด็กดูทีวีเวลาให้กับโทรทัศน์สัปดาห์ละ 12-24 ชั่วโมง เด็กอายุ 12-13 ปี ดูโทรทัศน์วันละ 3 ชั่วโมง เมื่อเด็กมีโทรทัศน์ที่บ้าน เด็กวัยรุ่นจะไปดูภาพยนตร์น้อยลง อ่านหนังสือการ์ตูนและนวนิยายน้อยลง

ธีรนาถ เกิดสุคนธ์ (2525) ได้ทำการศึกษาอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่มีต่อเยาวชน โดยได้เสนอแนวความคิดของ อำนวย และชยันต์ ซึ่งให้ความเห็นว่า โทรทัศน์เป็นสื่อมวลชนประเภทหนึ่งที่มีอิทธิพลที่สำคัญต่อการปลูกฝังจริยธรรมคือสามารถปลูกฝังค่านิยมทางจริยธรรมโดยตรง ในลักษณะของการให้บทเรียน ซึ่งอาจมาในรูปของบทความ ข้อคิดเห็น นวนิยาย ภาพสื่อ บทกวี หรือบทเพลงที่ปลูกเร้าให้เกิดค่านิยมทางจริยธรรม

สำหรับการศึกษาของ ธีรนาถ นั้น ได้ทำการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 ที่อยู่ในโรงเรียนเขตกรุงเทพมหานคร และเขตชานเมือง จำนวน 400 คน ผลการศึกษาพบว่า นักเรียนส่วนใหญ่ได้รับอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครที่กระตุ้นให้กระทำดี ส่วนอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ตามพฤติกรรมของตัวละครที่ทำให้เด็กนักเรียนเลียนแบบนั้น นักเรียนส่วนใหญ่ ร้อยละ 84.7 ไม่เคยเลียนแบบ นอกจากนี้ยังพบว่าอิทธิพลทางจริยธรรมจากสื่อละครโทรทัศน์ที่นักเรียนได้รับไม่มีความสัมพันธ์กับองค์ประกอบต่างๆ เช่น พื้นฐานการศึกษาของบิดามารดา ฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว สภาพแวดล้อมของที่อยู่อาศัย ลักษณะการอบรมเลี้ยงดูของบิดามารดา

บำรุงสุข สีหอำไพ และคณะ (2518) พบว่ายังไม่สามารถที่จะสรุปได้อย่างชัดเจนว่าเด็กจะนำเอาสิ่งที่ดูในโทรทัศน์มาใช้กับชีวิตจริง ๆ แม้ว่าเด็กไทยจะชอบดูภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับมนุษยสัมพันธ์หรืออภินิหารก็ตาม สิ่งที่น่าสังเกตก็คือเด็ก ๆ จะชอบภาพยนตร์ที่เกี่ยวกับตำรวจ ทหาร นายอำเภอ มากกว่าที่จะเลียนแบบภาพยนตร์ที่แสดงถึงความรุนแรงดังเช่นภาพยนตร์ไทย และภาพยนตร์ญี่ปุ่น นอกจากนี้ยังพบว่า โทรทัศน์มีอิทธิพลต่อการติดต่อสัมพันธ์เป็นกลุ่ม กล่าวคือ ในระหว่างที่เด็กดูโทรทัศน์ก็จะมีการพูดคุยกับคนอื่น ๆ ด้วยเวลาที่ดูโทรทัศน์ถือว่าเป็นเวลาของการอยู่ร่วมกันในหมู่เพื่อน ๆ และสมาชิกคนอื่น ๆ ในครอบครัว ซึ่งในเวลานี้เด็กก็จะมีการสนทนาเรื่องราวที่ได้ดูจากโทรทัศน์กับเพื่อน ๆ และ

ญาติพี่น้อง ซึ่งจะเป็นการสนับสนุนให้เด็กรู้จักการติดต่อสัมพันธ์ซึ่งกันและกันในกลุ่ม ยิ่งกว่านั้นเด็กส่วนใหญ่ยังมีทัศนคติที่ดีต่อเพื่อนๆที่ดูโทรทัศน์ ในทางตรงข้ามเด็กส่วนใหญ่จะมีทัศนคติทางลบต่อเพื่อนที่ไม่ดูโทรทัศน์ เพราะเขาคิดว่าคนที่ดูโทรทัศน์นั้นเป็นคนที่ร่าเริง เข้าสังคมได้ดี เป็นคนฉลาดมีความรู้ และมีสถานะทางสังคมเท่าเทียมกับเขา เด็กส่วนใหญ่ตอบว่ารู้สึกสงสารเพื่อนที่ไม่มีโทรทัศน์ดูที่บ้าน เพราะการเป็นเจ้าของโทรทัศน์ย่อมหมายถึงการมีความสุขตรงข้ามกับการที่ไม่ที่โทรทัศน์ย่อมหมายถึงความเหงา ความว้าเหว่ อีกประการหนึ่งโทรทัศน์ยังมีบทบาทในการสร้างสัมพันธ์ภาพระหว่างพี่น้อง และเพื่อน ๆ มากกว่าบิดามารดา เพราะเด็กจะชอบดูโทรทัศน์กับพี่น้องและเพื่อน ๆ มากกว่าดูกับบิดามารดา อีกทั้งการพูดคุยเกี่ยวกับเรื่องที่ได้จากโทรทัศน์ก็มักจะพูดคุยกับพี่น้องและเพื่อนๆมากกว่าจะพูดคุยกับบิดามารดา อย่างไรก็ตามเด็กส่วนใหญ่ไม่ได้เอาแบบอย่าง (identify) วีรบุรุษที่เขาชอบคนใดแม้ว่าจะเป็นบุคคลที่บิดามารดาของเขาให้การยกย่องก็ตาม ซึ่งอาจเป็นเพราะลักษณะที่เขาชอบนั้นแตกต่างไปจากลักษณะที่บิดามารดาชอบก็ได้ นอกจากนี้ยังพบว่าเด็กไทยส่วนใหญ่ตระหนักดีว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโทรทัศน์ไม่สามารถจะเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงๆ เด็กๆ จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อตัวละครโทรทัศน์ที่เป็นตำรวจ ทหารและนักสืบ

ในการศึกษาของ บำรุงสุข และคณะ ได้ศึกษาโดยให้เด็กบอกถึงลักษณะ (stereotypes) ของตัวละครในภาพยนตร์โทรทัศน์ด้วย ซึ่งจะได้นำมากล่าวเป็นตัวอย่างในที่นี้ ดังนี้

ทัศนคติต่อตำรวจ :

กลุ่มที่มีความคิดเห็นเป็นกลาง (รูปร่าง) สวมเครื่องแบบมีดาวอยู่บนบ่า

สวมรองเท้าน้ำตึก ถือกระบอง

(หน้าที่) รักษาความปลอดภัย จับผู้ร้าย

กลุ่มที่มีความคิดเห็นเชิงบวก (รูปร่าง) หน้าตาดี แต่งกายดี แข็งแรง

(หน้าที่) ปกป้องอันตรายให้แก่

ประชาชนเป็นผู้รักษากฎหมาย

(ลักษณะทั่วไป)เมตตา กล้าหาญ น่านับถือ

ซื่อสัตย์ ขยัน ตรงต่อหน้าที่

กลุ่มที่มีความคิดเห็นเชิงลบ (รูปร่าง) นากัว
 (หน้าที่) ช่มเหงประชาชน
 (ลักษณะทั่วไป) ก้าวร้าว ขี้เมา เสียงดัง

นอกจากนี้ บำรุงสุข และคณะ ยังได้ถามความเห็นของมารดาของเด็กที่เป็นกลุ่มตัวอย่างเกี่ยวกับอิทธิพลของโทรทัศน์ที่มีต่อบุตรของเขา ซึ่งพอจะสรุปได้ดังนี้

1) ความเห็นของมารดาเหมือนกับของเด็กที่เห็นว่าโทรทัศน์เป็นสื่อเพื่อความบันเทิงมากกว่าสื่ออื่น ๆ เขาอยากให้เด็กดูภาพยนตร์ไทยแต่เด็กไม่ชอบ และเขาก็ไม่ชอบภาพยนตร์ญี่ปุ่นด้วย แต่เด็กชอบภาพยนตร์ญี่ปุ่น

2) มารดาเชื่อว่าเด็กๆ ไม่สนใจรายการที่เป็นชีวิตจริง แต่ชอบรายการที่เพ้อฝันมากกว่า

3) มารดาเชื่อว่าเด็กติดการดูโทรทัศน์จนเป็นนิสัยแล้ว เพราะเขาสังเกตเห็นได้จากการขาดความสุขและเหงา ถ้าเด็ก ๆ ไม่ได้ดูโทรทัศน์

4) มารดาไม่คิดว่าเด็กๆ จะดูโทรทัศน์เพื่อตั้งใจเลียนแบบตัวแสดงใดๆ ในโทรทัศน์ หากแต่การเลียนแบบนั้นเกิดขึ้นอย่างไม่ตั้งใจ

5) ตามความเห็นของมารดา เด็กไม่สนใจกับรายการทางวิชาการ เช่น ข่าวสารคดี ถึงแม้ว่ารายการดังกล่าว จะให้ความรู้และเสริมสร้างความฉลาดก็ตาม อย่างไรก็ตาม มารดาเองก็รู้สึกเพลิดเพลินกับรายการบันเทิงเช่นเดียวกับเด็ก

6) มารดาเล่าว่า ตามปกติเด็ก ๆ จะดูโทรทัศน์กับพี่น้อง แสดงว่าตามปกติมารดาและเด็ก ๆ ไม่ได้ดูโทรทัศน์ในเวลาเดียวกันหรือดูร่วมกัน แม้ว่าทั้งมารดาและเด็กจะสนใจในรายการประเภทเดียวกันก็ตาม

7) มารดาเห็นพ้องต้องกันกับเด็กที่ว่า โทรทัศน์ช่วยเสริมสร้างการอยู่ร่วมกันเป็นกลุ่ม หรือการเข้าสังคมเพราะเด็ก ๆ จะมีการพูดคุยและรับประทานขนมกับพี่น้องหรือเพื่อน ๆ ในขณะที่ดูโทรทัศน์

8) ยังไม่สามารถจะสรุปได้ว่า มารดาคิดว่าโทรทัศน์มีผลต่อการวาดภาพคุณลักษณะอาชีพต่าง ๆ ของเด็ก อย่างไรก็ตามมารดาส่วนใหญ่เชื่อว่าโทรทัศน์ไม่มีผลต่อความปรารถนาหรือความทะเยอทะยาน (aspirations) ของเด็ก ยิ่งกว่านั้นมารดาที่ไม่สามารถจะเดาเกี่ยวกับบุคคลในโทรทัศน์ที่เด็ก ๆ ถือว่าเป็นแบบอย่างได้

9) มาราคิดว่าการโฆษณาการค้าทางโทรทัศน์นั้น มีอิทธิพลต่อเด็ก ๆ อย่างมาก และโทรทัศน์ก็มีผลต่อการเล่นของเด็ก ๆ ด้วย อย่างไรก็ตามมาราคาก็ไม่แน่ใจว่าโทรทัศน์จะมีผลต่อค่านิยมของเด็ก

2. ประวัติความเป็นมาของละครโทรทัศน์ไทย

เพาวิภา ภมรสติชัย (2528) ได้ศึกษาแนวคิดเกี่ยวกับละครโทรทัศน์กับสังคมไทย โดยกล่าวถึงต้นกำเนิดละครนั้นตำราการละครของต่างประเทศสันนิษฐานว่าละครมีต้นกำเนิดมาจากสัญชาตญาณในการเล่นแบบของมนุษย์ เพราะมนุษย์อยู่รวมกันเป็นหมู่เป็นเหล่า การติดต่อกันเป็นสิ่งที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ การสื่อสารจึงเป็นรากฐานที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิต มนุษย์ใช้ร่างกายและเสียงตามธรรมชาติที่ได้พบเห็นมา เช่น เมื่อคนเราผ่านประสบการณ์ที่น่าตื่นเต้นมา เราก็อยากเล่าสู่กันฟัง การสื่อความหมายที่เข้าใจง่ายที่สุดก็คือการถ่ายทอดออกมาด้วยท่าทางและเสียง โดยสมมติเหตุการณ์ให้เกิดขึ้นใหม่อีกครั้งต่อหน้าผู้อื่นเมื่อถึงขั้นนี้แล้วเราจึงมีละครที่เป็นการเล่นแบบขั้นมูลฐานเกิดขึ้นแล้ว

นอกจากนี้แล้วยังสันนิษฐานกันว่าละครมีจุดเริ่มต้นมาจากพิธีกรรม ในสมัยก่อนมนุษย์ดำรงอยู่ด้วยสิ่งจำเป็นแก่การอยู่รอดเท่านั้น และคิดว่าธรรมชาติบันดาลให้เกิดทุกข์และสุข ให้กินคืออยู่ดีหรือคอยาก ความต้องการหลักของมนุษย์สมัยนั้นก็คือ การอยู่อย่างสุขสบาย โดยมีพืชพันธุ์ธัญญาหารตลอดทุกฤดูกาล มนุษย์จึงประกอบพิธีกรรม เช่น สักวेष บวงสรวงเทวดาอารักษ์ และพิธีกรรมเหล่านี้ก็มักจะมีการร้องเพลงเต้นระบำเพื่อให้เทพเจ้าและสิ่งศักดิ์สิทธิ์พอใจ จึงพัฒนาเป็นการแสดงละครขึ้น และที่ว่าละครมีวิวัฒนาการมาจากการรำรำบวงสรวงบูชาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่เคารพบูชานั้นก็เพราะมนุษย์มีสัญชาตญาณในการมีปฏิกริยาโต้ตอบกับจังหวะอยู่แล้ว ในธรรมชาติทุกอย่างล้วนมีจังหวะและการเคลื่อนไหวที่มีแบบแผนประจำทั้งนั้น มนุษย์รับรู้จังหวะในธรรมชาติเหล่านี้และเรียนรู้ที่จะสร้างจังหวะขึ้นมาด้วยตนเอง ทำให้เกิดเป็นดนตรีขึ้นและเมื่อมีคนตรีมนุษย์ก็ถูกเร้าให้เคลื่อนไหวไปตามจังหวะดนตรีซึ่งก็คือการเต้นรำนั่นเอง ในตอนแรกลักษณะการเต้นรำคงจะเป็นแบบง่าย ๆ ไม่ซับซ้อน ไม่มีความหมายพิเศษอะไร ครั้นต่อมามนุษย์เริ่มพัฒนาจังหวะเหล่านั้น จัดเกล้าให้ฟังเสนาะหูขึ้น จึงเกิดเป็นการเล่าเรื่องราวประกอบดนตรีและท่าทางเต้นรำสื่อความหมายเข้าใจกันได้ดีขึ้น จึงเกิดเป็นการเล่าเรื่องราวประกอบดนตรี และท่าทางเต้นรำอันกลายเป็น

นาฏศิลป์นั่นเอง ต่อมาจึงมีการจัดลำดับเหตุการณ์เตรียมเรื่องราวการแสดงซัดเกล้าคนตรี และท่าทางให้สื่อความหมายให้ชัดเจนยิ่งขึ้นและพร้อมที่จะแสดงซ้ำหลาย ๆ ครั้ง จึงเกิดเป็นละครขึ้น (อ้างถึงใน จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย คณะอักษรศาสตร์, 2525)

ส่วนของไทยนั้นก็มีการละเล่นหลายอย่างมาแต่โบราณที่ปรากฏชัดก็คือการแสดงประเภทระบำ รำ เต้น ซึ่งมีหลักฐานในศิลาจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ต่อมาเกิดการเล่านิทานมีผู้แต่งนิทานให้เป็นคำกลอนโดยอ่านให้เป็นการเองเกิดเป็นศิลปะประเภทขับเสภา มีการเล่นดนตรีประกอบและในตอนหลังมีการรำให้เข้ากับเพลง จึงกลายเป็นเสภารำ และเป็นต้นเหตุของละครในเวลาต่อมา โดยปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่ามีละครเกิดขึ้นในสมัยกรุงศรีอยุธยา โดยละครของไทยเป็นละครรำ หรือที่เรียกว่านาฏ-ศิลป์ ซึ่งสันนิษฐานว่าได้แบบอย่างมาจากประเทศอินเดีย คนไทยได้นำมาประยุกต์ให้เข้ากับวัฒนธรรมและลักษณะนิสัยของคนไทย . กลายเป็นละครรำที่เป็นแบบแผนของเราเอง โสมรสมิ์ จันทรประภา (2508)

เมื่อมีละครรำหรือนาฏศิลป์เกิดขึ้นในสังคม ละครรำหรือนาฏศิลป์นี้ได้เข้าไปเกี่ยวข้องกับความคิดเห็นชีวิตของคนไทยในด้านต่าง ๆ ในด้านความบันเทิง เนื่องจากคนไทยเป็นชนชาติที่เห็นความสนุกสนานและความรื่นเริงเป็นความสำคัญของชีวิต ถ้าชีวิตมีความสนุกสนานรื่นเริงชีวิตนั้นเป็นชีวิตที่ดีและสมบูรณ์ ดังจะเห็นได้จากเพลงยาวพระราชนิพนธ์ของกรมพระราชวังบวรรมหาสุรสิงหนาทพรรณมาถึงชีวิตในกรุงศรีอยุธยาไว้ว่า

“ทั้งพิธีปีเดือนคืนวัน สารพันจะมีอยู่อัตรา
ฤดูใดก็ได้เล่นเกษมสุข แสนสนุกทั่วเมืองहरษา”

หม่อมราชวงศ์คึกฤทธิ์ ปราโมช (อ้างถึงใน รายงานการสัมมนา นาฏศิลป์และดนตรีไทย, 2522) ซึ่งให้เห็นว่าชีวิตไทยในอดีตเต็มไปด้วยดนตรีและนาฏศิลป์ไทย คนตรีได้แก่ ปี่พาทย์ มโหรี นาฏศิลป์ ได้แก่ ละครรำ คือละครนอก ละครใน ละครชาตรี โขน หุ่น และหนังใหญ่

นอกจากละครจะให้ความบันเทิงแล้ว ละครยังเข้าไปมีบทบาทในการดำเนินชีวิตในด้านต่างๆของคนไทยด้วยเพราะชีวิตคนไทยเป็นชีวิตที่เต็มไปด้วยการทำบุญและ การเฉลิมฉลอง เริ่มต้นด้วยการเกิดต้องมีการทำขวัญเดือนและ โขนผมไฟทาร์ก เมื่อเด็กจะเข้าสู่วัย

ที่ถือว่าเป็นผู้ใหญ่ก็ต้องมีการโกนจุก หากบุคคลนี้เป็นชายก็ต้องอุปสมบท ในพระพุทธศาสนา และต้องมีพิธีทำขวัญนาคร ต่อจากนั้นก็ถึงพิธีสมรส มีการทำบุญอายุครบ 5 รอบ และเมื่อตายก็มีพิธีต่าง ๆ เกี่ยวกับงานศพตลอดไปจนถึงงานเผาศพ โดยในงานต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จะต้องมีนาฏศิลป์และดนตรีประกอบอยู่ด้วยทุกงานไป

การใช้ชีวิตของคนไทยในสังคมตามเทศกาลหรือตามประเพณีก็ยังคงมีนาฏศิลป์เข้ามาเกี่ยวข้องอยู่ด้วยมาก เรียกได้ว่าเป็นส่วนสำคัญแห่งเทศกาลหรือประเพณีต่าง ๆ เช่น การทำบุญตามวัดวาอาราม ได้แก่ การทำบุญเข้าพรรษา ออกพรรษา หรือมีงานไหว้พระซักพระ ตลอดจนประเพณีทางศาสนาอื่น ๆ ซึ่งเป็นไปตามเทศกาลที่กำหนดไว้ ก็จะต้องมีดนตรี ปี่พาทย์ และละครเข้ามาแสดงให้เกิดความครึกครื้นรื่นเริงด้วย เพื่อเป็นการแสดงออกซึ่งความยินดีในการที่มาร่วมกันบำเพ็ญกุศลบุญตามประเพณี เมื่อถึงหน้าแล้งข้าวสุกในท้องทุ่ง ชาวนาจะลงแขกเกี่ยวข้าวก็มีการเล่นเพลงเกี่ยวข้าวระหว่างชายหญิงที่ได้มาทำงานร่วมกัน เมื่อเกี่ยวข้าวแล้วถึงยามนวดข้าวในเวลากลางคืนก็มีเพลงฉ่อยหรือเพลงพื้นเมืองเล่นกันเป็นที่รื่นเริง โดยการละเล่นดังกล่าวต้องมีการรำซึ่งใช้หลักนาฏศิลป์ด้วย การรำอันเป็นหลักสำคัญของละครรำจึงเป็นสิ่งที่มิอยู่ประจำในชีวิตของคนไทย คนที่เกิดมาในสังคมไทยสมัยนั้นจะต้องฝึกรำกันไม่มากนักน้อย

สิ่งต่าง ๆ ที่กล่าวมานี้จึงเป็นเครื่องแสดงให้เห็นว่าละครได้เข้าไปมีบทบาทในการดำเนินชีวิตของคนไทยอย่างมากและชีวิตไทยแต่ก่อนนั้นเป็นชีวิตที่สมบูรณ์ด้วยนาฏศิลป์ไทยหรือละครไทย และเมื่อละครเป็นสิ่งสำคัญและจำเป็นแก่ชีวิตคนไทยดังได้กล่าวมาแล้ว พระมหากษัตริย์เกือบทุกพระองค์จึงทรงให้ความอุปการะ และความคุ้มครอง เมื่อพระมหากษัตริย์พระราชทานพระบรมราชูปถัมภ์แก่ละครไทยแล้ว เจ้านายและผู้มีบรรดาศักดิ์อื่น ๆ จึงพากันให้ความอุปการะแก่ละครไทยโดยทั่วถึงกัน ละครไทยในสมัยนั้นจึงถือว่าเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคม (Status Symbol) บ้านใครมีละครที่แสดงได้ดีมีตัวละครมาก เจ้าของบ้านจะมีผู้นิยมยกย่องว่าเป็นผู้มีบุญวาสนา และมีฐานะสูงในสังคม นอกจากนี้ละครยังเข้าไปเกี่ยวข้องกับการขนานศาลกล่าวต่อเทพยดาอารักษ์และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ด้วย เพราะในการขนานเพื่อได้สิ่งที่ตนปรารถนาคนไทยมักจะแก้บนด้วยละคร เมื่อได้ในสิ่งที่ตนปรารถนาแล้วก็จะมีการเล่นถวาย

ละครรำในสมัยรัตนโกสินทร์ตัวแสดงจะเป็นชายล้วน ยกเว้นละครในที่แสดงในพระบรมมหาราชวังตัวแสดงจะเป็นหญิงล้วน แต่เมื่อรัชกาลที่ 4 ทรงออกพระราช

กฤษฎีกาอนุญาตให้คนไทยทั้งชายและหญิงเล่นละครได้ ละครไทยจึงเฟื่องฟู และมีลักษณะเป็นการค้ามากขึ้น เกิดมีโรงละครและคณะละครขึ้นมากมาย ผู้แสดงมีรายได้มากถึงกับมีการเก็บภาษีการแสดงเพื่อช่วยรายได้ของแผ่นดินและถึงกับมีคำกล่าวในสมัยนั้นว่า “ไปที่ไหนในท้องถนน ก็ได้ยินแต่เสียงกลองละครครืนเครงไปหมด”

ในสมัยรัชกาลที่ 5 การติดต่อพบปะกับชาวตะวันตกในภาคพื้นยุโรปมีมากขึ้น ทำให้คนไทยรับเอาศิลปะและวัฒนธรรมตะวันตกมากกว่าที่มีมาก่อนรวมทั้งทางด้านการละครด้วย ละครราชองไทยถูกมองว่ามีลักษณะเชิงซ้ำ ไม่ทันใจ จึงเกิดมีละครแบบใหม่ขึ้นในสังคมไทยอันเป็นละครที่ผสมผสานรูปแบบของละครไทยกับละครตะวันตกเข้าด้วยกัน ได้แก่ ละครพันทาง ละครดึกดำบรรพ์ และละครร้อง ซึ่งก็เป็นที่พอใจและเป็นที่ยอมรับของคนในสมัยนั้น มาถึงในสมัยรัชกาลที่ 6 การละครของไทยยิ่งเฟื่องฟูมากยิ่งขึ้น เพราะรัชกาลที่ 6 ทรงโปรดการละคร เกิดมีละครพูดขึ้น และมีโรงละครเกิดขึ้นอีกมาก โดยยึดแบบของตะวันตกเป็นหลัก ลักษณะของละครมีองค์ มีฉาก มีการใช้ภาษาธรรมดา มีการเปลี่ยนฉาก และเปลี่ยนเครื่องแต่งตัวตามท้องเรื่อง เน้นบทบาทของการแสดง และแสดงบนเวทีซึ่งก็ได้รับอิทธิพลมาจากตะวันตกอีกเช่นกัน โดยลักษณะดังกล่าวนี้ถือเป็นต้นแบบของละครโทรทัศน์ในปัจจุบัน หลังจากรัชกาลที่ 6 เป็นต้นมา ยุคของละครเวทีซึ่งเป็นทั้งละครร้องและละครพูด ละครเวทีรุ่งเรือง และเป็นที่ยอมรับของคนไทยมาก จนกระทั่งถึงปี พ.ศ.2496 ในสมัยรัชกาลปัจจุบันก็ซบเซาและเลิกราไปในที่สุด เนื่องจากถูกแข่งขันจากภาพยนตร์ไทย และภาพยนตร์ต่างประเทศ

ต่อมาในปี พ.ศ.2497 ประเทศไทยได้มีสถานีโทรทัศน์ขึ้นเป็นแห่งแรก โดยการรวบรวมหุ้นและก่อตั้งเป็นบริษัทไทยโทรทัศน์ หรือสถานีโทรทัศน์ช่อง 4 บางขุนพรหม ทำการออกอากาศในวันที่ 24 มิถุนายน 2498 หลังจากเริ่มออกอากาศได้ 3 เดือน ในวันที่ 13 กันยายนปีเดียวกันนั้นก็ได้มีละครออกอากาศ โดยละครเรื่องแรกเป็นละครเสภาตลกเรื่อง ขุนช้างขุนแผน ตอน เข้าห้องนางแก้วกิริยา ต่อมาก็มีละครพูดเรื่องแรกคือ โพงพาง เป็นบทพระราชนิพนธ์ในรัชกาลที่ 6 และละครที่แต่งขึ้นเพื่อแสดงทางโทรทัศน์เป็นเรื่องแรกคือ สุริยามณีไม่ยอมแต่งงาน (สมพร มันตะสูตร, 2525) โดยทีมงานละครสมัยแรก ๆ มาจากคณะละครเวที ต่อมาละครโทรทัศน์ได้พัฒนาขึ้นเรื่อย ๆ ตามเทคโนโลยีและยุคสมัย มีคณะผู้จัดทำละครมากขึ้น มีละครโทรทัศน์ออกอากาศบ่อยขึ้น

ตั้งแต่รัชกาลที่ 5 เป็นต้นมา การละครของไทยได้เปลี่ยนแปลงรูปแบบเรื่อยมาจนกระทั่งถึงปัจจุบันซึ่งเป็นยุคของละครโทรทัศน์ ละครไม่เพียงแต่จะเปลี่ยนแปลงรูปแบบเท่านั้น ละครยังเปลี่ยนแปลงบทบาทที่มีต่อสังคมไปตามรูปแบบด้วย เมื่อเกิดละครแบบใหม่ขึ้นมาในสมัยรัชกาลที่ 5 และรัชกาลที่ 6 ซึ่งเป็นไปตามความคิดริเริ่มของผู้มีบรรดาศักดิ์ ทำให้คนไทยหันมาสนใจสิ่งใหม่ ๆ

ส่วนละครโทรทัศน์นั้น นับแต่แรกเริ่มจนถึงปัจจุบัน กล่าวได้ว่ามีบทบาทสำคัญต่อการดำเนินชีวิตของคนในสังคมมากกว่าละครรำในสมัยกรุงรัตนโกสินทร์หรือละครร้องและละครพูดในสมัยรัชกาลที่ 5 จนถึงหลังสงครามโลก ในปัจจุบันถึงแม้พระมหากษัตริย์จะไม่ทรงให้ความสำคัญกับละครมากเหมือนอย่างพระมหากษัตริย์องค์ก่อน ๆ และละครโทรทัศน์ไม่ได้เป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมของชนชั้นสูงในสมัยนี้แล้ว แต่ละครโทรทัศน์มีแพร่หลายไปถึงผู้ชมจำนวนมากกว่าละครสมัยก่อน เพราะระบบสารสนเทศ สื่ออิเล็กทรอนิกส์นั้น ได้ช่วยทำให้ละครโทรทัศน์แพร่ขยาย สื่อเข้าไปถึงกลุ่มผู้ชมทุกเพศ ทุกวัย

ในแง่ของความบันเทิง ละครโทรทัศน์ช่วยให้เกิดความเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียด โดยละครโทรทัศน์สามารถให้ความบันเทิงได้กับคนทุกชั้นในสังคม ละครโทรทัศน์ไม่ได้เป็นเครื่องแบ่งแยกชนชั้นดังเช่นละครในสมัยก่อน คนจน คนมีการศึกษาคำสามารถจะดูละครโทรทัศน์ได้เหมือนกับคนที่มีสถานภาพสูงในสังคม ถึงแม้การเลือกดูและความบันเทิงที่ได้รับจะต่างระดับกันก็ตาม และถึงแม้ว่าบางคนจะไม่มีโทรทัศน์เป็นของตนเองก็สามารถดูละครได้ตามร้านค้าต่าง ๆ

นอกจากละครโทรทัศน์จะมีบทบาทในด้านของความบันเทิงแล้ว ละครโทรทัศน์ยังถือว่าเป็นธุรกิจที่ทำรายได้ให้แก่สังคมและประเทศชาติ เพราะละครโทรทัศน์เป็นธุรกิจที่จะต้องเกี่ยวข้องกับคนหลายวงการ ตั้งแต่วงการโฆษณา เครื่องแต่งกาย การซื้อขายบทประพันธ์ ตลอดจนต้องเกี่ยวข้องกับติดต่อคณะกรรมการบริหารงานวิทยุและโทรทัศน์แห่งประเทศไทย นอกจากนี้ละครโทรทัศน์ยังทำให้เกิดอาชีพขึ้นในสังคม เพราะละครโทรทัศน์เป็นความบันเทิงที่ต้องอาศัยนักเขียนบทละครที่ดี นักแสดงที่มีความสามารถและบุคคลอื่นที่ทำหน้าที่ในการจัดเสนอ ทำให้เกิดกลุ่มศิลปินเฉพาะอาชีพขึ้นในสังคมเช่นเดียวกับนักเขียนจิตรกร ฯลฯ ละครโทรทัศน์จึงช่วยให้คนที่มีพรสวรรค์และมีความสามารถทางด้านนี้มีทางประกอบอาชีพเพื่อเลี้ยงตัวเองและครอบครัวได้ตามความถนัดของตน อาชีพนี้จึงถือว่ามีความสำคัญต่อสังคมอาชีพหนึ่งและยิ่งกลุ่มอาชีพนี้มีความสามารถมากเท่าไร คนในสังคมก็จะดู

ละครมากขึ้น หรือในทางกลับกัน ยิ่งคนในสังคมดูละครมากเท่าไรก็เท่ากับเป็นการช่วยเสริมความสามารถของศิลปินและธุรกิจการบันเทิงให้เจริญก้าวหน้ามากยิ่งขึ้นเท่านั้น

ละครโทรทัศน์ที่เสนออยู่ตามสถานีต่างๆก็มีเนื้อหาและรูปแบบแตกต่างกันออกไป มีทั้งละครประเภทสืบสวน-สอบสวน ละครเด็ก ละครประเภทจักร ๆ วงศ์ ๆ ละครตลก ละครประเภทชิงรักหักสวาท ละครอิงฉวีริชยา ละครย้อนยุค ตลอดจนละครอิงประวัติศาสตร์ ซึ่งมีผลทำให้เป็นที่พอใจของคนดูทุกระดับการศึกษา ทุกเพศ ทุกวัยและทุกสถานภาพ

นอกจากละครโทรทัศน์จะมีผู้ชมนิยมดูมากและมีเนื้อเรื่องทุกรูปแบบแล้ว ละครโทรทัศน์ยังถือว่ามีความหมายต่อการดำเนินชีวิตของคนไทย ละครโทรทัศน์ให้ความบันเทิงแก่ผู้ชมทุกเพศทุกวัย ช่วยให้คนดูเกิดความเพลิดเพลิน ช่วยผ่อนคลายความตึงเครียดจากการทำงาน และเป็นการพักผ่อนหย่อนใจอย่างหนึ่ง เพราะในการดำเนินชีวิตในวันหนึ่ง ๆ ของคนในสังคมจะต้องมีเวลาหยุดพักจากการทำสิ่งต่าง ๆ เพราะฉะนั้นในช่วงเวลาที่ว่างคนในสังคมก็มักจะดูละครโทรทัศน์บ้างไม่มากก็น้อย นอกจากนี้ละครโทรทัศน์ยังไม่ได้ให้ความบันเทิงเพียงอย่างเดียว เพราะเนื้อเรื่องมักจะแฝงคติสอนใจและหลักการดำเนินชีวิตทางพุทธศาสนา เมื่อผู้ชมดูละครแล้วอาจจะได้แง่คิดจากละครและนำเอาแง่คิดนั้นมาช่วยแก้ปัญหาที่เกิดขึ้นในชีวิตจริง ซึ่งอาจคล้ายคลึงกับเหตุการณ์ในละคร ละครโทรทัศน์ยังถูกใช้เป็นเครื่องมือของหน่วยงานต่าง ๆ ในสังคม เช่น ฝ่ายปราบปรามยาเสพติดให้โทษ เป็นต้น ละครโทรทัศน์ยังทำให้เกิดอาชีพขึ้นในสังคม ช่วยให้เกิดรายได้แก่คนในสังคมและประเทศชาติ เพราะละครโทรทัศน์เป็นธุรกิจที่ต้องเกี่ยวข้องกับคนเป็นจำนวนมาก และต้องอาศัยความร่วมมือจากผู้ที่มีความเชี่ยวชาญในด้านต่าง ๆ เช่น เกี่ยวกับการทำธุรกิจประเภทอื่นๆ เราจึงถือว่าละครโทรทัศน์เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมที่มีการหน้าที่ และมีความหมายต่อสังคมสมควรแก่การศึกษาวิเคราะห์

ปนัดดา ชนะสถิตย์ (2531) ได้ศึกษาเกี่ยวกับประเภท และกำเนิดของละครโทรทัศน์ในประเทศไทย โดยได้แบ่งละครโทรทัศน์ออกเป็น 6 ประเภทใหญ่ ๆ คือ

1. ละครสั้นที่สรุปเรื่องราวจบภายในตอนเดียวที่ใช้เวลาแสดงประมาณ 60-120 นาที และมักออกอากาศเป็นรายการสุดท้ายของทางสถานี ซึ่งเทียบได้กับ Dramatic Specials ของประเทศสหรัฐอเมริกา

2. ละครสั้นที่สรุปเรื่องราวจบในตอนภายใน 30 หรือ 60 นาที ออกอากาศเป็นประจำทุกสัปดาห์ ซึ่งเนื้อหาหลักของละครจะเป็นแนวเดี่ยวโดยตลอด และผู้แสดงชุดเดี่ยวโดยตลอด เทียบได้กับ TV.SERIES เช่น บาปบริสุทธิ์ กติแดง ขอโทษที่ไม่มีเวลาไ้ เป็นต้น

3. เป็นละครเรื่องยาวหลายตอนจบ ซึ่งมีเรื่องราวดำเนินติดต่อกันไป โดยใช้ผู้แสดงชุดเดียวกันโดยตลอด ความยาวตั้งแต่ 8 ตอนจบขึ้นไปจนถึงเป็น 100 ตอนจบ อาจใช้เวลาแสดงตอนละ 30 หรือ 60 นาที ออกอากาศเป็นประจำทุกสัปดาห์ หรือ 2-3 วันต่อสัปดาห์ หรือ 5 วันต่อสัปดาห์ หรือเป็นประจำทุกวันในเวลาเดียวกัน ซึ่งเทียบได้กับ TV. SOAP OPERAS (SOAPS) เช่น บ้านสอยดาว ญาติกา เพลิงบุญ ทรามวัญกับไอ้ตูป เป็นต้น

4. ละครหรือภาพยนตร์โทรทัศน์ที่ผลิตเป็นเรื่องยาวซึ่งมีความยาวตั้งแต่ต้นจนจบมากกว่า 3 ชั่วโมงขึ้นไป จึงจำเป็นต้องแบ่งวันออกอากาศเป็น 2 ภาค หรือบางเรื่องอาจมีความยาวมากถึง 6 ชั่วโมง หรือกว่านั้น ก็อาจแบ่งออกอากาศครั้งละ 1 ชั่วโมง ก็ได้ และออกอากาศติดต่อกันในเวลาเดียวกันในวันต่อไป หรือสัปดาห์ต่อไปเรื่อย ๆ จนจบเรื่อง หรือมักจะออกอากาศตั้งแต่ 2-8 ตอนจบ ซึ่งเทียบได้กับ Miniseries เช่น ละครสั้น Miniseries ชุดปากกาทอง ของสถานีโทรทัศน์ช่อง 7

5. เป็นลักษณะละครโทรทัศน์อีกแบบหนึ่ง ซึ่งแตกต่างจากโดยทั่วไป ก็จะเป็นเรื่องจบในตอน ผู้แสดงจะไม่เป็นชุดเดียวกันโดยตลอดเรื่องทีนำมาแต่ละตอนไม่เกี่ยวเนื่องกันเลย แต่แนวของเรื่องทุกเรื่องจะเป็นไปในทำนองเดียวกัน เช่น แนวเกี่ยวกับเรื่องลึกลับสยองขวัญ และแนวเกี่ยวกับเรื่องตำนาน แนวเกี่ยวกับเรื่องเทพนิยาย เป็นต้น ผู้เขียน ผู้กำกับอาจจะมีหลายคน แบ่งกันเขียนและกำกับไปคนละตอน เช่น เขย่าขวัญวันพุธ ชมรมขนหัวลุก เป็นต้น โดยมากจะมีความยาวตอนละ 30-60 นาที ซึ่งเทียบได้กับ Anthology Series (Anthology Drama)

6. เป็นละครโทรทัศน์ประเภทตลก ชวนหัวหรือเสียดสีสังคม ลักษณะการออกอากาศ จะออกอากาศเป็นประจำทุกสัปดาห์หรือทุกวันในเวลาเดียวกัน มักจะมีความยาวตอนละ 30 นาที ลักษณะเป็น Small one-act play ละครประเภทนี้จะแสดงสดในห้องส่งพร้อมทั้งอัดเทปไปด้วย และมักจะแสดงต่อหน้าผู้ชมในห้องส่งด้วย ละครประเภทนี้จึงไม่ใช้ฉากมากนัก เนื้อหาของละครเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นภายในครอบครัวหรือในที่ทำงาน เช่น ผู้พิทักษ์ความสะอาด สามหนุ่มสามมุม เป็นต้น

8. การรับรู้ความเป็นจริงในละครโทรทัศน์

ลัดดา วิทยานุกาพย์ (2530) ได้ทำการวิจัยถึงการรับรู้ความเป็นจริงในภาพยนตร์ชุดทางโทรทัศน์เรื่อง “ขบวนการไบโอแมน” ของเด็กประถมศึกษาในเขตกรุงเทพมหานคร ที่เรียนในระดับชั้นเรียนต่างกัน มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมแตกต่างกัน เพศต่างกัน โดยใช้กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 จากการวิจัยพบว่าเด็กนักเรียนที่มีระดับชั้นการศึกษาต่างกันมีการรับรู้ในความจริงต่างกัน และเด็กที่มาจากครอบครัวที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่างกันจะมีความรับรู้ในความจริงต่างกัน โดยเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมสูงจะมีการรับรู้ความจริงในระดับที่สูงกว่าเด็กที่มีสถานภาพทางเศรษฐกิจและสังคมต่ำ และเด็กเพศชายจะมีการรับรู้ความจริงมากกว่าเด็กเพศหญิง

ศิวรักษ์ ศิวารมย์ (2536) ได้เสนอแนวคิดที่กล่าวถึงละครทีวีว่าเป็นเทคโนโลยีที่พัฒนามาพร้อมกับการเจริญเติบโตก้าวหน้าของการผลิตในระบบทุนนิยม และสังคมที่ปัจเจกชนมีอิสระ เป็นตัวของตัวเอง บางครั้งก็อนาธิปไตย (จนเกินไป) และแปลกแยก (จนยากที่จะเข้าใจ) ทีวีเป็นสื่อสารมวลชน (Mass media) ของสังคมมวลชน (Mass society) “สื่อ” ของมวลชนจึงต้องนำเสนอวัฒนธรรมของมวลชน

ในระบบการผลิตแบบทุนนิยมทำให้โครงสร้างสังคมมีความซับซ้อน ปัจเจกชนมีความเป็นตัวของตัวเองมากขึ้นในลักษณะที่จะไม่ถูกควบคุมครอบงำด้วยอำนาจรัฐ แต่ดูเหมือนว่าปัจเจกชนที่รวมกันเป็น mass ต่อสู้ผ่านสถาบันใดสถาบันหนึ่งเข้มแข็งขึ้นวัฒนธรรมของมวลชนนี้เป็นพลังของการต่อสู้ของกลุ่มชนชั้นกลาง โดยสร้างสถาบันวัฒนธรรมสมัยนิยมขึ้น (Popular Culture) ก็เพราะว่ากลุ่มชนชั้นกลางได้มีบทบาทสำคัญในการกำหนดทิศทางต่างๆซึ่งได้ส่งผลกระทบต่อคนกลุ่มอื่นๆในสังคม

ทีวีเป็นสถาบันของวัฒนธรรมสมัยนิยมของวัฒนธรรมมวลชน เป็นสื่อสารมวลชนของสังคมมวลชน สังคมที่ผู้คนถูกกระทำ ความคิดเห็นถูกรวมศูนย์และครอบงำโดยสื่อสารมวลชน กล่าวอีกนัยหนึ่ง คนเราถูกชักจูงด้วยสื่อต่าง ๆ โดยไม่รู้ตัว และลักษณะทางจิตวิทยาของผู้คนก็คือเขาารู้สึกว่าสังคมมันคงหรือไม่มันคงก็ด้วยการครอบงำของสื่อต่าง ๆ นี้เอง ดังนั้นในการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างสังคม ปัจเจกชนจะค่อย ๆ ถูกสอนให้เชื่อฟังและคิดตรงกัน เรียนรู้ที่จะยอมรับ (ความไว้) ระเบียบของสังคมในลักษณะเป็นไปตามธรรมชาติและถาวร ทีวีในฐานะเป็นสื่อที่เข้าถึงปัจเจกชนมากที่สุดได้สร้างให้ผู้ชมเกิดความรู้สึกที่คล้าย ๆ

กัน (โดยไม่รู้ตัว) มันเป็นสื่อสารมวลชนที่สร้างโลกให้แฟนตาซี (Fantasy) ได้ และทำให้ วัฒนธรรมและศิลปะหลอมละลายเป็นเนื้อเดียวกัน ทิวเป็นศิลปะมวลชน (Mass art) ที่วังวน อยู่ในโลกของแฟนตาซีที่สามารถจะทำให้ชีวิตที่เดิมได้ด้วยอารมณ์ ความรู้สึกของคนธรรมดา คนหนึ่ง ๆ ร่าเริง ผื่นหวาน และหดหู่ขึ้นมาได้ทันที และมันก็ (สามารถ) สอนให้คน ๆ นั้น “เคารพเชื่อฟัง” ได้เช่นกัน เมื่อเป็นเช่นนี้ ศิลปะจึงกลายเป็นสินค้า ลดความเป็นตัวของตัวเอง และเข้ามาอยู่ในระบบการค้าทันที วัฒนธรรมมวลชนนี้จึงได้สร้างอำนาจเบ็ดเสร็จชนิดใหม่ (ชนิดที่เราไม่รู้สีกตัว) ขึ้นมา

ทีวี (เทคโนโลยีของทีวี) กับรายการต่าง ๆ พัฒนาไปไม่ใช่เพราะศิลปินหรือ สุนทรียศาสตร์เพียงอย่างเดียว ระบบการค้าทำให้ศิลปะกลายเป็นเรื่องของวัฒนธรรมการค้า ไป อย่างเช่น มีนวนิยายที่เป็นที่ถูกใจผู้อ่านก็จะเกิดการตลาดพิมพ์ครั้งแล้วครั้งเล่า และก็จะมียาน ทำนองนี้ออกมาอย่างล้นหลาม ศิลปะจึงกลายเป็นเรื่องของการค้าทันที ดังนั้น การค้าคือ ปัจจัยที่ทำให้มีการปรับปรุง เราจะพบว่าผู้สนับสนุนหรือโฆษณาในบางรายการมีช่วงเวลา โฆษณาเท่ากับเวลาของเนื้อหารายการ ยิ่งรายการใดที่ดารายอดนิยมหรือมีความแปลก ใหม่ ก็ยิ่งมีโฆษณามาก

ทีวีและสื่อสารมวลชนจึงเป็นวัฒนธรรมสมัยนิยมซึ่งเป็นวัฒนธรรมของกลุ่ม คนชั้นกลาง ในปัจจุบันวัฒนธรรมนี้เป็นวัฒนธรรมทางการค้าที่ส่งผลกระทบต่อปัจเจกบุคคล อย่างมาก และได้ดูดซับเอาองค์ประกอบทั้งหมดของสังคมมาไว้ได้พัฒนาและสร้างความเป็น ตัวของตัวเองขึ้น กล่าวคือ วัฒนธรรมสมัยนิยมนี้ไม่มี from ที่ตายตัวเหมือนที่นวนิยาย คนตรี มี แต่มัน “คว่ำ” เอาสื่อของการแสดงออกทางศิลปะทั้งหมดมารวมไว้ในตัวมันเอง อย่างเช่น ละครทีวีจะรวมเอานวนิยาย การเขียนบท การแสดง ฉาก การแต่งกาย ฯลฯ ซึ่งโครงสร้างและ สื่อของวัฒนธรรมสมัยนิยมนี้แสดงให้เราเห็นถึงความน่า “ทึ่ง” และน่า “ดีใจ” มากากที่ เดียว แม้ว่าเราเพิ่งจะเปิดทีวีไม่ถึง 10 นาทีเลย เราก็ถูกตรึงอยู่หน้าทีวีนั่นแหละ output ของ วัฒนธรรมสมัยนิยมนี้จะส่งผลในด้านกว้างกว่า และก็ยากที่จะไม่มีใครไม่พุดถึงในแต่ละวัน แทบจะทุกชนชั้นต่างได้รับผลกระทบนี้ อย่างเช่น รายการวาไรตี้ หรือละคร มิได้เจาะจงว่าผู้ ชมควรจะเป็นชนชั้นไหนหรือกลุ่มไหน เอาว่าเป็นใครชอบก็ดูหรือหมุนทีวีมาเจอพอดี หรือดู ไปงั้น ๆ

ในช่วงที่ละครทีวีได้รับความนิยม ผู้ชมบางส่วนจะซื้อหนังสือพิมพ์เพื่ออ่านละคร ทีวีล่วงหน้า หนังสือพิมพ์จะแข่งขันกันมากเท่าไร ก็ยิ่งเปิดทางให้กับชัยชนะของทีวีมากขึ้น

เท่านั้น เพราะข่าวเด่น ๆ บางข่าวก็จะปรากฏบนทีวี ซึ่งผู้ชมจะได้รับอารมณ์ที่ใกล้จริงมากกว่าและแม้ว่าผู้อ่านละครทีวีล่วงหน้ามาแล้ว แต่พวกเขาก็ยังคงเฝ้าติดตามชมทีวีอย่างไม่ยอมพลาด

โดยปกติแล้วคนอ่านนวนิยายรู้ว่า ธรรมชาติของละคร พระเอกต้องแต่งงานกับนางเอก คนร้ายต้องชดใช้กรรม ฯลฯ ซึ่งมันเป็นความรู้สึกทั่วไปของผู้อ่าน และผู้อ่าน (บางคน) มักจะเปิดอ่านตอนท้ายก่อนขณะที่ผู้ชมทีวีจะเกิดอาการ “ลุ้น” และ “เกร็ง” มากกว่าการอ่านนวนิยาย ทั้งๆที่ก็รู้ว่าธรรมชาติของละคร และเมื่อรายการละครนั้นจบลง ผู้ชมจะรู้สึกโล่งและสบายอยู่ลึกๆ มีความตรงตรงของการแสดงนั้นมากกว่า และรู้สึกว่า มันมีความมั่นคงอยู่เงียบๆ ด้วย นอกจากนั้นภาพต่าง ๆ บนจอภาพนั้น (ดูเหมือน) เป็นจริง (Realistic) หรือพยายามทำให้เป็นจริงมากกว่า การที่ทีวีครองใจผู้ชมได้ทั้ง ๆ ที่โดยปกติแล้วคนชมทีวีนั้นจะมีการ “คาดเดา” (ที่ตายตัว) อยู่ในใจไว้ก่อนและมีการลุ้น (ตื่นเต้น) แต่ผู้ชมไม่มี “ภาพ” (visual) ในใจมาก่อนว่า acting จะเป็นอย่างไร ดังนั้น การเฝ้าติดตามหน้าจอทีวีจึงเป็นการดูภาพที่ทำให้อาการ “ลุ้น” เต็มคั้น และนี่ก็เป็นเหตุผลหนึ่งที่ว่าทำไมคนอ่านนวนิยายมาแล้วยังต้องการดูละครทีวีนั้นๆ อีก (นอกเหนือจากเป็นแฟนดาราคนนั้นจริง ๆ)

เมื่อเราเห็นว่าธรรมชาติของทีวีนั้นน่าสนใจและได้เปรียบสื่อสารมวลชนชนิดอื่น ๆ เราก็มาถึงการให้ความสนใจใน message ของรายการต่าง ๆ ของทีวี สิ่งที่เปลี่ยนแปลงในผู้ชม-ผู้รับ มีความหมายอย่างมากต่อวัฒนธรรมสมัยนิยม กล่าวคือ ผู้ชมสมัยใหม่เติบโตมาจากสังคมเก่า แต่เขาก็ต้องการความสมบูรณ์ของเทคโนโลยี ในการสื่อสาร เขาพึ่งพิงข้อมูลข่าวสารต่าง ๆ มากพอ ๆ กับเขาต้องการการบริการต่าง ๆ ซึ่งภาพทางศิลปะของทีวีมักได้เปรียบกว่าสื่อต่าง และจะมี message ซ่อนอยู่เสมอซึ่งจะมีทั้งที่เปิดเผยและที่ซ่อนเร้น สังคมปัจจุบันที่แก่งแย่งแข่งขันในขณะที่คำสอนต่าง ๆ ก็สอนให้เราเอื้อเพื่อเอื้อแก่กัน แม้ว่าการเอื้อเพื่อเอื้อแก่ไม่ได้แสดงออกมาอย่างชัดเจนนัก แต่ Message ที่ซ่อนเร้นในละครที่เสนอภาพในนางเอก “อดทน ทำดี” และให้อภัย กับมารร้ายเสมอ ผู้ชมรู้สึกว่านางเอกอดทนมาตลอด ท้ายที่สุดนางร้ายก็ได้รับกรรม ผู้ชมจะรับ message โดยไม่รู้ตัว ผู้ชม “สะใจ” กับการชดใช้กรรมของนางร้ายมากกว่าที่จะชอบให้นางร้ายสำนึกผิด กลับตัวเป็นคนดี

ดังนั้น สื่อสารมวลชนนี้จะประกอบด้วยความหมายที่หลากหลายที่ซ้อนทับกันอยู่ อุตสาหกรรมวัฒนธรรม (Culture Industry) (วัฒนธรรมที่ผลิตออกมามาก ๆ เหมือนๆ กัน และคนดูมากๆ) ได้เข้ามาแทนที่ศิลปะ (art) และทำให้ผู้ชมกลายเป็นทาสที่ลุ่มหลง ซึ่ง

ตรงนี้จะทำให้เราเข้าใจว่า message ที่ซ่อนเร้นที่สำคัญกว่าส่วนที่เปิดเผย message ที่ซ่อนเร้นจะหลีกเลี่ยงการควบคุมของจิตสำนึก และมันจะฝัง “ลึก” อยู่ในใจผู้ชม

ทีวีเป็นเทคโนโลยีที่ “กุม” ผู้ชมได้ ความหมายที่ซ่อนเร้นเกิดขึ้นเพื่อให้มนุษย์พบกับตัวเอง ดังนั้นผู้ชมจึงถูก “ชักจูง” ให้มองไปที่คาแร็กเตอร์ ในทางเดียวกันหมด โดยไม่ใส่ใจว่าขณะนั้นมีการส่งตอนอยู่ บางครั้ง message ที่ซ่อนเร้นไม่ได้อยู่ในสไลด์ที่เรียงต่อกัน มันมักจะเป็นสไลด์ที่เบา ๆ อย่างไรก็ตามก็ตามความสนุกสนานนี้มักจะสร้างแบบแผนสำหรับผู้ชมบางกลุ่มเท่านั้น ไม่ให้ใส่ใจกับสิ่งที่ “ซ่อน” หรือบางรายการผู้ชมดูแล้วจะรู้สึก ว่า “อย่าฝันหวาน” แต่ก็ยังมีบางคนขาดความระมัดระวังขณะดูทีวี ซึ่งแน่นอนว่าคุณ ๆ กำลังถูกหลอก

นอกเหนือจากที่กล่าวมาแล้วข้างต้นแล้ว ยังมีอีกลักษณะหนึ่งที่ผู้ชมมักจะมิชอบ นั่นคือการคาดเดาล่วงหน้า กล่าวคือ ผู้ชมจะคาดเดาหรือตั้งสมมติฐานในใจว่าเรื่องราวเนื้อหาของละคร หรือรายการนั้นจะเป็นอย่างไร สิ่งสำคัญคือรายการที่ไปไกลเกินกว่าที่ผู้ชมจะเข้าถึงนั้น มักจะไม่ได้ได้รับความสนใจ ดังนั้นเราอาจจะตอบได้ว่า ทำไมผู้ชมบางส่วนจึงต้องการอ่านละครที่ตีพิมพ์ในหนังสือพิมพ์ล่วงหน้าก่อน (ถ้าเป็นไปได้) หรืออย่างน้อยให้คนที่รู้เรื่องราวเล่าให้ฟังก่อนคร่าว ๆ เพื่อให้การคาดเดาล่วงหน้านั้นไม่ผิดพลาด ตามปกติผู้ชมจะมีทัศนคติ (นิสัย) คาดเดาไว้แล้วว่า การแสดงหรือรายการนั้น ๆ จะเป็นอย่างไร ก่อนที่รายการจะเริ่มด้วยซ้ำ

ดังนั้นการติดตามชมตามขั้นตอนอย่างเป็นระบบ เช่น ลักษณะปกติของการฆาตกรรม กับลักษณะสังฆกรรมจอมปลอมของการฆาตกรรม ครั้งนี้ก็เพื่อหาเอกภาพในทางโครงสร้างและการตีความกลลวง สัญลักษณ์ และแบบพิมพ์เดียว ในงานทีวี เช่น ผู้ชายหน้าตาดีคน ทำทางมีพิธี เสี่ยงอันตรายที่เป็นแบบลึกลับ ฉากแบบสลัว ๆ ฯลฯ ผู้ดูคาดเดาได้ว่ารายคนนั้นต้องเป็นฆาตกรและการฆาตกรรมกำลังจะเกิดขึ้น นอกจากนั้นผู้ผลิตทราบว่าผู้ชมจะมีการรอบและกลลวงไปในทิศทางเดียวกันดังนั้นผู้ผลิตจึงควรผลิตแบบ พิมพ์เดียวออกมาให้หลากหลาย และไม่ควรจะมีบทสรุปนับเดียว ซึ่งเทคโนโลยีของทีวีสามารถสร้างแบบพิมพ์ชนิดที่หลีกเลี่ยงไม่พ้นจริงๆ เพราะความต่อเนื่องของภาพในช่วงเวลาสั้นๆ ทำให้ทีวีสร้างแบบแผนที่แน่นอน แม้ว่าในตอนท้ายของละครช่วงเวลาสั้น ๆ เพียง 15 นาที ที่ตัวละครแต่ละตัวเผยลักษณะนิสัยออกมาให้ผู้ชมรู้ แต่ผู้ชมก็มีแบบพิมพ์นั้นติดไว้ในใจเรียบร้อยแล้ว บ่อยครั้งที่เราจะพบความเป็นนางเอก นางเอก หรือร้ายก็ร้ายเหลือ ของตัวละคร อย่างไรก็ตามแบบพิมพ์

เดี๋ยวนี้ไม่ใช่สิ่งน่ารังเกียจนักเพราะก็รู้ ๆ ว่ามันเป็นสิ่งที่ขาดไม่ได้สำหรับรายการ ซึ่งแน่นอนว่าไม่มีศิลปะใดจะทำได้ดีเท่ากับทีวี แต่มีบางครั้งที่ผู้ชมถูกทำให้สนใจอยู่กับแบบพิมพ์เดี่ยว ถูกหลอกไปกับความเพ้อต่าง ๆ ที่อธิบายไม่ได้ สรุปก็คือผู้ชมถูกสร้างให้เกิดประสบการณ์แบบเซซ ๆ เหมือน ๆ กันไปหมด

แบบพิมพ์เดี่ยวที่ผู้ชมทีวี นั้นเป็นอันตราย กล่าวคือ จิตวิทยามี 2 ระดับ คือจิตไร้สำนึกหรือ id และจิตสำนึก ซึ่งเป็นด้านที่มีเหตุผล อันเป็นกลไกสำคัญแห่งการปกป้อง ดังนั้นข้อความบางอย่างของแบบพิมพ์เดี่ยวจึงพุ่งตรงไปยังจุดที่อ่อนแอของผู้ชมส่วนใหญ่ เช่น ประเด็นในเรื่องของศีลธรรม มีงานละครทางทีวีที่มักจะทำให้แบบพิมพ์เดี่ยว เช่น ภาพคนรับใช้ที่พูดภาษากลางไม่ชัด ส่งสำเนียงแบบคนตะวันออกเฉียงเหนือ เซ่อซ่า หรือตลก แบบพิมพ์ของนางร้ายที่ต้องกราดเกรี้ยว ทำทุกวิถีทางที่จะต้องได้แต่งงานกับพระเอก หรือนางเอกที่น่ารักจะต้องยอมอด และยอมทน ซึ่งท้ายสุดความดีของนางเอกทำให้นางเอกได้ครอบครองทุกอย่าง หรือกลวงที่ทีวีเสนออาจจะเป็นภาพของชาตาน ในคราบสุภาพบุรุษก็ได้ อย่างไรก็ตามมันอันตรายมากที่ชีวิตคนเราจะแบ่งอะไรอย่างสุดขั้วให้เป็นขาวและดำ แต่เรา (ผู้ชม) ต้องยอมรับว่าไม่มีงานศิลปะใดจะเสนอออกมาในทางรูปธรรมได้ดีเท่าทีวี รูปธรรมของความดี ความเลว ความโง่ ฯลฯ มันเป็นความจริงจอมปลอม ทีวีก็ไม่มีขีดจำกัดเลย ในการนำเสนอให้ผู้ชมทีวีรับได้

บุคลิกจอมปลอมนี้เป็นแบบพิมพ์เดี่ยวของเนื้อหาทีวีในปัจจุบัน ดังนั้นคนผลิตรายการทีวี ต้องสอดใส่โค้ด เพื่อจะบอกว่า “สิ่งที่ปรากฏในสื่อ นั้นไม่จำเป็นต้องเกิดในชีวิตจริง” ข้อความมีทั้งที่เป็นด้านบวกและลบ และให้ผู้ดูดูดซับโดยผู้ผลิตทำให้เป็นเนื้อเดียวกับรายการที่แสดงอยู่ บทลงโทษหรือการชดใช้กรรมในเนื้อหารายการเกิดขึ้นเพื่อทำให้ผู้ชมเต็มตื่นทางความรู้สึก (สำนึก) ในเพียงเสี้ยววินาทีที่จะตราตรึงไปนาน และที่สำคัญผู้ชมก็ถูกทำให้เข้าใจว่า “คนดีคือคุ้ม”

ศิริพร สมบูรณ์บุรณะ (2538) พูดถึงการนำภาพการนำเสนอว่า ภาพการนำเสนอทางโทรทัศน์ที่ทุกคนสนใจมากที่สุด คือ “ละครโทรทัศน์” ละครโทรทัศน์จึงถูกนำมาเป็นตัวอย่างภาพวัฒนธรรมของสังคมไทยเป็นอย่างดี หรืออาจกล่าวได้ว่า ละครโทรทัศน์สามารถเป็นผลผลิตทางวัฒนธรรม ที่ให้ความบันเทิงแก่มวลชนโดยทั่วไป แม้ว่าความบันเทิงนั้นจะเป็นความบันเทิงแบบชั่วคราวชั่วคราว (กาญจนา แก้วเทพ, 2536) แต่แบบแผนของละครโดยส่วนใหญ่มักจะวางอยู่บนหลักการที่ว่า “การกระทำทั้งหมดและเนื้อเรื่องตอนจบ

ควรจะต้องมีเหตุจูงใจเพียงพอ แม้ว่าเนื้อเรื่องของละครอาจจะแสดงความทุกข์ยากนานับการของมนุษย์ แต่ปรัชญาพื้นฐาน ยังคงเชื่อในความดีเป็นหลัก” จากหลักการนี้เอง จึงทำให้ระหว่างเนื้อเรื่องของละครที่กำลังดำเนินไป ไม่ว่าจะเป็นอย่างเรื่อยเฉื่อยหรือเร้าใจก็ตาม ละครจะต้องพยายามให้คำอธิบาย “เหตุจูงใจ” ที่เพียงพอสำหรับการกระทำของตัวละครทุกตัว ละครโทรทัศน์หลาย ๆ เรื่อง ได้นำเหตุการณ์จริงที่เกิดขึ้น เช่น เหตุการณ์ทางการเมือง มาผูกพันโยงใยเอาไว้กับชะตากรรมของตัวละครต่าง ๆ ดังนั้น เมื่อพิจารณาเนื้อหาและเค้าโครงเรื่องของละครโทรทัศน์จะพบว่าสิ่งที่ละครโทรทัศน์พูดถึงได้แก่ ความสัมพันธ์ระหว่างมนุษย์ในแง่มุมต่างๆ ไม่ว่าจะเป็นความสัมพันธ์ระหว่างเพศ เศรษฐกิจ วัย ภูมิภาค การเมือง อาชีพ ฯลฯ รวมทั้งความสัมพันธ์ที่มนุษย์มีต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์เหนือมนุษย์ และสรรพสิ่งอื่น ๆ แวดล้อมตัวเราที่ไม่ใช่มนุษย์

ด้วยเหตุนี้ละครโทรทัศน์จึงนำมาเป็นตัวอย่างสังคมและวัฒนธรรมไทยบางส่วน แม้ว่าจะไม่สมบูรณ์นัก ที่สำคัญคือ ละครโทรทัศน์ไม่ใช่เรื่องจริง แต่เป็นเรื่องราวประเภทหนึ่งที่กำลังกล่าวถึงตัวบุคคล การกระทำ และมีเค้าโครงเรื่องที่แน่นอน เรื่องราวดังกล่าวนั้นจะอยู่ระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งความฝัน นั่นคือเค้าโครงเรื่องเป็นเรื่องที่แต่งขึ้น หรือเกิดจากจินตนาการของผู้เขียน ขณะเดียวกันฉากละคร การแต่งกาย บทสนทนา ล้วนแต่เป็นความจริงทั้งสิ้นเพราะตัวละครจะใช้ประโยชน์สถานที่เหมือนกับคนในสังคมจริง ๆ

ดังนั้นภาพบนจอโทรทัศน์ โดยเฉพาะละครโทรทัศน์ จึงเป็นทั้งภาพความจริงและความไม่จริงของสังคมซึ่งถูกสมมติขึ้น โดยที่โทรทัศน์เป็นผู้เล่าเรื่องราว เพื่อถ่ายทอดให้บุคคลอื่นๆ ได้รับรู้ถึงความจริงชุดหนึ่งของสังคม อดีตและปัจจุบัน เรื่องราวที่กล่าวในที่นี้คือการแสดงความจริงชุดหนึ่งของละครโทรทัศน์ท่ามกลางการแสดงหรือจินตนาการ ซึ่งถูกตีความว่า เป็นเรื่องราวที่ถูกดัดแปลงขึ้นมา เราเรียกสิ่งสิ่งนั้นว่า เป็น “มายาคติ” (Myth) โดยมีโทรทัศน์ทำหน้าที่นำเสนอ มายาคติชุดหนึ่งให้กับสังคม

การศึกษามายาคติเชิงมานุษยวิทยา ให้คำจำกัดความไว้อย่างกว้างๆว่า มายาคติ เป็นเรื่องราวเกี่ยวกับสิ่งเหนือธรรมชาติต่าง ๆ ในยุคดึกดำบรรพ์ ซึ่งสังคมที่ไม่มีตัวอักษรถือว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจริง และมักจะเกี่ยวข้องกับการกำเนิดของปรากฏการณ์ธรรมชาติ และประเพณีของสังคมนั้น ๆ หรืออีกนัยหนึ่งคือ เป็นสิ่งที่ไม่สามารถพิสูจน์ได้ด้วยวิธีการทางวิทยาศาสตร์ แต่ว่าจะเป็นเรื่องไร้สาระก็ไม่ใช่ มาลินนอสก็ เรียกมายาคติว่า เป็นความจริงระดับหนึ่งที่รวมอดีตอันไกลโพ้น กับปัจจุบันเข้าไว้ด้วยกัน มาลินนอสก็ จึงใช้มายาคติ เป็น

เครื่องมือในการศึกษาและวิเคราะห์สังคมชนเผ่าดั้งเดิม โดยมองว่า มายาคติ กือนิทานอันศักดิ์สิทธิ์ที่อธิบายและให้ความชอบธรรม แก่สิ่งที่สำคัญต่อวิถีชีวิต ของชนชั้นเดิม ไม่ว่าพิธีกรรม สถาบัน ประเพณีต่าง ๆ มายาคติจึงเป็นนิทานประเภทพิเศษที่มีความแตกต่างจากนิทานอื่นๆ ที่เล่าเพื่อความเพลิดเพลิน หรือยกยอวีรบุรุษ ขณะเดียวกันมายาคติมีอยู่ในสังคม เพราะมีหน้าที่สำคัญคือ เป็นสิ่งที่ให้ความอบอุ่นใจ เมื่อมนุษย์ต้องเผชิญกับสถานการณ์วิกฤต และเป็นเครื่องให้ความชอบธรรมแก่การจัดระเบียบทางสังคมที่เป็นอยู่ ซึ่งมาตินนอสก็มองว่า มายาคติมีหน้าที่ในตัวของมันเอง ที่มีต่อสังคมนั้น ๆ (ปริตดา เกลิมเผ่า กอนันตกุล, 2533)

เลวี สเตราส์ มิได้สนใจมายาคติ ว่าเป็นเรื่องเล่าประเภทใด มีหน้าที่อย่างไร แต่สนใจที่กระบวนการคิดแบบมายาคติคือมองว่ามายาคติเป็นการแสดงออกถึงกระบวนการทางความคิด มีฐานะเป็นเสมือนศาสตร์หรือปรัชญาของชนชั้นเดิม มีตรรกซับซ้อน อันเป็นผลมาจากพลังทางสติปัญญา และความคิดของมนุษย์อย่างเต็มที่ มายาคติจึงอยู่ก้ำกึ่งระหว่างความจริงกับความไม่จริง เลวี สเตราส์ นำมายาคติของชนเผ่าดึกดำบรรพ์ มาวิเคราะห์ในเชิงโครงสร้าง โดยเสนอคู่สัมพันธ์ที่มีลักษณะของความตรงกันข้าม เช่น ชาย-หญิง ขาว-ดำ ดี-ชั่ว เป็นต้น และนำสิ่งที่บรรจุภายในมายาคติของชนเผ่าดั้งเดิมมาถอดรหัสเพื่อที่จะสามารถอ่านหรือถอดรหัสสิ่งที่อยู่ภายในมายาคติได้อย่างเข้าใจ และวิเคราะห์สังคมวัฒนธรรมของชนเผ่าเหล่านั้น ๆ ได้ การแสดง หรือการจินตนาการซึ่งถูกตีความว่า เป็นเรื่องราวที่แต่งขึ้นมาเรียกสิ่งนั้น ๆ ว่าเป็น “มายาคติ” หรือ “Myth” (สิริพร สมบูรณ์บุรณะ, 2538) วิเคราะห์มายาคติกับละครโทรทัศน์เหมือนพิธีกรรมที่อยู่ในโลกความจริงของมนุษย์ควบคู่ไปกับโลกแห่งสัญลักษณ์ หรือโลกแห่งจินตนาการ ทำให้มายาคติมีหน้าที่ต่อโลกแห่งความเป็นจริง 2 ระดับ คือ ระดับปัจเจกบุคคล และระดับสังคม

ระดับปัจเจกบุคคล

- มายาคติ ช่วยตอบสนองความต้องการหลายด้านในชีวิต และช่วยให้ปัจเจกชนที่ไม่มีหนทางบรรลุได้ในโลกแห่งความจริงสามารถทะลุเป้าหมายได้ในโลกแห่งความฝัน

- มายาคติ ช่วยแก้ไขความขัดแย้งที่ไม่อาจจะแก้ไขได้ในโลกแห่งความจริง แต่สามารถแก้ไขได้ในโลกแห่งจินตนาการ

- มายาคติ เป็นกลไกทางจิตวิทยาที่ช่วยผ่อนคลายความคิดเกี่ยวกับปัญหาต่าง ๆ ที่มีมากมายที่เกิดขึ้นกับตนจนเป็นความทุกข์ แต่เมื่อเราเห็นปัญหาของผู้อื่นที่คล้ายคลึง

กันแต่หนักกว่าปัญหาของเราจะทำให้เกิดความรู้สึกว่าปัญหาของเราเป็นเรื่องเล็กน้อยไปโดยปริยาย

ระดับสังคม

- มาฆาคติ ช่วยทำหน้าที่ยึดเหนี่ยวส่วนเสี้ยวของสังคมที่แตกร้าวออกจากกันด้วยเหตุผลต่าง ๆ ให้เข้ามาติดรวมกันเป็นหนึ่งได้หรือเป็น “กาวใจ” ของสังคม
- มาฆาคติ ช่วยอบรมสั่งสอนบรรดาค่านิยม และกฎเกณฑ์ต่าง ๆ ของสังคม
- มาฆาคติ ช่วยสร้างจุดกำหนดพรมแดนของเส้นขอบฟ้าแห่งการรับรู้ความเป็นไปได้ของคนในสังคม
- มาฆาคติ ช่วยตอบสนองความรู้สึกโหยหาสิ่งที่เคยมีแล้วสูญหายไป

สำหรับนักวิจารณ์วรรณกรรมแนวโครงสร้างนิยม อย่าง Roland Barths ได้เสนอว่ามาฆาคติคือการทำให้แนวปฏิบัติที่ยึดถือกันในสังคมกลายเป็นความถูกต้องชอบธรรมที่ไม่ต้องสงสัย หรือได้ถาม อาจกล่าวได้ว่าการทำให้วัฒนธรรมกลายเป็นธรรมชาติของมนุษย์ กระบวนการสร้างมาฆาคติในสังคมจึงเป็นกระบวนการที่น่าห่มแก่ทางภาษา มาสานต่อให้เกิดเป็นค่านิยม ความเชื่อ หรืออุดมการณ์ นั่นคือคำที่เราใช้กันในภาษากลายเป็นเครื่องมือในการหล่อหลอมทางสังคม สัญลักษณ์ประกอบด้วยตัวสื่อ และตัวสื่อถึง แต่เมื่อเลื่อนขึ้นสู่ระดับของการถ่ายทอดทางวัฒนธรรม สัญลักษณ์จะสื่อถึงความหมายที่กว้างกว่า คือค่านิยมที่กำหนดขึ้นโดยสังคม และมีการถ่ายทอดจากคนรุ่นหนึ่งไปสู่คนอีกรุ่นหนึ่ง จนกลายเป็นมาฆาคติของสังคม

สถาบันวิทยบริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

กรอบแนวคิดของสมมติฐาน

ตัวแปรอิสระ

บทบาทการแสดง

สถานภาพทางชนชั้น

อายุ

เพศ

การศึกษา

รายได้

ตัวแปรตาม

ทัศนคติต่อผู้แสดงบทดี

ทัศนคติต่อผู้แสดงบทร้าย

ศูนย์บริการ
จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

สมมติฐานการวิจัย

1. ผู้ชมละครโทรทัศน์จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีมากกว่าผู้แสดงบทร้าย
2. ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีสถานภาพทางชนชั้นสูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีสถานภาพทางชนชั้นต่ำกว่า
3. ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีอายุมากกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีอายุน้อยกว่า
4. ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่เป็นเพศชายจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่เป็นเพศหญิง
5. ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า
6. ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีรายได้สูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีรายได้ต่ำกว่า

สมมติฐาน 1 ผู้ชมละครโทรทัศน์จะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีมากกว่าผู้แสดงบทร้าย

บทบาทการแสดง การแสดงบทบาทในละครโทรทัศน์ดังที่กล่าวมาแล้วก็คือ การเลียนแบบชีวิตจริง ความจริงในสังคม ดังนั้นผู้แสดงที่สวมบทบาทเป็นผู้แสดงบทดีนั้น จึงต้องเป็นตัวละครที่มีความคิด ความเชื่อ ค่านิยมที่สังคมไทยยอมรับ เป็นการกระทำที่ผู้ชมเห็นว่าสิ่งนั้นเป็นสิ่งดีงามเช่น การไม่ประพฤติผิดประเวณี การมีสัมมาคาราวะ รู้จักกาลเทศะ การกตัญญู ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่สังคมยึดถือร่วมกันว่าเป็นสิ่งดีงาม เหล่านี้จะอยู่ในบทบาทของผู้แสดงบทดี ตรงข้ามกับผู้แสดงบทร้ายที่จะต้องเป็นสิ่งต่างๆที่สังคมไม่ยอมรับอยู่ในบทบาท เช่น การประพฤติผิดประเวณี การโกหก ใ้ร้ายป้ายสี การฆ่ากัน การเฆี่ยน การลักขโมย ฯลฯ สิ่งต่าง ๆ ที่สังคมไม่ยอมรับนี้จะอยู่ในบทบาทของผู้แสดงบทร้าย ด้วยลักษณะของบทดีและบทร้ายต่างกันราวขาวกับดำนี้ ทำให้ผู้ชมละครโทรทัศน์ซึ่งก็คือผู้ที่อยู่ในกรอบสังคมนั้นจะต้องมีทัศนคติต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายแตกต่างกันไปตามบทบาทของผู้แสดงด้วย

**สมมติฐาน 2 ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีสถานภาพทางชนชั้นสูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวก
ต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่า ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มี
สถานภาพทางชนชั้นต่ำกว่า**

ชนชั้นทางสังคม ถ้าพิจารณาเกี่ยวกับการลำดับชั้นทางสังคมแล้วจะเห็นได้ว่าแนวความคิดเกี่ยวกับการลำดับชั้นทางสังคม ซึ่งมาร์กได้อธิบายโดยใช้เศรษฐกิจเป็นตัวกำหนด (Economic Determinism) หรือการก่อให้เกิดความสัมพันธ์ทางสังคมหรือชนชั้นทางสังคม ในรูปแบบต่าง ๆ และนักสังคมวิทยาพบว่า สังคมทุกสังคมตั้งแต่อดีตถึงปัจจุบัน จะมีการแบ่งเป็นกลุ่มๆ หรือเป็นพวกๆ หลายแบบ หลายประเภท หลายชั้น หลายขนาด (อารง สุทธาศาสน์, 2527) รวมทั้งก่อให้เกิดความสำนึกในความแตกต่างทางชนชั้น และความเหลื่อมล้ำไม่เท่าเทียมกัน ทั้งในเรื่องฐานะ การศึกษา ภูมิปัญญา อาชีพ เกียรติ อิทธิพล อำนาจ สถานภาพทางสังคม แบบแผนในการดำเนินชีวิตที่แตกต่างกัน การที่บุคคลแต่ละคน สังกัดชนชั้นที่แตกต่างกันย่อมได้รับการอบรมขัดเกลา ค่านิยม ประเพณีที่แตกต่างกันไปด้วย และผลที่เกิดจากการแบ่งชนชั้นนั้นย่อมทำให้บุคคลแต่ละคนที่อยู่ต่างชนชั้น ย่อมมีทัศนคติ หรือมุมมองในการมองเรื่องราวต่าง ๆ แตกต่างกันไปด้วย ด้วยเหตุนี้ การชมละครโทรทัศน์ ของแต่ละชนชั้นนั้นผู้ชมย่อมมีทัศนคติต่อบทบาทของผู้แสดงที่แตกต่างกันไปตามชนชั้นของตนเอง

**สมมติฐาน 3 ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีอายุมากกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดี
และผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีอายุน้อยกว่า**

อายุ อายุเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้คนมีความแตกต่างกันทั้งในเรื่องทัศนคติ ความคิด พฤติกรรม โดยทั่วไปแล้วคนที่มีอายุน้อย มักจะมีความคิดเสรีนิยมมากกว่า (more liberal) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนที่มีอายุมากมักจะมีความคิดอนุรักษนิยมมากกว่า (more conservative) คนที่มีอายุน้อย มักจะเป็นคนที่ยึดถืออุดมการณ์มากกว่า (more idealistic) ใจร้อนกว่าและมองโลกในแง่ดีมากกว่า (more optimistic) คนที่มีอายุมาก ในขณะที่คนอายุมาก มักจะเป็นคนที่ยึดถือการปฏิบัติมากกว่า (more pragmatic) มีความระมัดระวังและมองโลกใน

แง่ร้าย (pessimistic) สาเหตุที่เป็นเช่นนี้ เนื่องมาจากคนที่มีอายุมีประสบการณ์ในชีวิตตลอดจนมีความผูกพันที่ยาวนาน และมีผลประโยชน์ในสังคมมากกว่าคนที่มีอายุน้อย จึงทำให้ทัศนคติและความรู้ ความคิดของคนต่างรุ่นต่างวัยไม่เหมือนกัน (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525) และจากแนวคิดของ Wakter Crockett (1965) ได้กล่าวถึงระบบความเข้าใจของมนุษย์ว่าประกอบด้วยองค์ประกอบของ 1) เนื้อหาของข่าวสาร (ความรู้/ทัศนคติ ความต้องการ ฯลฯ) หรือมิติของความเข้าใจ และ 2) โครงสร้างของความเข้าใจ ความสัมพันธ์ระหว่างองค์ประกอบของปัจจัยทั้งสองตัวนี้จะกำหนดให้บุคคลแต่ละคนมีความเข้าใจที่แตกต่างกันไป บุคคลที่มีความเข้าใจที่ซับซ้อนมาก ก็จะสามารถพิเศษในการเข้าใจสถานการณ์ต่าง ๆ ได้มากกว่าบุคคลที่มีระดับความเข้าใจซับซ้อนน้อย เช่น เด็กจะมีความเข้าใจง่าย ๆ ในขณะที่ผู้ใหญ่มีประสบการณ์ มีโลกทัศน์กว้างกว่า ก็จะมีมีความเข้าใจในเรื่องเดียวกันได้หลายแง่หลายมุมมากกว่า อายุจึงเป็นลักษณะทางชีววิทยาอันหนึ่งในอันที่จะกำหนดให้ปัจเจกชนมีความรู้ความเข้าใจได้แตกต่างกันไปด้วย ดังนั้น ผู้ที่มีอายุมากจึงเป็นผู้ที่สามารถเข้าใจบทบาทของผู้แสดงได้ดีกว่าผู้ที่มีอายุน้อย

สมมติฐานที่ 4 ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่เป็นเพศชายจะมีทัศนคติในเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดี และผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่เป็นเพศหญิง

เพศ งานวิจัยทางจิตวิทยาหลายเรื่องได้แสดงให้เห็นว่าผู้หญิงกับผู้ชายมีความแตกต่างกันอย่างมากในเรื่องความคิด คำนิยม และทัศนคติ ทั้งนี้เพราะวัฒนธรรมและสังคมกำหนดบทบาทและกิจกรรมของเพศชายและเพศหญิงไว้ต่างกัน ผู้หญิงจึงมักจะเป็นคนที่มีจิตใจอ่อนไหวหรือเจ้าอารมณ์ (emotional) โอนอ่อนผ่อนตาม (sub-missive) รักสวยรักงาม เป็นแม่บ้านแม่เรือน (homeoriented) และผู้หญิงมักจะถูกชักจูงใจได้ง่ายกว่าผู้ชาย (สัญญา สัญญาวิวัฒน์, 2525) บำรุงสุข และคณะพบว่าเด็กผู้ชายมีความตระหนักรู้ว่าเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นในโทรทัศน์ไม่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงได้ดีกว่าเด็กผู้หญิง เช่นเด็กผู้ชายจะชอบรูปเปอร์แมนแต่เขาก็ไม่ได้นำมาเพื่อฝันว่าจะเกิดในชีวิตจริง ๆ แต่เด็กผู้หญิงส่วนใหญ่คิดว่าสิ่งที่เกิดขึ้นในโทรทัศน์ เป็นตัวอย่างที่แสดงถึงชีวิตจริง ๆ เช่น เด็กผู้หญิงชอบดูละครโทรทัศน์และจำนำไปคิดฝันว่าจะเกิดขึ้นในชีวิตจริง จึงเป็นไปได้ว่าผู้ชายและผู้หญิงจะมีความแตกต่างกันในความคิด

สมมติฐาน 5 ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีระดับการศึกษาสูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีระดับการศึกษาต่ำกว่า

ระดับการศึกษา การศึกษา หรือความรู้เป็นปัจจัยสำคัญประการหนึ่งที่มีอิทธิพลต่อผู้ชมละครโทรทัศน์ ผู้ชมที่ได้รับการศึกษาที่ต่างกันในระบบการศึกษาที่ต่างกัน ในสาขาวิชาที่ต่างกัน ย่อมมีความรู้สึกรู้จักคิดอุดมการณ์และความต้องการที่แตกต่างกันไป ผู้ชมที่มีการศึกษาสูงหรือมีความรู้ดีจะมีความได้เปรียบอย่างมากในการจะเป็นผู้รับสารที่ดี ทั้งนี้เพราะผู้คนเหล่านี้จะเป็นผู้ที่มีความรู้กว้างขวางในหลายเรื่อง มีความเข้าใจศัพท์มากกว่า มีความเข้าใจแยกแยะระหว่างโลกแห่งความจริงและโลกแห่งความฝัน

ดังจะเห็นได้ว่า ชาวที่ปรากฏว่าดารานักแสดงที่เล่นได้ถึงบทบาทมักจะได้รับการเกลียดชังจากแม่ค้า ซึ่งแม่ค้านั้นจะเป็นผู้ที่ได้รับการศึกษาน้อย ปรากฏการณ์เช่นนี้จะเกิดบ่อยมาก จึงแสดงให้เห็นได้ว่าการศึกษาเป็นปัจจัยสำคัญที่ทำให้ผู้ชมจะเกิดความรู้สึกรับรู้ความจริง ในละครโทรทัศน์มากขึ้นต่างกัน

สมมติฐาน 6 ผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีรายได้สูงกว่าจะมีทัศนคติเชิงบวกต่อผู้แสดงบทดีและผู้แสดงบทร้ายมากกว่าผู้ชมละครโทรทัศน์ที่มีรายได้ต่ำกว่า

รายได้ รายได้ก่อให้เกิดสถานภาพทางเศรษฐกิจที่แตกต่างกันของคนในสังคม เพราะรายได้ก่อให้เกิดการแบ่งกลุ่มคนรวย คนจนอย่างชัดเจน ผู้ที่มีฐานะทางเศรษฐกิจเหมือนกันหรือใกล้เคียงกันย่อมจะรวมกลุ่มกัน และจะให้ความเสมอภาพ ความเท่าเทียมกันเฉพาะภายในกลุ่มของตนเท่านั้น ผู้ที่มีรายได้ดีกว่าย่อมจะมีความสามารถสูงกว่าในการใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการในด้านปัจจัยสี่อื่นได้แก่ อาหาร ที่อยู่อาศัย เครื่องนุ่งห่มและยารักษาโรค รวมทั้งปัจจัยอื่น ๆ ที่ช่วยส่งเสริมฐานะความเป็นอยู่และเพิ่มความสะดวกสบายในการดำเนินชีวิต อีกทั้งการใช้จ่ายเพื่อสนองความต้องการทางอารมณ์เช่น ความสวยงาม การพักผ่อนหย่อนใจตามรสนิยม เป็นต้น รายได้นำมาซึ่งเงินซึ่งสามารถใช้ในการสร้างโอกาสต่าง ๆ ทางเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง และยังทำให้เป็นผู้มีอำนาจและมีอิทธิพลในสังคมซึ่งสามารถให้ทุนให้โทษแก่ผู้อื่น หรือใช้ในการแสวงหาผลประโยชน์เพื่อตนเองได้

ผู้ที่มีความร่ำรวยหรือรายได้สูงทำให้เป็นผู้ที่มีบทบาทในสังคมและมีสิทธิมีเสียงในสังคมทั้งในด้านการปกครอง ในการกำหนดกฎเกณฑ์หรือกฎระเบียบของสังคมได้ และผู้ที่มีเงินมากสามารถทำให้สังคมยอมรับกลายเป็นผู้มีเกียรติมีชื่อเสียงได้ รายได้ก่อให้เกิดความรู้สึกมั่นคงในชีวิต รายได้เป็นปัจจัยสำคัญที่หล่อหลอมความรู้สึกนึกคิด อุปนิสัย และบุคลิกภาพของแต่ละบุคคล ผู้ที่มีรายได้มากจึงย่อมมีความคิดและทัศนคติแตกต่างไปจากผู้ที่มีรายได้น้อย

นิยามศัพท์ที่ใช้ในการวิจัย

ละครโทรทัศน์ หมายถึง ละครโทรทัศน์ไทยที่เสนอฉายทุกวันก่อนและหลังข่าวภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์ช่อง 3 , 5 และ 7 เป็นละครที่มีเนื้อเรื่องดำเนินติดต่อกันไป โดยใช้ผู้แสดงชุดเดียวกัน เสนอฉายเป็นประจำสัปดาห์ละ 2 ครั้ง ใช้เวลาแสดงตอนละประมาณ 45 นาที

การรับรู้ความจริง หมายถึง ความรู้สึกนึกคิด ความรู้ความเข้าใจของผู้ชมละครโทรทัศน์ที่คิดว่าตัวแสดงมีบุคลิกลักษณะนิสัยเหมือนในชีวิตจริงมากน้อยเพียงใด เหตุการณ์ต่างๆที่เกิดขึ้น ในละครโทรทัศน์เป็นเหตุการณ์ที่สามารถเกิดขึ้นได้ในชีวิตจริงหรือไม่เพียงใด

ทัศนคติ เป็นความพร้อมของวิถีทางที่บุคคลใดบุคคลหนึ่งจะพร้อมที่จะได้ตอบเมื่อมีสิ่งเร้าโดยสังเกตได้จากแนวโน้มที่จะแสดงความรู้สึกและการแปลความหมายจากสถานการณ์ต่างๆ ทัศนคติจะขึ้นอยู่กับลักษณะของสิ่งแวดล้อมที่บุคคลจะได้รับ โดยจะแบ่งการแสดงออกทางพฤติกรรมออกได้เป็น 2 ลักษณะ

ทัศนคติในเชิงบวก ได้แก่ การแสดงออกในลักษณะ ความพึงพอใจ ความรู้สึกชื่นชอบเห็นด้วย

ทัศนคติในเชิงลบ ได้แก่ การแสดงออกในลักษณะไม่พึงพอใจ ไม่ชอบ

ผู้แสดง บุคคลที่ปรากฏอยู่ในละครโทรทัศน์ในฐานะนักแสดงที่มีบทบาทหรือแสดงที่ทำให้เรื่องดำเนินไปหรือเป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายเกี่ยวข้องกับเรื่องและสถานการณ์ในเรื่อง

ผู้แสดงบทดี ผู้แสดงที่แสดงเป็นพระเอก/นางเอก รวมทั้งผู้แสดงที่อยู่ฝ่ายธรรมะ ซึ่งหมายถึงตัวละครที่ถูกสมมุติขึ้นเพื่อสนับสนุนความคิดตามบรรทัดฐานและค่านิยมของสังคมไทย โดยยึดหลักแห่งจริยธรรม ซึ่งจะเป็นคนดีและบริสุทธิ์ไปด้วยคุณธรรม

ผู้แสดงบทร้าย ผู้แสดงที่เป็นตัวอิจฉา/ตัวโกง รวมทั้งผู้แสดงที่อยู่ฝ่ายอธรรม ซึ่งหมายถึงตัวละครที่ถูกสมมุติขึ้น ให้เป็นผู้แสดงที่ขัดกันกับจริยธรรมและบรรทัดฐานของสังคมไทย ไร้คุณธรรม มีพฤติกรรมเบี่ยงเบน มีแต่ความร้ายกาจ อิจฉาริษยา

สถานภาพทางชนชั้นสูงกว่า หมายถึง ผู้ชมฯ ที่มีภูมิลำเนาทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม รายได้ต่อบุคคลสูงกว่า 10,000 บาทขึ้นไป มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรีขึ้นไป ประกอบอาชีพที่ได้รับเกียรติสูง ได้แก่ อาจารย์มหาวิทยาลัย แพทย์ พยาบาล นายตำรวจชั้นสัญญาบัตร สถาปนิก วิศวกร ทนายความ เจ้าของบริษัท เป็นต้น

สถานภาพทางชนชั้นต่ำกว่า หมายถึง ผู้ชมฯ ที่มีภูมิลำเนาทางครอบครัว ฐานะทางเศรษฐกิจสังคม รายได้ต่อบุคคลต่ำกว่า 10,000 บาท มีการศึกษาในระดับต่ำกว่าปริญญาตรี ประกอบอาชีพประเภทใช้แรงงาน ได้แก่ กรรมกรพนักงานขนถ่ายวัสดุ พ่อค้าหาบเร่แผงลอย ลูกจ้างโรงงานอุตสาหกรรม คนรับใช้ พนักงานทำความสะอาด ภารโรง กระเป๋ารถเมล์ เป็นต้น

อายุสูงกว่า หมายถึง ผู้ชมฯ ที่มีอายุ 40 ปีขึ้นไป

อายุต่ำกว่า หมายถึง ผู้ชมฯ ที่มีอายุตั้งแต่ 15 - 39 ปี

การศึกษาสูงกว่า หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษาระดับปริญญาตรีขึ้นไป

การศึกษาต่ำกว่า หมายถึง ผู้ที่จบการศึกษต่ำกว่าระดับปริญญาตรี

รายได้สูงกว่า หมายถึง ผู้ที่มีรายได้บุคคลเฉลี่ยต่อเดือนตั้งแต่ 10,000 บาทขึ้นไป

รายได้ต่ำกว่า หมายถึง ผู้ที่มีรายได้บุคคลเฉลี่ยต่อเดือนต่ำกว่า 10,000 บาท

ระเบียบวิธีการวิจัย จะแบ่งออกเป็น 3 ขั้นตอน

1. วิธีการเก็บรวบรวมข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 การสำรวจและทบทวนผลงานวิจัยที่ผ่านมา สํารวจบทความ และเอกสารที่เกี่ยวข้องซึ่งเป็นข้อมูลทุติยภูมิ เพื่อนำไปวิเคราะห์ข้อมูลในขั้นต่อไป

ส่วนที่ 2 ทำการรวบรวมข้อมูลโดยส่งแบบสอบถามไปยังกลุ่มตัวอย่างที่ต้องการด้วยการลงพื้นที่ภาคสนามเพื่อเก็บข้อมูล โดยตัวผู้วิจัยเอง

2. ประชากรและการสุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ถูกเลือกเป็นกลุ่มตัวอย่างในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ กลุ่มประชากรที่ชมละครโทรทัศน์ในเขตกรุงเทพมหานคร โดยจะศึกษาจากกลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 38 เขต ได้แก่

1. คลองสาน	2. คลองเตย
3. จอมทอง	4. จตุจักร
5. ดุสิต	6. ดอนเมือง
7. ดลิ่งชัน	8. ธนบุรี
9. บางกอกน้อย	10. บางกอกใหญ่
11. บางกะปิ	12. บางขุนเทียน

13. บางเขน	14. บางคอแหลม
15. บางซื่อ	16. บางพลัด
17. บางรัก	18. บึงกุ่ม
19. ประเวศ	20. ปทุมวัน
21. ป้อมปราบศัตรูพ่าย	22. พญาไท
23. พระโขนง	24. พระนคร
25. ภาษีเจริญ	26. มีนบุรี
27. ยานนาวา	28. ราชเทวี
29. ราชฎร์บุรี	30. ลาดกระบัง
31. ลาดพร้าว	32. สาทร
33. สัมพันธวงศ์	34. หนองแขม
35. หนองจอก	36. ห้วยขวาง
37. สวนหลวง	38. ดินแดง

สุ่มตัวอย่างจากประชากร โดยใช้วิธีการสุ่มตัวอย่างตามจุดหมาย (purposive sampling) ซึ่งเป็นการสุ่มตัวอย่างที่ผู้วิจัยพิจารณาคัดเลือกตัวอย่างเอง เพื่อเหมาะสมกับการวิจัย เพื่อจะมีตัวอย่างระดับชนชั้นทั้ง 2 ระดับ โดยเลือกประชากรที่มีอายุ 15 ปีขึ้นไป

ละครโทรทัศน์ที่ใช้ในการศึกษา

การศึกษาละครโทรทัศน์ในงานวิจัยนี้จะเลือกเฉพาะละครโทรทัศน์ไทย และเป็นละครโทรทัศน์ที่เสนอก่อนข่าวและหลังข่าวภาคค่ำของสถานีโทรทัศน์ ช่อง 3 ช่อง 5 ช่อง และช่อง 7 เท่านั้น เนื่องจากเป็นรายการละครโทรทัศน์ที่มีผู้ชมติดตามสนใจชมมากที่สุดในปัจจุบัน

8. วิธีการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล

ในการวิเคราะห์และแปลผลข้อมูล แบ่งเป็น 2 ส่วน

ส่วนที่ 1 ใช้วิธีสัมภาษณ์ โดยผู้วิจัยจะประเมินจากคำตอบของผู้ถูก

สัมภาษณ์แล้วนำมาให้คะแนน

ส่วนที่ 2 เมื่อรวบรวมข้อมูลขั้นต้นแล้วผู้วิจัยจะได้นำข้อมูลมาวิเคราะห์โดยใช้โปรแกรม SPSS (Statistical Package for the Social Science) และนำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เชิงพรรณนา โดยใช้สถิติอัตราส่วนร้อยละ ในการอธิบายข้อมูลทั่วไป และในการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างตัวแปรโดยใช้ตารางไขว้

การวัดทัศนคติต่อนักแสดงบทดีและบทร้าย

ใช้แบบสอบถามวัดความคิดเห็นและความรู้สึกที่มีต่อนักแสดงบทดีและบทร้าย โดยแบบสอบถามจะแบ่งเป็น 2 ตอนประกอบด้วย

ตอนที่ 1 ข้อมูลทั่วไป

ตอนที่ 2 แบบวัดทัศนคติต่อนักแสดงบทดีและบทร้าย

การให้คะแนน

ชอบมาก	ให้คะแนนเท่ากับ 5	คะแนน
ชอบปานกลาง	ให้คะแนนเท่ากับ 4	คะแนน
เฉย ๆ	ให้คะแนนเท่ากับ 3	คะแนน
ชอบน้อย	ให้คะแนนเท่ากับ 2	คะแนน
ไม่ชอบ	ให้คะแนนเท่ากับ 1	คะแนน

การรวมคะแนน

ทัศนคติในเชิงบวก หมายถึง ได้คะแนนเฉลี่ยตั้งแต่ร้อยละ 70 ขึ้นไป
 ทัศนคติในเชิงลบ หมายถึง ได้คะแนนต่ำกว่าร้อยละ 69

การเปรียบเทียบความแตกต่างของทัศนคติ

ทัศนคติที่แตกต่างกันน้อยกว่า 0 %	ไม่มีความแตกต่างกัน
ทัศนคติที่แตกต่างกัน 0 - 10 %	มีความแตกต่างกันในระดับน้อย
ทัศนคติที่แตกต่างกัน 11 - 20 %	มีความแตกต่างกันในระดับปานกลาง
ทัศนคติที่แตกต่างกัน 21 - 30 %	มีความแตกต่างกันในระดับมาก

สถาบันวิทยบริการ
 จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย